Metodická príručka

na občiansku náuku, mediálnu a etickú výchovu
pre základné a stredné školy

INŠTITÚT
PRE
AKTÍVNE
OBČIANSTVO

Metodická príručka

na občiansku náuku, mediálnu a etickú výchovu pre základné a stredné školy

INŠTITÚT PRE AKTÍVNE OBČIANSTVO

Metodická príručka

na občiansku, mediálnu a etickú výchovu
pre základné a stredné školy

© Inštitút pre aktívne občianstvo, o.z., 2017

Vyšehradská 16, 851 06 Bratislava
+421 949 183 693
info@ipao.sk
www.ipao.sk

Autorský tím: *Jana Feherpataky-Kuzmová, Erich Mistrík, Paul Kindji, Arnold Kiss, Dávid Králik, Filip Struhárik*
Odborný garant: *Erich Mistrík*
Konzultanti: *Elena Gallová Kriglerová, Martin Kríž*

Ilustrácie a obálka: *Sylvia Smatanová*
Grafická úprava: *Michaela Lehrhauptová*

Tlač: *ANWELL, s.r.o.*

“Najväčšou slabinou demokracie je, že stojí na aktívnom a uvedomelom občanovi.”

učiteľka občianskej náuky

Na čo je táto knižka?

Často sa na Slovensku sťažujeme, že občania tejto republiky sú pasívni. Asi rovnako často sa sťažujeme, že škola nepripravuje deti na aktívne občianstvo v dospelosti.

Lenže čo znamená „byť aktívnym občanom"? Určite nie len účasť na voľbách, hoci to je dôležitá súčasť občianstva. Aj pri voľbách však nie je aktívnym občanom iba ten, kto vhodí hlasovací lístok do urny – ale hlavne ten občan, ktorý to urobí s rozmyslom. Ak medzi voľbami sleduje správanie svojich volených zástupcov, ak pred voľbami zvažuje možnosti a obmedzenia volebných programov, ak si politický život dokáže vzťahovať k svojmu každodennému životu – vtedy bude voliť viac alebo menej racionálne, čím zvýši svoje šance na účasť pri riadení spoločnosti. Bude aktívnejším ako ten, čo len bez rozmyslu vyberie hlasovací lístok na základe nereflektovaných emocionálnych preferencií.

Aktívnym občanom sa však človek stáva hlavne vtedy, ak sa o verejné záležitosti zaujíma a stará aj medzi jednotlivými voľbami – a ak jeho alebo jej záujem prerastie do osobnej zaangažovanosti na živote spoločnosti. Pre plnohodnotné občianstvo nestačí len z úzadia komentovať dianie okolo seba, ale podľa svojich možností aj prispievať k jeho zmene. Pre niekoho to môže byť vstup do obecného zastupiteľstva, pre iného „obyčajná" snaha racionálne argumentovať na schôdzi obyvateľov domu. Pre ďalšieho človeka je to uvedomenie si svojho miniatúrneho podielu na globálnej zodpovednosti, teda na zodpovednosti za stav Zeme – z čoho vyplýva, napríklad, poctivé triedenie odpadu z domácnosti či ochota nemeniť mobilný telefón každý rok.

Občianska aktivita môže mať veľmi pestré podoby tak, ako sú pestré ľudské životy. Škola ich niekedy reflektuje, ale väčšinou sa obmedzuje na teoretické zdôvodnenia rôznych foriem a oblastí občianstva. Nie vždy rozvíja kompetencie detí pre skutočne aktívne občianstvo. Pritom to môže robiť nielen v predmete občianska náuka, ale aj v iných predmetoch. Dokonca celý vnútorný život školy môže deti viesť k aktívnemu vstupu do verejných záležitostí v ich dospelosti.

Táto knižka chce prispieť k tomu, aby slovenské školy podporovali u svojich žiakov aktívny občiansky prístup k životu, teda, aby rozvíjali občianske kompetencie žiakov. Ponúka preto veľmi praktické aktivity pre výchovu aktívnych občanov. Aktivity obsahujú možnosti pre motivovanie žiakov, podnecujú ich samostatné uvažovanie o spoločnosti, nútia ich k reflexii a sebareflexii. V aktivitách si žiaci musia klásť znepokojujúce otázky, ktoré ich vytrhnú z každodennej pasivity a pohodlnosti. Nútia žiakov, aby nanovo premýšľali o svojich názoroch, postojoch a aby postupne sami prichádzali na dôsledky pasívneho i aktívneho občianstva, aby objavovali výhody aktívnej angažovanosti v živote spoločnosti.

Príručka nechce „učiť" občianstvu, pretože to by sa rovnalo kázaniu o tom, čo je správne. Je známe, že to nefunguje. Radšej chce byť návodom na vlastné skúmanie, experimentovanie, na učenie sa vlastnou skúsenosťou.

Aby sme uchovali našu demokraciu, potrebujeme samostatne mysliacich, zodpovedných občanov, ktorí pozorne počúvajú, snažia sa pochopiť druhého, diskutujú s pomocou argumentov a s otvorenou mysľou odmietajú dogmy. Občanov, ktorí sú ochotní vniesť osobný vklad do života spoločnosti.

Erich Mistrík

OBSAH

Na čo je táto knižka? 5
Namiesto úvodu: Ako príručku používať? 8

Občianstvo

Prečo a koho ísť voliť? 12
Čo máme vďaka demokracii a čo by bolo bez nej? 13
Totalita? Ďakujem, neprosím! 14
Politické divadlo 15
Všeobecne záväzné nariadenia - chaos alebo pravidlá, ktoré sa ma týkajú? 16
Ja ako občan svojho sveta: moje práva, povinnosti a zodpovednosť 17
Poznám svoje práva 19
Komunita: Demokracia nie je, aby som dostával, ale by som participoval 21
Ak nie ja, tak kto? Ak nie teraz, tak kedy? 23
Vyber si, či aj ty budeš hrdinom/hrdinkou 25
Na kus reči s dobrými občanmi 27
Naše mesto/Naša obec 28
Kde to vlastne žijem? 29
Komunity v mojom okolí a ja 30
Hra o fazuľky 31

Kritické myslenie

Kto som? 34
Akí sme? 36
Modelové morálne dilemy: Ako by si sa zachoval(a), keby…? 37
Maslowova pyramída potrieb v každom z nás 39
Nie je názor ako názor, alebo Názor nie je zákon 40
Ako chutí moc? 42
Sloboda jednotlivca končí tam, kde začína sloboda niekoho ďalšieho 44
Rozdelenie rol medzi mužmi a ženami 45
Významné ženy, o ktorých sa v škole neučíme 46

Mediálna gramotnosť

Ako pracujú médiá 48
Sociálne médiá a sociálne bubliny 49
Odhalovanie základných metód manipulácie 50
Manipulácia, klamstvá alebo polopravdy? 52
Populizmus alebo vieme, čo je populárne? 53
Ako rozoznám populizmus? 56

Ohľaduplnosť

Každý sme iný, všetci máme svoju hodnotu 62
Nálepkovanie 63
Predsudky a stereotypy 64
Privilégiá 65
S kým chcem bývať? 66
Spolužitie rôznych kultúr 67
Náboženská rôznorodosť 68
Cudzinci u nás (alternatíva pre 6.-8. ročník ZŠ) 70
Cudzinci u nás (alternatíva pre 9. ročník ZŠ a vyššie) 71
Poznám ľudí okolo seba? Multigeneračný projekt 72
Pošli to ďalej 74

Čo sa dá ešte na škole robiť, aby sme vychovávali aktívnych občanov? 76
Často kladené otázky 78

Namiesto úvodu: Ako príručku používať?

Milé učiteľky, milí učitelia,

do rúk sa vám dostáva metodická príručka Školy, ktoré menia svet, ktorej ambíciou je byť vašou pomôckou a inšpiráciou pri rozvoji občianskych kompetencií vašich žiakov a žiačok na vyučovaní aj mimo neho.

Napriek tomu, že je občianska náuka, vrátane spoločenskovedného seminára, mediálnej či etickej výchovy a príbuzných predmetov, etablovaným vyučovacím predmetom či témou na základných aj stredných školách, len málo pozornosti sa venuje skutočnému rozvoju kritického myslenia, občianskeho povedomia a angažovanosti detí a mladých ľudí, ich mediálnej gramotnosti či schopnosti vhodne reagovať na ľudskú rôznorodosť. Ide pritom o kľúčové zručnosti aktívneho človeka a občana mimoriadne potrebné pre život v demokratickej a otvorenej spoločnosti prístupnej pre každého.

Práve preto sme sa rozhodli v spolupráci so skupinou expertov a expertiek na tieto spoločenské témy pripraviť zborník aktivít pre školy. Aktivity korešpondujú s cieľovými požiadavkami v rámci spomínaných predmetov, no zároveň dosahujú výkonové štandardy u žiaka inovatívnymi a neformálnymi metódami, čím zefektívňujú a oživujú výchovno-vzdelávací proces vedúci k ich dosahovaniu. Všetky aktivity sú pritom navrhnuté tak, aby boli príjemné, poučné a jednoducho zrealizovateľné v prostredí školy.

Tematicky sa príručka venuje štyrom hlavným témam:

1. **občianske povedomie o fungovaní štátu a občianska angažovanosť,**
2. **kritické myslenie a teória poznania,**
3. **mediálna gramotnosť,**
4. **tolerancia, ohľaduplnosť, empatia a rôznorodosť.**

Keď nazriete do príručky, všimnete si, že aktivity sú radené podľa tejto štruktúry. Napriek tomuto, skôr indikatívnemu, rozdeleniu takmer všetky aktivity v nej rozvíjajú kompetencie a zručnosti vašich žiakov vo viacerých oblastiach zároveň. Tento fakt vám dáva slobodu pri výbere aktivít a možnosť maximalizovať potenciál každej z nich. Zároveň vám to umožňuje aktivity medzi sebou prepájať a kombinovať.

Aktivity v prvej časti príručky sú určené predovšetkým na realizáciu v rámci vyučovacích hodín. Budeme radi, ak vám poskytnú potrebné metodické a obsahové zázemie pri otváraní dôležitých tém. Zároveň vás však chceme podporiť v tom, aby ste si aktivity podľa vlastného uváženia prispôsobili potrebám, schopnostiam a záujmom vašich žiakov či aktuálnemu spoločensko-školskému alebo triednemu kontextu. V druhej časti príručky nájdete nástroje, ktoré vám odporúčame uplatňovať pri budovaní praktických občianskych zručností vašich žiakov v prostredí školy, komunity a obce. Ich časové plánovanie nezapadá do štruktúry školského rozvrhu ani jednej triedy – je vhodnejšie rozvrhnúť si ich realizáciu na obdobie celého školského roka a zapojiť do nich rôzne zmiešané skupiny detí a vašich kolegov, resp. podľa možnosti celú školu.

Každá aktivita v prvej časti príručky ponúka prehľadný popis a špecifikáciu:

- cieľov aktivity,
- cieľovej skupiny, pre ktorú je určená v originálnom znení,
- času, ktorý je potrebný na jej realizáciu, príp. informácie o tom, kde aktivita môže alebo by mala prebiehať,
- metód, ktoré je vhodné použiť pri jej realizácii,
- pomôcok, resp. materiálov, potrebných na jej realizáciu,

- priebehu aktivity vrátane návrhov na spôsob vedenia diskusie a reflexie,
- vhodného spôsobu hodnotenia žiakov (v prípade, že to nie je potrebné, hodnotenie neuvádzame).

To umožňuje ľahkú orientáciu v aktivitách a zjednodušuje ich prípravu.

Prakticky žiadna činnosť v triede neplní svoje ciele, ak ju žiaci nereflektujú. Preto je dôležitou súčasťou všetkých aktivít reflexia, ktorá by mala zvyčajne trvať 10 – 15 minút. Neodporúčame len zhrnúť hlavné myšlienky, dôležité je skutočné zamyslenie sa žiakov nad aktivitou – aby si sprítomnili svoje pocity pri práci, aby sami pomenovali kľúčové body témy, aby dokázali samostatne interpretovať význam aktivity a spracovanej témy. Navrhujeme reflexii venovať dostatok času. Rozhodne ju musia robiť sami žiaci pod vedením učiteľa, a nie iba učiteľ sám.

Na záver niektorých aktivít navrhujeme aj spôsoby hodnotenia žiakov. V záverečnom hodnotení uvádzame rôzne cesty k tomu, aby učiteľ dal žiakom spätnú väzbu, ako pracovali, prípadne aby žiaci sami zhodnotili svoju činnosť. Cieľom predchádzajúcej reflexie je obsahové zhodnotenie aktivity. Cieľom záverečného hodnotenia je vyhodnotenie spôsobu práce žiakov.

Spôsoby reflexie aj záverečného hodnotenia, samozrejme, výrazne závisia od konkrétnej skupiny žiakov. Počítame s tým, že každý učiteľ si dokáže nájsť cesty vhodné pre jeho triedu.

Príručka neobsahuje jednoznačné ani správne odpovede, pretože sa domnievame, že také odpovede väčšinou ani neexistujú, resp. že je potrebné ich citlivo hľadať spoločne so žiakmi formou diskusie, vzájomného počúvania sa, pýtania sa, prežívania a vlastnej práce. Rovnako odporúčame tento prístup formulovať smerom k žiakom a nabádať ich skôr k dialógu, než k fixovaniu sa na jednu správnu odpoveď. Niekedy môže byť zas najcennejšie a najzaujímavejšie pozorovať žiakov – vznik ich vlastných pocitov či predstáv, faktorov, ktoré ich ovplyvňujú, zážitkov a pocitov pri prežívaní aktivít či vývoj ich zdravých hodnôt a pohľadu na vec.

Prajeme si, aby príručka slúžila bez rozdielu všetkým pedagógom a žiakom bez ohľadu na vedomostné, sociálne, finančné, kultúrne, náboženské a iné zázemie a aby sa rozmanitosti jej používateľov a používateliek plne prispôsobila.

Sme presvedčení, že k úspešnej výchove kvalitného a aktívneho občana v školskom prostredí nenahraditeľne prispieva aj demokratická a otvorená klíma na škole. Jej súčasťou sú tak nakoniec všetci žiaci, pedagogickí i nepedagogickí zamestnanci či iní „obyvatelia" školy. Budeme radi, ak aktivity a nástroje nachádzajúce sa v tejto príručke a ich variácie zároveň prispejú k príjemnej atmosfére na vašej škole, k novým, tvorivým spoluprácam a medzipredmetovým prepojeniam. Občianske povedomie a angažovanosť sa tak na vašej škole stanú nepísanou prierezovou témou, na ktorej participujú všetci spolu – a čo viac si môžeme priať?

Ďakujeme vám za vašu dôveru a prajeme vám veľa tvorivých síl a odvahy, ale aj dobrého pocitu pri práci s príručkou.

autorský tím Inštitútu pre aktívne občianstvo

1. kapitola

OBČIANSTVO

Prečo a koho ísť voliť?

Ciele

- *Rozvíjať kritické myslenie*
- *Objasniť potrebu robiť informované a zodpovedné rozhodnutia*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Otvorené otázky + debata, možná rolová hra

Čas a priestor

90 minút + podľa potreby (ideálny čas na realizáciu je pred voľbami do žiackych školských parlamentov a rád)

Pomôcky

-

Priebeh aktivity

1. Pedagóg uvedie problematiku rozhodovania sa a jej každodennosti – všetko, čo si cez deň vyberáme (oblečenie, školské pomôcky, dovolenka, priatelia), najprv hodnotíme pomocou rôznych kritérií, a následne si vyberieme niektorú z dostupných alternatív alebo ak nám žiadna alternatíva nevyhovuje, zdržíme sa možnosti výberu. *Kedy môžeme, musíme, mali by sme si vybrať?*

2. Pedagóg debatu nasmeruje na voľbu zástupcov do školského parlamentu, samosprávy a štátnych autorít.

3. Pedagóg žiakom vysvetlí, že predtým, ako sa volič rozhodne, komu dá svoj hlas, je veľmi dôležité, aby si našiel čas a detailne si preštudoval volebné programy a hodnoty daného politika alebo strany, ale aj kompetencie voleného orgánu, ktorému ako volič odovzdáva svoju dôveru, a teda uskutočnil informované rozhodnutie. Niektorí voliči sa rozhodujú podľa osobných sympatií alebo volebných sľubov politikov, čo je veľmi nespoľahlivý a neobjektívny zdroj informácií. Pomôckou môže byť paralela so žiackym školským parlamentom, resp. radou.

4. Následne pomocou otázok pedagóg podnecuje žiakov k vlastným návrhom a argumentácii:
    - *Ako a podľa akých kritérií by sme mali vyberať človeka na politickú, resp. riadiacu, pozíciu, ktorý má byť vo svojej sfére následne autoritou?*
    - *Aké povinnosti, zodpovednosti, právomoci, privilégiá a kompetencie bude mať kandidát, ktorého vyberieme, vo svojej pozícii?*
    - *Akú kvalifikáciu, schopnosti a zručnosti by mal mať správny kandidát, aby nás vedel kvalitne a kompetentne reprezentovať? Aké morálne hodnoty by mal preukázať? Keďže je málo pravdepodobné, že niektorý z kandidátov 100%-ne splní naše predstavy, ako by sme mali pri voľbe zvažovať jeho silné a slabé stránky? Ktoré sú dôležitejšie ako iné a prečo?*
    - *Na aké obdobie obsadzujeme pozíciu? Ako budeme v tomto období môcť (ako občania) zvoleného kandidáta následne kontrolovať a ovplyvňovať jeho rozhodnutia? Prečo je to dôležité?*

5. Žiaci zhrnú svoje zistenia a argumenty, príp. ich spracujú na triednu nástenku.

6. Čo je dôležité – pedagóg žiakom objasní riziko nízkej účasti z dôvodu apatie voličov, čím nevoliči zvyšujú šance inak menej úspešných kandidátov, ktorým by hlas v skutočnosti dať nechceli. Preto je účasť na voľbách zároveň aktom občianskej zodpovednosti.

7. V závere pedagóg vyzve žiakov, aby zhrnuli myšlienku celej aktivity, resp. čo nové sa naučili a aké nové súvislosti si uvedomili. Cieľom je, samozrejme, podporiť žiakov k občianskej participácii a záujmu o veci verejné, pretože ide aj o nich a o ich životy.

Pre starších žiakov môže tiež pedagóg pripraviť sériu výrokov politikov (napr. pomocou www.demagog.sk) a hodnotiť ich pravdivosť, realistickosť atď.

Namiesto diskusie sa dá aktivita zrealizovať aj ako rolová hra – vyskúšať si voľby a diskutovať o nich.

Hodnotenie

Slovné ohodnotenie, ohodnotenie na základe zapájania sa do diskusie.

Čo máme vďaka demokracii a čo by bolo bez nej?

Ciele

- *Upevniť hodnoty demokracie*
- *Objasniť vzťah medzi politickým režimom a naším životom*
- *Pochopiť riziká nedemokratických režimov*
- *Rozvíjať diskusné a argumentačné schopnosti*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Diskusia, brainstorming, krátke príbehy

Čas a priestor

45 minút + domáca práca (s možnou prezentáciou na nasledujúcej vyučovacej hodine)

Pomôcky

Tabuľa, 2 farby na písanie

Priebeh aktivity

1. Pedagóg vyzve jedného žiaka (ideálne dobrovoľníka), aby 4-5 vetami porozprával priebeh svojho dňa od rána do večera.

2. Následne pedagóg spolu s ostatnými žiakmi analyzujú krátky príbeh z hľadiska toho, čo všetko v ňom kreuje a ovplyvňuje politické zriadenie a spôsob vlády v našej krajine – napr. možnosť vybrať si oblečenie, byť pripojený na internet, vychádzať z domu v ľubovoľnom čase, ale aj normy na stavby budov či šírku chodníkov, maximálna povolená rýchlosť, cyklisti jazdiaci s prilbami, školské osnovy, atď.

3. Následne pedagóg vyzve žiakov k diskusii otázkami (zároveň zapisuje na tabuľu odpovede vo forme mentálnej mapy):
   - *Aké sú princípy demokracie, ktoré nám umožňujú žiť náš život pohodlne?*
   - *Čo je ich opakom, aké by boli ich nedemokratické „dvojičky"? Aké sú prejavy, resp. znaky, nedemokratických režimov? V čom všetkom by sme museli zmenou režimu zľaviť z našich každodenne zaužívaných spôsobov a potrieb?*
   - *Čo môžeme robiť vďaka tomu, že sme sa narodili do demokracie a v čom by nás nedemokratický režim obmedzoval? V čom by obmedzoval, znevýhodňoval či ubližoval slabším, chorým, menšinám?*
   - *Ako môžeme chrániť, rozvíjať a skvalitňovať demokraciu teraz, ale aj v dospelosti? Prečo by sme to mali robiť?*

4. Pedagóg spolu so žiakmi zreflektuje závery z hodiny. K reflexii napomáhajú aj poznámky na tabuli. Pedagóg ich môže zároveň dávať do kontrastu s opačnými hodnotami a princípmi a debatovať so žiakmi o tom, či žijeme v demokracii alebo nie.

5. Odporúčame, aby pedagóg na nasledujúcej hodine alebo na domácu úlohu zadal žiakom:
   a) vytvoriť A3 (alebo väčší) plagát, v ktorom porovnajú život a každodenné životné situácie v demokratickom a nedemokratickom režime,
   b) vytvoriť A3 (alebo väčší) plagát, v ktorom v bodoch uvedú, ako môžu aj oni osobne zlepšovať demokraciu pred a po dovŕšení dospelosti.

Hodnotenie

Pozitívne ohodnotiť aktívnych žiakov, zreflektovať aktivitu celej triedy. Ohodnotiť porozumenie kľúčových momentov počas spracovania domácej úlohy.

Totalita? Ďakujem, neprosím!

Ciele

- *Spoznať základné rozdiely medzi totalitným a demokratickým zriadením*

Cieľová skupina

8. - 9. roč. ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Komparácia, analýza, aplikácia, zážitok

Čas a priestor

3 x 45 minút

Pomôcky

Stručný opis znakov totalitného režimu a demokratického zriadenia (viď príloha)

Priebeh aktivity

1. Prvá vyučovacia hodina: plánovanie hodiny
Žiaci si prejdú, ako vyzerajú oba systémy a podľa toho navrhnú dve časti vyučovacej hodiny. Žiaci sa rozdelia do pracovných skupín (po 4-5 žiakoch alebo podľa vlastného uváženia pedagóga). V každej skupine si prejdú jednotlivé znaky demokracie a totality a následne navrhnú, ako by sa demokracia a totalita mohli prejaviť vo vyučovaní. Na prípravu má každá skupina 20 minút. Následne skupiny prezentujú pred pedagógom a spolužiakmi.

2. Druhá vyučovacia hodina: prežite totalitu aj demokraciu tu a teraz
Pedagóg vedie hodinu (téma je ľubovoľná, napr. o knihe Malý Princ) dvoma rôznymi spôsobmi: 20 minút „totalitná hodina" a 20 minút „demokratická hodina". Obe časti hodiny pripraví pedagóg syntézou skupinových prác a návrhov žiakov z predchádzajúcej hodiny (teda z časti „plánovanie hodiny" uvedenej vyššie).

3. Tretia vyučovacia hodina: Debata a reflexia
Trieda sa rozdelí na dve polovice, pričom jedna hľadá argumenty pre demokraciu a druhá pre totalitu (pri hľadaní argumentov sa dodržiavajú základné princípy debatérstva). Nasleduje debata, kedy sa vzájomne obe polovice „hádajú", ktoré zriadenie je lepšie.

4. Nasleduje reflexia, ktorú pedagóg podporuje otázkami, napr.:
   - *Aký bol pocit, učiť sa/fungovať v demokracii?*
   - *Aký bol pocit, učiť sa/fungovať v totalite?*
   - *Čo s tebou viac zarezonovalo a prečo?*
   - *Čo sú slabiny demokracie?*
   - *Čo sú slabiny totality?*

Hodnotenie

Kvalita argumentov v prospech, resp. neprospech, demokracie a totality.

Príloha

Vybrané základné znaky totality:
štátom vynútená a určená ideológia; vládne jedno politické zoskupenie; policajná kontrola, využívanie policajných zložiek na zastrašovanie a represie; centrálne riadenie štátu (ekonomiky); Uzavreté hranice; Monopol na masovú komunikáciu, cenzúra

Vybrané základné znaky demokracie:
rovnosť – každý občan v štáte si je rovný a môže byť zvolený do verejnej funkcie; pluralita – občan si môže zvoliť svojho zástupcu (politický subjekt) v slobodných voľbách; dočasnosť – volený zástupca je volený na istý čas, nie však na stálo, moc má v rukách len na isté obdobie; deľba moci a kontrola moci – je oddelená výkonná, zákonodarná a súdna moc; moc je pod kontrolou opozície v parlamente a rôznych nezávislých kontrolných orgánov a združení; väčšinový prístup – platí to o čom rozhodne väčšina); ochrana práv menšín.

Politické divadlo

Ciele

- *Vyzdvihnúť hodnotu demokracie*
- *Rozvíjať kritické myslenie*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Skupinová práca, rolová hra

Čas a priestor

15 – 45 minút

Pomôcky

-

Priebeh aktivity

1. Pedagóg rozdelí žiakov do pracovných skupín (po 3-5 žiakoch alebo podľa vlastného uváženia), pričom každá skupina bude mať za úlohu formou vlastnej krátkej divadelnej scénky stvárniť jeden politický režim alebo formu vlády (demokratické – priama demokracia, reprezentatívna demokracia, nedemokratické – policajný štát, totalitný štát, autoritatívny režim a diktatúra, bezprávie, komunistický režim, vláda jednej osoby/dynastie, a pod.).

2. Žiaci si losovaním vyberú jeden z režimov. Na základe inštrukcií pedagóga si každá skupina žiakov na tejto hodine naštuduje charakteristiky a praktiky „svojho" režimu, zváži jeho výhody, nevýhody, príležitosti a riziká (tzv. SWOT analýza) a do termínu ďalšej hodiny, určenej pedagógom, pripraví krátku divadelnú scénku prezentujúcu typickú situáciu vznikajúcu v danom režime. Svoje nápady môžu žiaci konzultovať s pedagógom a je vhodné, ak začnú tvoriť priebeh scény už počas prvej hodiny, kde sa téma otvorila.

3. Na ďalšej, pedagógom určenej, hodine každá skupina žiakov „odohrá" vytvorenú scénku a slovne, príp. formou mentálnej mapy, odprezentuje ideológiu, praktiky a malú SWOT analýzu daného režimu.

V závere aktivity žiaci diskutujú o tom, čo videli a, v ideálnom prípade, o potrebe zachovania demokratických hodnôt v našej spoločnosti, ale aj o nedokonalostiach demokracie, o tom, akými nástrojmi bola v jednotlivých politických režimoch udržovaná moc, ako boli kontrolovaní a obmedzovaní občania atď.

Všeobecne záväzné nariadenia – chaos alebo pravidlá, ktoré sa ma týkajú?

Ciele

- *Objasniť vzťah medzi verejnými inštitúciami a naším životom*
- *Vyzdvihnúť dôležitosť participácie*

Cieľová skupina

7. - 9. roč. ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Tímová práca, prezentácia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Rôzne úryvky z všeobecne záväzných nariadení obce alebo mesta

Priebeh aktivity

1. Príprava na hodinu: úryvky z tématicky rôznorodých všeobecne záväzných nariadení (VZN) obce alebo mesta, príp. obcí, z ktorých pochádzajú žiaci, týkajúce sa buď „strategických" (napr. rozpočet, voľby do mestského parlamentu a pod.) a/alebo „každodenných" tém tak, aby žiaci dokázali intuitívne porozumieť ich dôležitosti, relevantnosti a reálnemu prepojeniu na každodenný život okolo nich.

2. Pedagóg rozdelí žiakov do pracovných skupín (po 3-5 žiakoch alebo podľa vlastného uváženia), losovaním si každá skupina vyberie jeden úryvok z VZN.

3. Žiaci majú 10 minút na to, aby si úryvok preštudovali, porozumeli mu, príp. sa poradili s pedagógom, pripravili si krátku interpretáciu, príp. návrhy na skvalitnenie daného nariadenia. Alternatívnou možnosťou je zadanie úlohy na doma, pričom žiaci si budú musieť nájsť spoločný mimoškolský čas na spoluprácu na jej riešení.

4. Pedagóg podporuje žiakov v tom, aby si pri práci v tímoch rozdelili úlohy, čím ušetria čas, precvičia si schopnosť tímovej spolupráce a komunikácie.

5. Po ukončení skupinovej práce jednotlivé tímy predstavia „svoje" témy a výsledky svojej práce ostatným spolužiakom, s prípadným usmernením pedagóga diskutujú o možnostiach skvalitnenia nariadení a miere ich relevantnosti či rizík voči problému, ktorý reflektujú.

6. Po ukončení aktivity pedagóg vyzve žiakov k reflexii, v ktorej spoločne hľadajú význam VZN a prečo je dôležité ich poznať.

Alternatívou môže byť analýza úryvkov zákonov, práca s publikáciou Via Iuris „*Ako sa rodí zákon*" alebo simulácia zasadnutia miestneho, resp. mestského zastupiteľstva, či Národnej rady SR pri prijímaní VZN, zákona, vyhlášky a pod.

Ja ako občan svojho sveta: moje práva, povinnosti a zodpovednosť

Ciele

- *Podporiť uvedomenie si nielen svojich práv, ale aj súvisiacich povinností a zodpovednosti*
- *Rozvíjať schopnosť diskusie a argumentácie*

Cieľová skupina

7. - 9. roč. ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Brainstorming, individuálna práca s didaktickým materiálom

Čas a priestor

15 + 45 minút

Pomôcky

Pyramída občianstva (viď príloha), nožnice, lepidlo

Priebeh aktivity

1. Pedagóg žiakom rozdá výtlačky tzv. „pyramídy občianstva" a požiada ich, aby každý samostatne identifikoval svoje práva, povinnosti a zodpovednosti na všetkých „úrovniach" v spoločnosti, v ktorej majú aj ako deti, tzn. budúci dospelí, svoje role:
    - doma, resp. v rodine,
    - v škole,
    - v obci, meste, resp. miestnej komunite,
    - v štáte,
    - v spoločnosti ako celku,

a vpísal ich do pyramídy.

2. Ďalej žiaci analyzujú zdroje týchto práv, povinností a zodpovedností; kde sú ukotvené, resp. kto ich určuje; mieru, do akej ich môžu oni sami kreovať; čo by na nich zmenili a prečo; a príklady z ich vlastného života.

3. Následne žiaci spoločne diskutujú o tom, ako sa v jednotlivých roliach môžu prejaviť ako občania a aký je rozdiel medzi pasívnym a aktívnym (občianskym) prístupom.

4. Na koniec pedagóg otvorí krátky brainstorming a žiakov vyzýva, aby vyjadrili svoje názory na:
    - *to, aký je vzťah medzi právami, povinnosťami a zodpovednosťami každého z nás a prečo nemôžu (udržateľne) fungovať jedny bez druhých,*
    - *to, čo to znamená „byť občanom".*

5. Doplnkom aktivity môže byť vyhľadávanie konkrétnych ukotvení práv žiakmi v právnych dokumentoch, a tým poznávanie svojich ďalších práv.

Aktivitu je možné spracovať do článku pre školský časopis a vyzvať tak aj ostatných žiakov, aby porozmýšľali nad nevyhnutnosťou prepojenia práv, povinností a zodpovednosti. Prácu s pyramídou alebo prípravu na ňu je tiež možné žiakom zadať ako domácu úlohu.

PYRAMÍDA OBČIANSTVA

Podľa inštrukcií tvojho učiteľa vyplň jednotlivé políčka pyramídy. Potom ju po obvode vystrihni a zlož si svoju vlastnú pyramídu občianstva. Ako na to ti poradí tvoj učiteľ.

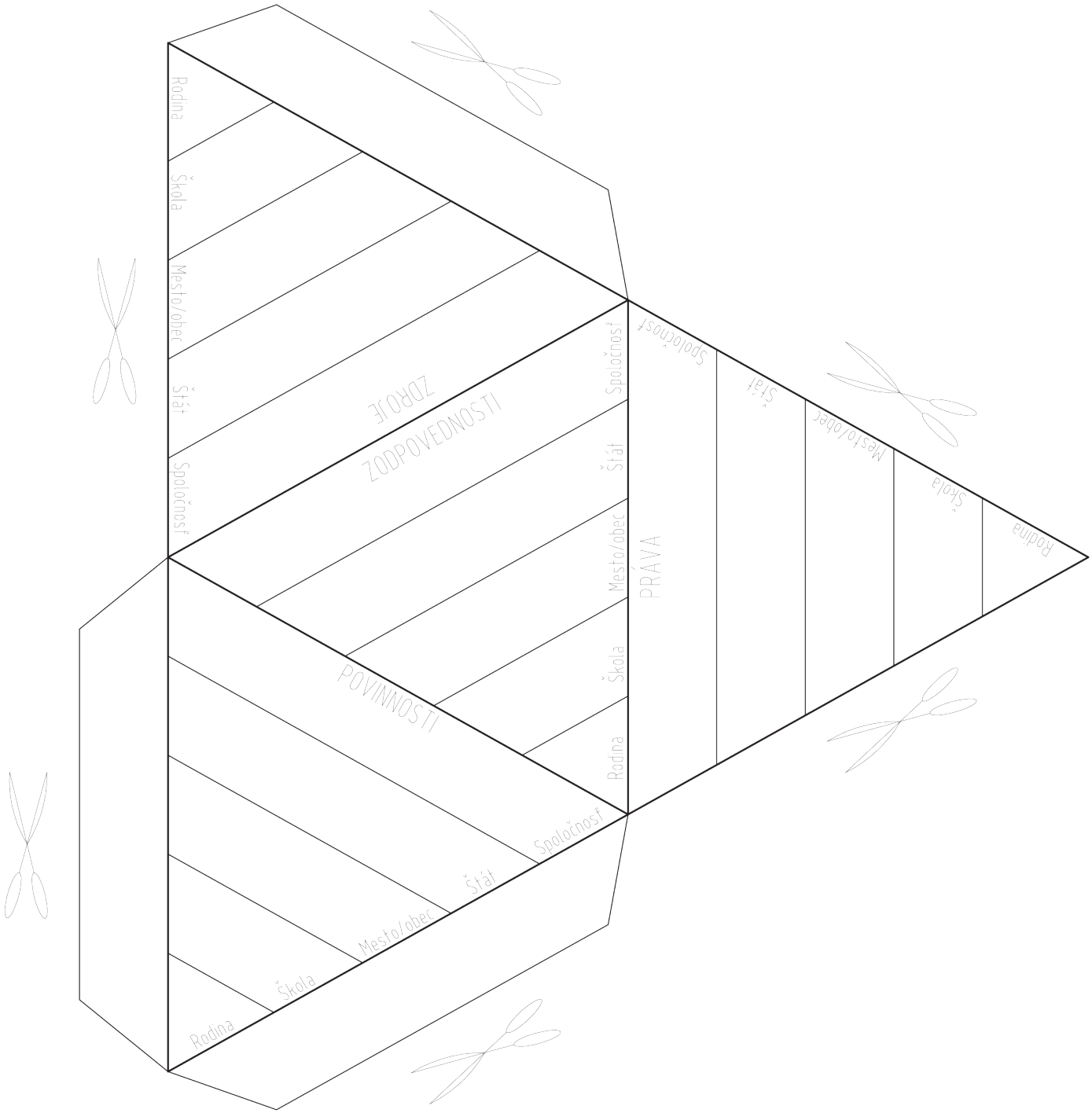

Adaptované z : iCivics, Inc. (2011)

Poznám svoje práva

Ciele

- *Zoznámiť žiakov so základnými ľudskými právami*
- *Zlepšiť tímovú prácu*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Nabaľovanie (tzv. Snowball Effect), diskusia, argumentácia, mini-projekt

Čas a priestor

45 minút + možnosť predĺžiť na 90 minút

Pomôcky

A4 so stručným zhrnutím témy ľudských práv (viď príloha) – počet ks podľa predpokladaného počtu 4-členných skupín, čisté výkresy A3,
farbičky

Priebeh aktivity

1. Pedagóg vyzve žiakov, aby sa v priebehu nasledujúcich 3 minút každý sám zamyslel a skúsil na papier napísať, aké sú podľa neho základné ľudské práva. Žiaci pritom môžu použiť „zdravý sedliacky rozum" a opýtať sa sami seba: aké práva potrebujem ja, aby som mohol normálne v spoločnosti fungovať?

2. Následne žiakov inštruuje, aby si počas nasledujúcich pár (2-5) minút so svojím susedom povedali o „svojich právach", ktoré si zaznačili počas individuálneho zamyslenia sa na papier.

3. V treťom kroku pedagóg vyzve žiakov, aby vytvorili štvorice a počas nasledujúcich 15 minút:
   a) vytvorili spoločne plagát veľkosti A3 (A3 čisté papiere rozdá pedagóg),
   b) plagát bude mať dve časti, v jednej budú vypísané všetky práva, na ktoré prišli počas predchádzajúcich dvoch diskusií sami, v druhej časti budú vypísané všetky oficiálne ľudské práva z „ťaháku", ktorý dostanú od pedagóga,
   c) ku každému právu (v oboch častiach) pridali jednoduchý obrázok (piktogram)
   d) v skupine našli aspoň 3 argumenty, prečo je dobré mať všeobecne platnú deklaráciu ľudských práv
   e) si rozdelili úlohy, než sa pustia do práce.

4. Aktivita pokračuje prezentáciou jednotlivých skupín. Každá skupina predstúpi so svojim plagátom pred triedu a krátko (za približne 2 min.) predstaví triede svoje tri argumenty, prečo je dobré mať všeobecne platnú deklaráciu ľudských práv. Po skončení aktivity možno plagáty vystaviť na triednej nástenke.

5. Žiaci si posadajú do kruhu a nasleduje reflexia, ktorú pedagóg podporuje otázkami, napr.:
   - *Aké základné ľudské práva poznáte?*
   - *Prečo je dôležité poznať ich a dodržiavať?*
   - *Ako sa mi dnes pracovalo? Čo by mi pomohlo, aby sa mi nabudúce pracovalo lepšie?*
   - *Ako som sa dnes cítil? Čo by mi pomohlo, aby som sa cítil pri práci lepšie?*
   - *Ako sme si dnes rozdelili roly v tíme? V čom by sa to dalo vylepšiť, aby sme nabudúce zvládli zadanie lepšie/presnejšie/rýchlejšie/krajšie?*

Aktivitu možno predĺžiť na 2 vyučovacie hodiny, kedy na prvej hodine prebehnú kroky 1. - 3., samozrejme, každá z nich tým môže byť dôkladnejšia, než je uvedené v popise vyššie, a na druhej hodine potom prebehnú kroky 4. a 5. a hodnotenie.

Hodnotenie

Podarilo sa skupine splniť zadanie v časovom limite? áno/nie/čiastočne
Argumenty, prečo je dobré mať všeobecne platnú deklaráciu ľudských práv, boli: výborné/priemerné/slabé
Ovládame väčšinu základných ľudských práv a slobôd? áno/nie/niektorí

Príloha

Všeobecná deklarácia ľudských práv obsahuje 30 článkov. Jej obsah sa dá zhrnúť do nasledujúcich bodov:

1. Každý človek je slobodný a so všetkými ľuďmi sa musí zaobchádzať rovnakým spôsobom.
2. Všetci ľudia sú si rovní nehľadiac na farbu kože, na pohlavie, náboženstvo, alebo jazyk, ktorým hovoria.
3. Každý človek má právo na život, a to na život v slobode a bezpečí.
4. Nikto nemá právo ubližovať inému človeku a nemá ani právo mučiť ho.
5. Každý človek má právo na rovnosť pred zákonom.
6. Zákony sú rovnaké pre všetkých, musia sa rovnako aplikovať na všetkých ľudí.
7. Každý má právo požiadať o právnu pomoc v prípade, ak jeho práva neboli rešpektované.
8. Nikto nemá právo protiprávne niekoho uväzniť ani vykázať ho z vlastnej krajiny.
9. Každý človek má právo na spravodlivý a verejný súd.
10. Každý človek sa musí považovať za nevinného, kým mu vina nebude dokázaná.
11. Nikto nemá právo zrušiť ktorékoľvek právo tejto deklarácie.

Komunita: demokracia nie je, aby som dostával, ale by som participoval

Ciele

- *Spolupracovať a vytvoriť náčrt projektu pre svoju školu*
- *Kriticky zhodnotiť reálnosť projektu pre svoju školu*
- *Uvedomiť si, že spolu môžeme dosiahnuť viac ako sami*
- *Spoznať potreby iných ľudí*
- *Naučiť sa rešpektovať rôznorodé potreby iných*
- *Naučiť sa komunikovať s cieľom hľadania konsenzu*

Cieľová skupina

8. - 9. roč. ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Skupinová a individuálna práca, diskusia, tvorba a kritická analýza tvrdení, projektová práca

Čas a priestor

2 x 45 minút

Pomôcky

Papier

Priebeh aktivity

1. Pedagóg krátko uvedie, čo je to komunita. Myšlienkovo môže nadviazať na výrok: *„Nepýtaj sa, čo môže štát spraviť pre teba, ale čo môžeš ty spraviť pre štát."* (John Fitzgerald Kennedy)

2. Hlavnú myšlienku rozvíja spolu so žiakmi pomocou diskusných otázok, napr.:
   - *Čo je to komunita?*
   - *Ako sa ja môžem stať súčasťou komunity?*
   - *Čo môžem urobiť pre svoju komunitu?*
   - *Je dôležité, aby som vnímal komunitu či participoval na jej živote?*
   - *Čo dokážem spraviť pre svoju komunitu ja a čo mi dokáže moja komunita dať?*
   - *Aké zručnosti dokáže vo mne moja komunita rozvinúť?*

3. Nasleduje brainstorming: žiaci napíšu, do akých online alebo offline komunít patria, napr. rodina, sídlisko, kamaráti, škola, športový klub, iné kluby a záujmové krúžky, rovesníci, rôzne online komunity a pod.

4. Pedagóg vyzve žiakov, aby charakterizovali komunity, do ktorých patria:
   - *Čím je charakteristická?*
   - *Ako je možné sa do nej dostať?*
   - *Aké sú jej pravidlá a tresty?*
   - *Aké sú jej výhody a nevýhody?*
   - *Aký zmysel alebo cieľ má daná komunita?*
   - *Čo dotyčnému/dotyčnej ich komunita dáva?*
   - *Aké sú výhody (príležitosti) a nevýhody (riziká) komunít pre spoločnosť/štát?*

Žiaci sa pokúsia hodnotiť "pre a proti" bytia v komunite.

5. Žiaci v triede vytvoria skupiny - buď sami podľa vlastnej preferencie (napr. na základe spoločných záujmov, kamarátstiev, športov a pod.) alebo náhodne s pomocou pedagóga. Ten zvolí najvhodnejšie rozdelenie žiakov podľa dynamiky triedy, resp. podľa toho, aké zručnosti chce u žiakov rozvíjať.

6. Každá skupina žiakov, teraz už „komunita", dostane za úlohu porozmýšľať o tom, čo by vedela pre školu, resp. „komunitu školy", v rámci svojich reálnych možností spraviť, tzn. vymyslieť a napísať projekt pre svoju školu. Pedagóg pritom žiakov vhodne podporuje v tom, aby boli pri vymýšľaní dostatočne ambiciózni, ale aj realistickí, a aby považovali aj prípadné menšie alebo čiastkové úspechy za úspechy.

7. Bodu č.5 môže predchádzať profilácia malých žiackych komunít. Pedagóg jej napomáha doplňujúcimi otázkami:

- *Akú zmenu chcú v prostredí školy dosiahnuť?*
- *Kto má akú pozíciu v komunite (ako majú rozdelené kompetencie)?*
- *Je nevyhnutné mať vedúceho komunity?*
- *Treba mať pravidlá komunity?*

V prípade využitia tejto pomôcky je potrebné, aby žiaci svoje postoje, kroky a rozhodnutia odôvodnili - odpoveď "*len tak*" či „*neviem*" neprichádza pre pedagóga do úvahy.

8. Keď pedagóg uváži, že jednotlivé „*komunity*" (skupiny žiakov) sú pripravené, predstaví im nasledujúce zadanie pre ich komunitný projekt. Projekt môžu žiaci vypracovať na hodine alebo spoločne na domácu úlohu. Ako každý projekt, aj tento by mal obsahovať:

a) Názov projektu
b) Ciele projektu
c) Odôvodnenie výberu projektu
d) Štruktúru projektu alebo predpokladanú štruktúra jeho výsledku
e) Popis rozdelenia zodpovedností v tíme
f) Popis aktivít, resp. krokov, v ktorých sa bude realizovať, a ich časové rozloženie (detailnosť je nevyhnutná!)
g) Výstupy projektu
h) Formy propagácie projektu
i) Financovanie (pre výchovno-vzdelávacie potreby je vhodnejšie obmedziť rozpočet, aby sa žiaci museli pohybovať v reálnych medziach, ak však chcete nechať kreativite žiakov voľný priebeh, nemusíte rozpočet obmedziť), príp. alternatívne financovanie.

9. V ďalšom kroku žiaci prezentujú svoje projekty. Ostatné skupiny sa pritom stávajú ich hodnotiteľmi - snažia sa identifikovať plusy a mínusy projektov, príp. sa prezentujúcich pýtajú doplňujúce otázky. Snažia sa pritom odosobniť a byť čo najkorektnejší, pedagóg ich v tom podporuje a dohliada na ich objektívnosť.

10. Pedagóg žiakov dopĺňa vlastnými otázkami, pýta sa ich na veci, ktoré ešte plne nevyjadrili, napr.:

- *S akými problémami ste sa ako tím stretávali?*
- *Ako ste ich riešili alebo ako by ste ich nabudúce riešili?*
- *Čo považujete za silné stránky projektu?*

11. Nasleduje reflexia, ktorá sa môže týkať praktickosti nadobudnutých zručností a informácií - majú žiaci pocit, že vedia, resp. sa naučili, svoje vedomosti a schopnosti lepšie využiť v praxi?

12. Na záver sa pedagóg opýta žiakov, či sú prezentované projekty zrealizovateľné jednou osobou alebo je na ich realizáciu potrebná skupina, príp. komunita, ľudí?

13. Domáca úloha: Žiaci spravia prieskum vo svojom okolí o tom, aké neziskové komunity ľudí tam existujú, čo robia, čo je ich cieľom. V tomto bode sa aktivita napája na nasledujúcu aktivitu *„Ak nie ja, tak kto? Ak nie teraz, tak kedy?"*.

Možné rozšírenie aktivity:
V prípade, že by niektoré projekty boli zrealizovateľné, pedagóg môže podporiť rozvoj žiackych nápadov tak, že im pomôže osloviť rôzne nadácie s ponukou na spoluprácu (finančnú podporu žiackeho projektu). Žiaci by tak zistili, že ich myšlienky by nemuseli byť len „na papieri", ale že existujú ľudia, ktorí by ich v spoločensky prospešnej činnosti podporili.

Hodnotenie

Pedagóg sleduje aktivitu žiakov a jednotlivých skupín - snaží sa, aby boli rovnomerne aktívni. Pedagóg hodnotí žiacke projekty, ich prospech pre spoločnosť a jednotlivca. Oceňuje pritom akékoľvek malé aj väčšie nápady pre školu a školskú komunitu.

Ak nie ja, tak kto? Ak nie teraz, tak kedy?

Ciele

- *Viesť žiakov k schopnosti identifikovať (VIDIEŤ) problémy v spoločnosti, hľadať riešenia (CHCIEŤ) a riešiť ich (KONAŤ)*
- *Viesť žiakov k aktívnemu prístupu pri nefungovaní vecí okolo nás*

Cieľová skupina

9. roč. ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Brainstorming, diskusia, energizér (viď príloha), koučingová technika (viď príloha),

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Papiere, perá

Priebeh aktivity

1. Pedagóg si získa pozornosť žiakov pre aktivitu pomocou motivačného úvodu (pedagóg opíše príbeh vlastnými slovami, snažiac sa o jeho dramatickosť):
Vtip o tuniakovi: Chlapík, ktorý robí na stavbe, každý deň počas obednej pauzy vytiahne sendvič s tuniakom a hrozne nadáva, aký je to hnus a smrad a aké je to odporné a ako mu ten sendvič nechutí. Pridáva kopec vulgárnych nadávok, ktoré radšej ani nezopakujem. Po nejakom čase, keď to už jeho spolupracovníci nevedia vydržať, vravia mu: „Počuj, veď povedz svojej žene, aby ti tam dala niečo iné, syr alebo šunku, len nie tuniaka." Chlapík smutne povzdychne a odpovedá: „To asi nepôjde. Ja si ten sendvič chystám sám."
Na Slovensku máme obľúbený šport: „nadávanie na to, ako je všetko zlé". Ale len málokto z nás sa postaví a pokúsi sa ktorýkoľvek problém, na ktorý nadáva, aj vyriešiť. Dnes si spoločne vyskúšame, aké to je, „robiť si sendvič sám".

2. Pedagóg rozdelí žiakov do 4-5-členných skupín alebo im dá za úlohu, aby sa rozdelili ľubovoľne.

3. Nasleduje skupinová práca: žiaci v skupinách diskutujú o tom, aké problémy aktuálne vnímajú v spoločnosti, na úrovni mesta, školy, triedy a pod., pričom výstupom diskusie bude spísaný zoznam niekoľkých aktuálnych problémov v spoločnosti. Z týchto si skupina vyberie jeden, na ktorom chce pracovať v rámci skupinovej práce.

4. Pedagóg so žiakmi zrealizuje tzv. energizér (viď príloha).

5. Pomocou koučingovej techniky (viď príloha) pedagóg vedie žiakov v skupinách k tomu, aby popísali ideálny stav, ak by vec, ktorú identifikovali ako problémovú, bola bezproblémová.

6. Následne pedagóg žiakov požiada, aby pomocou tzv. brainstormingu vymýšľali možné riešenia problémovej situácie, ktorú si vybrali. Skupina najprv bezhlavo vymýšľa riešenia bez prihliadania na možné obmedzenia, neskôr z nich pomocou diskusie vyberá realistické možnosti. Výstupom tohto kroku bude spísaný zoznam všetkých riešení vrátane vyznačenia tých realistických z nich.

7. Posledným krokom je skupinová prezentácia. Pedagóg vyzve žiakov, aby slovne pre ostatných spolužiakov prezentovali a objasnili:
   - rôzne problémy, ktoré identifikovali počas diskusie a ktoré si vyžadujú riešenie,
   - ten problém, ktorý chcú ako skupina riešiť,
   - ideálny stav danej situácie (výsledok techniky „čarovná otázka"),
   - niekoľko možných riešení, ktoré vznikli počas brainstormingu - viac aj menej realistických.

8. Záverečnú reflexiu môže pedagóg podnecovať pomocou nasledujúcich otázok:
   - *Ktorá zo štyroch častí skupinovej práce ma najviac bavila? Čím to bolo?*
   - *Ako reagujem v bežnom živote na problémy a nefungujúce veci?*
   - *Prečo by som mal/a práve ja riešiť veci, ktoré nefungujú?*

Hodnotenie

Pedagóg môže hodnotiť:

- kvalitu identifikovaného hlavného problému alebo problémov (celospoločenské, na úrovni mesta, školy, triedy a pod.),
- spracovanie ideálneho stavu (výsledok techniky „čarovná otázka"),
- reálnosť navrhnutých riešení.

Príloha

Koučingová technika „Čarovná otázka"
Pedagóg žiakom povie: „Predstavte si, že sa v noci stal zázrak a všetko je presne tak, ako má byť. Problém, ktorý ste identifikovali, za noc zmizol, neexistuje a situácia je teraz ideálna. Popíšte, čo všetko sa deje v tomto scenári? Čo všetko je iné?"
Popis sa robí v prítomnom čase, bez podmieňovacieho spôsobu, bez záporov, napr.: nepovieme „úradníci neberú úplatky", ale „úradníci sa správajú čestne".

Energizér „Tehla"
Cieľom energizéra je dostať myseľ žiakov do takého stavu, že začne kreatívne pracovať, resp. vystupovať zo zaužívaných spôsobov uvažovania (tzv. rozmýšľanie mimo krabice, angl. out-of-the-box thinking).

Pedagóg postupuje nasledovne:
1. Vyzve žiakov, aby sa v rámci každej skupiny pokúsili v priebehu 1 minúty navrhnúť 3 spôsoby, na čo sa dá využiť tehla. Po skončení časového limitu každá skupina nahlas povie svoje 3 návrhy.

2. Následne vyzve žiakov, aby sa v rámci každej skupiny pokúsili v priebehu 2 minút navrhnúť ďalších 6 spôsobov, na čo sa dá využiť tehla. POZOR, návrhy nesmú byť totožné so žiadnym návrhom z predošlého kola ani s návrhmi inej skupiny. Po skončení časového limitu každá skupina nahlas povie svojich 6 nových návrhov.

3. V poslednom kroku vyzve žiakov, aby sa v rámci každej skupiny pokúsili v priebehu ďalších 3 minút navrhnúť ďalších 9 spôsobov, na čo sa dá využiť tehla. POZOR, ani tieto návrhy nesmú byť totožné so žiadnym návrhom z predošlých dvoch kôl, ani s návrhmi inej skupiny. Po skončení časového limitu každá skupina nahlas povie svojich 9 nových návrhov.

Vyber si, či aj ty budeš hrdinom/hrdinkou!

Ciele

- *Spoznať tzv. "efekt okoloidúceho"*
- *Porozumieť tomu, že keď je to možné, treba ľuďom okolo pomôcť, a to bez rozdielu každému*
- *Uvedomiť si, prečo je potrebné dávať pozor, či niekto našu pomoc nepotrebuje*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Video, diskusia, rolová hra

Čas a priestor

45 minút (+ možný experiment mimo vyučovania)

Pomôcky

Video: http://bit.ly/hrdinovia (je možné zapnúť/vypnúť na videu titulky)

Priebeh aktivity

1. Pedagóg sa spýta, kto by pomohol neznámemu človeku na ulici, ktorému je očividne zle a nechá žiakov odpovedať. Potom sa môže opýtať na viacero konkrétnejších situácií, napr.: vidíte, ako niekoho postrelili, vidíte niekoho, že si drží hlavu a krváca, počujete, že niekto kričí o pomoc.

2. Keď pedagóg zistí, že väčšina žiakov sa prihlási a tvrdí, že by pomohla, načrtne otázku:
   - *Čo by nám mohlo brániť v tom, aby sme takto niekomu pomohli?* Nasleduje krátka diskusia.
   - *Zažili ste si už situáciu, kedy ste vedeli, že by ste niekomu mali pomôcť, ale neurobili ste to?* Opäť možná krátka diskusia.

3. Po tom, čo žiaci odpovedajú, im pedagóg pustí video.

4. Po videu pedagóg opäť rozprúdi diskusiu medzi žiakmi o tom, čo videli, čo sa stalo a prečo ľudia reagovali tak, ako reagovali. Cieľom pedagóga je pritom doviesť žiakov k jasnému definovaniu "efektu okoloidúceho" tak, aby si to žiaci zapamätali.

5. Pedagóg sa žiakov opýta čo sa dá robiť, aby tento efekt nenastal: *čo môžu oni konkrétne v každodenných situáciách robiť, aby sa takéto veci nediali?*

6. Žiaci prichádzajú s rôznymi nápadmi, pedagóg im môže pomôcť vlastnými návrhmi:
   - *na verejných priestranstvách dávať skutočne dobrý pozor na to, čo sa okolo nás deje a byť pripravený na rôzne situácie (pre mladších žiakov možnosť pripodobniť správanie žiaka k správaniu populárneho superhrdinu),*
   - *pokiaľ sa niečo zlé stane, nečakať na nikoho iného - prísť k osobe, ktorej treba pomôcť a spýtať sa či a ako treba pomôcť, resp. vykonať prvú pomoc,*
   - *nekričať "Volajte políciu/sanitku", ale veľmi konkrétne zadať niekomu úlohu "Vy v modrej košeli, zavolajte, prosím, sanitku/políciu" alebo to povedať kamarátovi, ktorý je s vami.*

Existuje množstvo spôsobov, ktoré často prirodzene vyplynú z diskusie.

7. Následne pedagóg žiakov požiada, aby sa rozdelili do skupín po 4-5 žiakov. Úlohou každej skupiny je vymyslieť a zahrať 2 krátke scénky: jednu, v ktorej znázornia efekt okolidúceho a druhú, v ktorej je tento efekt obídený. Žiakom dá približne 10 minút na prípravu, pričom priebežne dohliada na to, aby boli do prípravy zapojení všetci žiaci v skupine, príp. ich činnosť podporuje vhodnými otázkami.

8. Následne skupiny predvádzajú svoje scénky. Podľa časových možností môžu scénky zrealizovať všetky skupiny alebo dobrovoľníci.

9. Na konci hodiny učiteľ nechá niekoľkých žiakov slovne zhrnúť a reflektovať, čo sa naučili.

Možné rozšírenie aktivity mimo vyučovania:
Žiaci si môžu efekt okoloidúceho vyskúšať aj na vlastnej koži vo svojom meste, obci, na svojej ulici. Žiaci vytvoria skupinu okolo 10 žiakov, z toho 8 bude pozorovateľov, 1 bude "bežec" a 1 herec. Herec na ľubovoľnom frekventovanom mieste zahrá scénku, že mu je nevoľno a začne odpadávať (napr. sa môže zosunúť popri nejakom strome/dopravnej značke/stene). Je pritom dôležité dbať na osobnú bezpečnosť. Pre tento účel sa môže experiment realizovať pod pedagogickým dohľadom. Ostatní žiaci nenápadne z diaľky pozorujú okoloidúcich, pričom počítajú, koľko ľudí sa na herca pozrie a stopujú čas. Pokiaľ sa niekto z okoloidúcich pristaví a chce hercovi pomôcť, herec mu poďakuje. Bežcovou úlohou potom je je rýchlo pribehnúť a vysvetliť tomu, kto chce pomôcť, že sa jedná o žiacky sociálny experiment a objasniť, že urobil hrdinský skutok - všimol si, že niekto potrebuje pomoc a pomohol hercovi, napriek tomu, že ho ostatní ignorovali. Toto sa dá niekoľkokrát opakovať aj na rovnakom mieste, ak je dosť frekventované.

V rámci rozšírenia aktivity tiež môžu žiaci absolvovať kurz prvej pomoci.

Hodnotenie

Učiteľ pozitívne ohodnotí žiakov podľa participácie v diskusii a podľa aktivity pri tvorbe a realizácii scénky. Ocení tiež aktivitu žiakov mimo vyučovania.

Na kus reči s dobrými občanmi

Ciele

- *Inšpirovať k občianskej participácii, odvahe, spolupatričnosti*
- *Podporiť vytváranie a formulovanie vlastných názorov*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Interview, práca v teréne

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Mobilný telefón s funkciou diktafónu, príp. pero a papier

Priebeh aktivity

1. Pedagóg vyzve žiakov, aby identifikovali takých ľudí vo svojom okolí, ktorých považujú za „dobrých občanov" či „aktívnych občanov" a mohli by byť pre nich (ale aj pre nás všetkých) vzorom a inšpiráciou. Je pritom dôležité, aby títo občania neotvárali na diskusii politické témy. Preto pedagóg dohliadne na to, aby sa žiaci vyhli politicky činným osobám alebo ľuďom, ktorí verejne podporujú akúkoľvek stranu.

2. Následne každý žiak osloví svojich potenciálnych respondentov (oslovovanie bude v prípade nesúhlasu opakovať, resp. osloví ďalších respondentov) a s dvomi z nich spraví krátke interview. Svoj výber môžu konzultovať s pedagógom, nie je to však nevyhnutné.

3. Pedagóg poučí žiakov o tom, ako je potrebné sa na interview pripraviť – žiaci by mali mať pripravené otvorené, nie zatvorené, otázky, mali by si premyslieť celkový scenár rozhovoru, pre zachytenie jeho obsahu by si mali zaobstarať buď mobilný telefón s diktafónom alebo pero a papier, mali by sa na stretnutie s respondentom slušne obliecť, informovať ho v úvode rozhovoru o nahrávaní, resp. spoznámkovaní spoločného rozhovoru, účele, následnom použití, príp. sa s ním podľa potreby dohodnúť na autorizácii prepisu.

4. Po ukončení všetkých rozhovorov žiaci podľa dohody s pedagógom buď spracujú prepisy rozhovorov alebo inou formou zdieľajú ich najzaujímavejšie momenty a myšlienky počas vyučovania so svojimi spolužiakmi, zostrihajú krátke video, príp. rozhovory spracujú do článku pre školský časopis.

5. Počas následnej reflexie žiaci spoločne pomenovávajú, čo podľa ich respondentov aj nich samotných znamená „byť dobrým občanom", diskutujú a hľadajú vlastné (ideálne) predstavy o občianskom prístupe budúcnosti, ktorými by sa mohli inšpirovať.

Hodnotenie

Pedagóg pozitívne ohodnotí žiakov podľa participácie v diskusii a podľa aktivity pri tvorbe a realizácii rozhovorov. Ocení tiež aktivitu žiakov mimo vyučovania.

Naše mesto/Naša obec

Ciele

- *Objasniť vzťah medzi verejnými inštitúciami a naším životom*
- *Vyzdvihnúť dôležitosť participácie a možnosť dosiahnuť vlastným úsilím reálnu zmenu k lepšiemu*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Skupinová práca

Čas a priestor

45 minút alebo 90 minút

Pomôcky

Lepiace papieriky, papiere

Priebeh aktivity

1. Pedagóg načrtne tému krátkym vysvetlením úlohy a kompetencií miestneho, resp. mestského, zastupiteľstva a starostu, resp. primátora obce alebo mesta.

2. Následne rozdá žiakom lepiace papieriky, na ktoré majú žiaci za úlohu písať, čo je podľa nich dôležité pre život v obci (napr. cesta, obchod, škola, kostol, autobusová zastávka, športoviská, komunitný a kultúrny život a pod.) a lepiť ich následne na tabuľu. Chýbajúce položky žiaci doplnia spolu s pedagógom.

3. Pedagóg rozdelí žiakov do dvojíc alebo malých skupín, ktorým rozdá po jednom čistom hárku papiera. Žiaci si papier zložia na polovice. Na jednu polovicu papiera zapisujú, čo sa im v obci páči, na druhú, čo sa im nepáči, príp. čod nefunguje alebo by mohlo fungovať lepšie. Svoje návrhy môžu prepisovať na tabuľu, aby ich videli aj ostatní spolužiaci.

4. Žiaci s podporou pedagóga diskutujú o tom, čo sa im v obci nepáči a čo by mohlo fungovať lepšie, podávajú vlastné návrhy na zlepšenie. Dvaja dobrovoľníci zapisujú konštruktívne návrhy, ktoré následne môžu doručiť listom starostovi či primátorovi obce alebo inému zástupcovi miestneho, resp. mestského, zastupiteľstva.

5. Je dôležité vyhradiť si na koniec aktivity dostatočný čas na hĺbkovú reflexiu.

6. Pedagóg v závere aktivity vyzdvihne dôležitosť a vplyv občianskej angažovanosti a záujmu občanov o veci verejné a podporí žiakov v ich záujme o dianie v ich obci alebo meste a ich snahe meniť veci okolo seba k lepšiemu.

Možné rozšírenie aktivity alebo jej alternatívy:

- Aktivitu je možné opakovať na tému „Naša škola".
- Mladší žiaci môžu svoje nápady nakresliť alebo namaľovať.
- Zaujímavou podaktivitou je simulácia miestneho či mestského zastupiteľstva a pripomenutie jeho úlohy, zodpovednosti a povinnosti byť otvorený voči občanom a občianskym aktivistom. Žiaci buď „zasadajú" v jednej skupine alebo sú rozdelení do viacerých skupín tvoriacich zastupiteľstvo, diskutujú, a následne hlasujú o riešení danej situácie. Žiaci môžu byť rozdelení do skupín podľa názorovej príslušnosti, príslušnosti k fiktívnym politickým stranám alebo lobistickým skupinám. Môžu riešiť rôzne kolízne situácie (napr. zvýšená kriminalita, krízový manažment pri povodni, zamýšľané zrušenie základnej či strednej školy, polikliniky atď.) alebo každoročné rutinné plánovanie (napr. rozpočtovanie, plánovanie rozvoja obce v najbližšom roku atď.) alebo iné otázky podľa fantázie pedagóga alebo žiakov.
- Aktivita môže nadväzovať na návštevu miestneho či mestského zastupiteľstva počas jeho zasadnutia.

Kde to vlastne žijem?

Ciele

- *Pomenovať, čo nám pomáha identifikovať sa so svojím prostredím*
- *Skúmať, čo formuje vlastnú identitu žiakov*

Cieľová skupina

7.-9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Skupinová práca, diskusia. Formát diskusie z tejto hodiny možno využiť aj na iných hodinách.

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

-

Priebeh aktivity

1. Pedagóg rozdelí žiakov do 3-5-členných skupín podľa bydliska (ulica, mestská štvrť, obec, časť obce a pod.). Ak sú všetci žiaci z takmer rovnakého bydliska, rozdelí ich do viacerých skupín, takže vznikne možnosť porovnávať.

2. Pedagóg zadá žiakom nasledovné úlohy:
a) Premyslite si 1 predmet, ktorý je špecifický pre vaše bydlisko: buď preto, že sa inde nevyskytuje, považujete ho u vás za dôležitý alebo výstižne vyjadruje charakter vášho bydliska a pod.,
b) Dohodnite sa v skupine, prečo ste vybrali práve tento predmet.

3. Jednotlivé skupiny referujú o svojom výbere.

4. Pedagóg sa každej skupiny pri prezentácii pýta:
   - *Prečo ste si vybrali práve tento predmet?*
   - *Akú úlohu zohráva tento predmet vo vašom každodennom živote?*
   - *Dokážete odhadnúť, či by si aj ľudia z vášho najbližšieho okolia vybrali ten istý predmet?*
   - *Prečo by ste si ho vybrali alebo prečo by ste si ho nevybrali?*

5. Záverečná reflexia prebieha pod vedením pedagóga nasledovne:
   - *Čo by sa vo vašom každodennom živote zmenilo, keby tam tento predmet nebol?*
   - *Prečo by sa niečo zmenilo – prečo by sa nič nezmenilo?*

Aktivitu možno obmieňať s rôznymi zadaniami, môže to byť hľadanie rôznych zvláštností prostredia – predmetu, stavby, prírodného fenoménu, udalosti, človeka a pod.

Hodnotenie

Stačí pochvala za aktívnu prácu.

Komunity v mojom okolí a ja

Ciele

- *Získať hlbšie poznatky a myšlienky o komunitách, ktoré pôsobia v okolí*
- *Rozvíjať schopnosť zhodnotiť rôzne aspekty komunity a rozhodnúť sa, do ktorej komunity sa zapojiť ako dobrovoľník*
- *Naučiť sa vyhodnotiť, čo by žiakom participácia v komunite mohla priniesť a čo by oni mohli ponúknuť svojej komunite*

Cieľová skupina

8. - 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Prieskum, analýza dát, syntéza poznatkov, prezentácia, individuálna práca

Čas a priestor

90 minút + možnosť komunitnej práce mimo vyučovania

Pomôcky

Internet, PC, projektor, v prípade posterov papiere a priestor na vystavenie

Priebeh aktivity

1. Pedagóg zadá žiakom úlohu: každý samostatne spraviť prieskum komunít vo svojom okolí - aj virtuálnom, napr. mimovládne organizácie, neformálne združenia, mládežnícke organizácie, záujmové a voľnočasové spolky a pod., a následne si vybrať jednu, ktorá je mu/jej sympatická, resp. sa mu pozdáva.

2. Pedagóg stimuluje zamyslenie sa žiakov nad témou pomocou nasledovných otázok:
   - *Poznáš komunity v mojom okolí?*
   - *Čím sa miestne komunity zaoberajú?*
   - *Ako tieto komunity fungujú?*
   - *Aká je ich štruktúra?*
   - *Ako sú financované?*
   - *Akým spôsobom komunikujú s verejnosťou?*
   - *Aká je ich úloha? Sú v komunite alebo spoločnosti potrebné?*
   - *Prečo vznikajú?*
   - *Ako sa stať ich členom?*
   - *Na čo by si si mal dať pozor, resp. čo všetko by si mal/a zvážiť predtým, ako sa rozhodneš zapojiť do činnosti nejakej komunity?*
   - *Aké máš schopnosti, ktoré by si im vedel/a ponúknuť?*
   - *Čo užitočné pre život sa môžeš naučiť v danej komunite?*
   - *Čo vieš o dobrovoľníctve - je to naozaj len o manuálna, nízko profesionálna aktivita?*

3. Žiaci samostatnou prácou zisťujú, čím sa vybraná organizácia, resp. zoskupenie, zaoberá, ako to robí, kde a kedy, pre koho, načo to robí, kto sú jej členovia, aké sú podmienky pre členstvo, študujú si jej stanovy a iné detaily nevyhnutné pre poznanie organizácie a eventuálne rozhodnutie žiakovej/žiačkinej participácie v nej.

4. Následne môžu žiaci kontaktovať zástupcu, resp. člena organizácie a informovať sa o činnosti organizácie bližšie a „z prvej ruky". Pedagóg môže pritom žiakom pomôcť s prípravou otázok.

5. Žiaci spracujú svoje zistenia do krátkej prezentácie (môže byť v akomkoľvek formáte, s pomocou tabule, interaktívnej tabule či postera), ktorú efektívne predstavia svojim spolužiakom. Na základe predchádzajúcej inštrukcie pedagóga sa pritom zameria, okrem faktografickej charakteristiky komunity, na dôvody, prečo si vybral práve túto komunitu či organizáciu a prečo práve on/ona by sa mali stať jej členom. Žiak môže reflektovať i problémy, s ktorými sa počas práce stretol, či si v procese spoznávania organizácie upravil svoj pôvodný názor ňu, príp. či sa na základe jej hlbšieho spoznania rozhodol s ňou nespolupracovať a prečo.

V prípade spracovania vo formáte posterov je vhodné vystaviť výsledky prác žiakov v priestoroch školy, aby sa aj iní žiaci dozvedeli o možnostiach, ako byť aktívni a pomáhať spoluvytvárať našu krajinu.

Hodnotenie

Pedagóg hodnotí výstup jednotlivca a jeho postoje k jeho/jej "objavom". Ľahšie je kritizovať a nespraviť nič, ako kritizovať a niečo robiť.

Hra o fazuľky

Ciele

- *Objasniť rozdiel medzi súkromnými a verejnými zdrojmi*
- *Zdôrazniť potrebu občianskej kontroly verejných zdrojov*
- *Viesť k pochopeniu fungovania ekonomiky*

Cieľová skupina

7. - 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Didaktická hra

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Flipchart alebo papier rozmeru A3, fazule

Priebeh aktivity

1. Pedagóg záujem žiakov o hru podnieti otázkou, či si myslia, že verejné a súkromné zdroje sú rovnako šetrne a efektívne využívané alebo nie. Ak žiakom nie sú pojmy jasné, krátko im vysvetlí, čo vlastní štát (napr. cesty) a čo súkromníci (napr. byty). Rozsiahlejšia diskusia na túto tému nie je na začiatku hry potrebná, preto plynule prechádza k hre samotnej.

2. Pedagóg vyberie 8 dobrovoľníkov. Na zem položí hárok flipchartového alebo A3 papiera, pričom žiaci si po dvojiciach kľaknú ku každej strane obdĺžnika. Ostatní žiaci v triede pozorne počúvajú a pozorujú priebeh hry, podľa časových možností si môžu hru vyskúšať v ďalšom kole.

3. Pedagóg vysvetlí pravidlá hry:

a) Pedagóg na papier rozhodí fazuľu.
b) Za každú zobranú fazuľu v prvých 30 sekundách po znamení dostanú žiaci po 1 cukríku (alebo napr. 10-centové mince a pod.).
c) Za každú zobranú fazuľu po uplynutí 30 sekúnd (žiaci dostanú zase znamenie) dostanú žiaci 3 cukríky.

4. Pedagóg sa uistí, že všetci rozumeli pravidlám, rozhodí na papier fazule a dá žiakom znamenie. Je pravdepodobné, že žiaci sa na fazuľu „vrhnú" a nebudú čakať na uplynutie 30 sekúnd, lebo budú mať strach, že im žiadne fazule nezostanú. Žiaci dostanú odmenu podľa pravidiel.

5. V ďalšom kroku pedagóg rozdelí plochu papiera na 8 častí, pričom každý z dobrovoľníkov bude mať pridelené svoje „územie". Fazule môže každý zbierať len na svojom území (rešpektovanie vlastníckych práv), pri porušení pravidiel bude hráč diskvalifikovaný a v prípade fazule nachádzajúcej sa na „hranici" rozhoduje súd (tzn. pedagóg alebo nezúčastnení žiaci). Ostatné pravidlá hry zostávajú zachované.

6. Pedagóg sa uistí, že všetci rozumeli pravidlám, rozhodí na papier fazule a dá žiakom znamenie. Je pravdepodobné, že nikto zo žiakov nezačne fazule zbierať.

7. Pedagóg dá znamenie po uplynutí 30 sekúnd. Žiaci pravdepodobne pozbierajú fazule, čo padli na ich územie, príp. sa budú sporiť o fazule na hraniciach. Žiaci dostanú odmenu podľa pravidiel. Niektorí žiaci možno svoje fazule nepozbierajú, lebo očakávajú, že ich hodnota môže v budúcnosti vzrásť.

8. Nasleduje diskusia, ktorú pedagóg podnecuje otvorenými otázkami:
   - *Čo sa dialo? Ako a prečo sa správanie „vlastníkov" zmenilo?*
   - *Je pravda, že jasne definované vlastnícke práva a existencia konkrétneho, nie kolektívneho majiteľa, menia správanie vlastníkov, resp. správcov majetku?*
   - *Aké správanie ľudí pozorujete v jednom aj druhom prípade okolo seba (štát verzus firmy, resp. súkromné osoby)? Aké ponaučenie a nápravné prostriedky pre štát z toho vyplývajú?*

9. Nasleduje záverečná reflexia, ktorú pedagóg podnecuje a podľa možnosti predčasne neukončuje.

2. kapitola

KRITICKÉ MYSLENIE

Kto som?

Ciele

- *Identifikovať kľúčové udalosti z vlastného života*
- *Porovnať mieru ich dôležitosti pre svoju súčasný život*
- *Analyzovať vzťah súčasného života a svojej minulosti*
- *Dedukovať korene súčasných emócií a myslenia*

Cieľová skupina

8. - 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Tvorba portfólií, sebareflexia

Čas a priestor

4 x 45 minút v priebehu cca 1 mesiaca

Pomôcky

Materiál vytvárajú žiaci sami. Portfóliá môžu mať podobu fasciklov s výstrižkami, obrázkami, vlastnými poznámkami, fotografiami či kresbami alebo podobu elektronickej prezentácie (PowerPoint, Prezi, video, webstránka, Facebooková časová línia, súbor fotografií a komentárov na Instagrame a pod.).

Priebeh aktivity

1. Na prvej hodine v mesiaci pedagóg žiakom objasní aktivitu a jej priebeh a zadá im prvú úlohu, na druhej a tretej hodine iniciuje krátku diskusiu o postupe prác a o prípadných problémoch, s ktorými žiaci stretávajú, príp. zodpovie priebežné otázky žiakov, na štvrtej hodine v mesiaci prezentácia výsledkov.

2. V úvodnej časti aktivity (na prvej hodine v mesiaci) pedagóg žiakom vysvetlí, čo je to portfólio, príp. má pripravenú ukážku.

3. Zadá žiakom nasledovné úlohy:
   - *Porozprávajte sa s vašimi príbuznými a s ľuďmi z vášho okolia o dôležitých alebo zaujímavých udalostiach z vášho doterajšieho života.*
   - *Pokúste sa tieto udalosti nejakým spôsobom zachytiť – vyhľadávajte akékoľvek dokumenty, ktoré sa nejakým spôsobom k týmto udalostiam vzťahujú, napr. výstrižky z časopisov, dátumy, fotografie, knižky a pod. Ak nenájdete dokumenty, pokúste sa udalosti opísať alebo nakresliť, prípadne urobiť fotografie alebo krátke videá na dané témy a pod.*

4. Následne nechá žiakov 2 týždne samostatne pracovať. Počas tohto obdobia sa informuje o ich úspechoch a problémov, príp. odpovedá na priebežné otázky.

5. Po 2 týždňoch (tzn. na tretej hodine v mesiaci) zadá žiakom nasledovné úlohy:
   - *Prezrite si pozorne súbor svojich dokumentov, ktoré sa vám podarilo zozbierať. Premyslite si, ktoré z udalostí viac a ktoré menej ovplyvnili váš súčasný život, vaše dnešné uvažovanie a cítenie.*
   - *Usporiadajte váš súbor dokumentov podľa týchto úvah od najdôležitejšej udalosti po najmenej dôležitú.*
   - *Na záver (pozn.: vo štvrtom týždni) si ešte raz prezrite celé svoje portfólio, pokúste sa precítiť jednotlivé udalosti.*
   - *Opíšte v krátkej úvahe svoje pocity z celého portfólia a zaraďte túto úvahu na záver portfólia.*

6. Pedagóg zadá žiakom pripraviť si krátku (5 min.) prezentáciu hlavných bodov ich portfólia na ďalšiu hodinu. Na jej prípravu im ponechá niekoľko dní. Podporí pritom žiakov v jej kreatívnom spracovaní s využitím ktoréhokoľvek z nástrojov uvedených v časti „pomôcky", príp. nechá žiakom v tejto veci úplnú voľnosť.

7. Posledná, štvrtá hodina je venovaná prezentáciám žiakov.

8. Pedagóg otvorí diskusiu so žiakmi o tom, čo ovplyvňuje náš život, čo nás formuje, čo vnímame v našich životoch ako dôležitejšie a pod. Príjemným záverom aktivity bude, ak sa budú žiaci a pedagóg navzájom skutočne počúvať a uvažovať aj o druhých a o tom, že hoci je pre každého z nás dôležité a formujúce niečo iné, máme mnoho spoločného.

Drobnou úpravou zadania možno aktivitu využiť pri ktorejkoľvek téme občianskej náuky alebo témach, ktoré sú aktuálne pre mladých ľudí – náboženstvá, móda, facebook atď.

Hodnotenie

Pozitívne ohodnotiť všetky portfóliá, ktoré zachytávajú viac ako jeden aspekt života detí. Vyhnúť sa negatívnemu hodnoteniu, pretože zrejme aj najchudobnejšie portfólio bude vyjadrovať udalosti a vnímanie sveta konkrétnym žiakom.

Akí sme?

Ciele

- *Všimnúť si, precítiť a pomenovať nepodstatné rozdiely medzi ľuďmi*
- *Diskutovať o rozdieloch medzi vonkajšími, nepodstatnými znakmi človeka a jeho vnútorným presvedčením, pocitmi, myslením*
- *Podporovať empatické vnímanie druhých ľudí*

Cieľová skupina

6. - 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Samostatné kreslenie, otázky a odpovede, delenie do skupín, hodnotenie svojho pohybu po triede

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Výkresy alebo čisté papiere A4 pre každého žiaka aj s rezervou (žiaci budú kresliť svojimi vlastnými perami a ceruzkami). Test s otázkami podľa zadania alebo podľa vlastných predstáv a skúseností.

Priebeh aktivity

1. Pedagóg zadá žiakom nasledujúcu úlohu:
Nakresli, čo je pre každého/každú vás osobne charakteristické? Čím sa líšiš od ostatných? Čo máš, vieš, dokážeš len ty? Čo je na tebe neobyčajné? a pod. Alternatívne to žiaci napíšu na papier.

2. Pedagóg položí žiakom súbor nasledovných otázok (môže ho ľubovoľne upraviť a doplniť podľa toho, ako pozná svoju triedu):

a) Kto má rád zemiaky?
b) Kto rád pije čaj?
c) Kto nevie večer zaspať?
d) Kto si rád obúva tenisky?
e) Kto má súrodencov?
f) Kto má hnedé oči?
g) Kto je vysoký?
h) Kto chodí na obedy do školskej jedálne?

3. Pedagóg vymyslí ďalšie otázky tak, aby ukázal čo najväčšiu rôznorodosť triedy, ale aby si pritom žiaci všímali len vonkajšie, nepodstatné znaky každého žiaka. Odpovede zapisuje tak, aby sa dali porovnať počty odpovedí ku každej otázke.

4. Pedagóg vyberie niekoľko znakov a postupne žiakov triedi do skupín podľa týchto znakov: napr. a) podľa preferencií v jedle, b) podľa farby očí, c) podľa výšky a pod. Deti sa pri každom delení preskupia inak, vznikajú odlišné skupiny rôznej veľkosti.

5. Veľmi dôležitá je záverečná reflexia:

- *Ako ste sa cítili v rôznych skupinách?*
- *Ocitli ste sa v skupinách aj s kamarátmi alebo bez nich?*
- *Kedy ste sa cítili úplne v pohode? Kedy najhoršie? Prečo?*
- *Pozrite si, čo ste si na začiatku hodiny nakreslili (napísali) o sebe a porovnajte to s tým, ako ste sa ocitli v rôznych náhodných skupinách. Čo je pre vás dôležitejšie – to, čo ste si nakreslili (napísali) alebo farba vašich očí/vlasov/chuťové preferencie a pod.? Prečo cítite niečo ako dôležitejšie a niečo ako menej dôležité?*
- *Čo je podľa vás dôležitejšie, resp. relevantnejšie: keď nás druhí posudzujú podľa našich vonkajších alebo vnútorných vlastností?*

Hodnotenie

Na začiatku aktivity pedagóg sleduje, ktorí žiaci nekreslia/nepíšu a motivuje ich, prípadne povzbudzuje, aby si aspoň napísali jedným slovom/vetou odpoveď na naše zadanie. Zdôrazňuje, že túto kresbu/zápis nemusia pred triedou zverejniť.
Snaží sa pritom, aby sa každý žiak vyjadril, zvlášť počas záverečnej reflexie.

Modelové morálne dilemy: Ako by si sa zachoval(a), keby...?

Ciele

- *Budovať morálne hodnoty, ľudskosť a občiansku odvahu*
- *Oceniť morálnych ľudí a inšpirovať k podobnému správaniu*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Diskusia, modelové situácie

Čas a priestor

45 minút + možnosť predĺžiť na 90 minút

Pomôcky

-

Priebeh aktivity

1. Pedagóg aktivitu začína veľmi krátkou diskusiou so žiakmi o tom, čo je morálne a čo nie je morálne. Vysvetlí princípy vrodeného morálneho kompasu (vieme, že ubližovať je zlé, aj keď bez hlbšieho vysvetľovania – stačí nám vidieť smútok či bolesť iného človeka), morálky, etiky (mladší žiaci), integrity a tzv. „chrbtovej kosti" (starší žiaci), príp. ako sa prejavuje, keď niekto tieto hodnoty neprechováva.

2. Následne pedagóg jednu po druhej uvádza modelové situácie predstavujúce morálne dilemy a vyzýva žiakov, aby navrhli či prediskutovali ich riešenie. Mladší žiaci môžu svoje odpovede nakresliť alebo napísať na papier.

3. Fantázii pedagóga a hľadaniu inšpirácie pri vymýšľaní morálnych dilem sa medze nekladú, pomôcť mu môžu príp. aj žiaci samotní. Mieru sofistikovanosti a náročnosti modelovej situácie možno jednoducho prispôsobiť veku žiakov.

4. Príklady každodenných životných situácií:
   - *Na ulici na zemi nájdeš peňaženku s väčším obnosom peňazí aj s dokladmi. Čo urobíš?*
   - *V tlačenici pri vystupovaní z autobusu spadne jeden z cestujúcich na zem alebo vystupuje matka s kočiarom. Čo urobíš?*
   - *Stojíš s kamošmi/kami pred bránou do tvojej bytovky a vidíš prichádzať susedu „obvešanú" nákupnými taškami a s plnými rukami. Čo urobíš?*
   - *Spolužiakovi/čke sa iné deti vysmievajú preto, že nenosí značkové oblečenie a ty si všimneš, ako ich obeť trpí. Čo urobíš?*
   - *Požičal/a si si od spolužiaka zošit, aby si si mohol/la dopísať chýbajúce poznámky a medzitým si ho stratil/a. Čo urobíš? (mladší žiaci)*
   - *Pracuješ ako úradník na ministerstve a počas plnenia tvojich pracovných povinností si narazil/a na podozrivú finančnú transakciu alebo odhalil/a korupčné správanie, ku ktorému máš priame dôkazy. Čo urobíš?*
   - *V tvojom susedstve niekto týra zviera, pravidelne mu fyzicky ubližuje, nedáva mu jesť a piť a očividne sa oň nestará, zviera je vychudnuté s podlomeným zdravím, vystresované, apatické a evidentne veľmi trpí. Čo urobíš?*
   - *Na jednom z predmetov dostaneš na úlohu napísať esej na tému, o ktorej nič netušíš. Starší spolužiak sa ti ponúkne, že ti esej napíše (s použitím svojej z predchádzajúceho štúdia), ty mu za jeho službu zaplatíš, máš voľný víkend, esej v pondelok odovzdáš ako svoju a nikto sa nič nedozvie. Čo urobíš? (starší žiaci)*

5. Príklady morálnych dilem, ktoré si vyžadujú hlbšiu diskusiu so (staršími) žiakmi:
    - *Si väzňom v koncentračnom tábore. Cynický strážnik ide obesiť tvojho syna, ktorý sa snažil z tábora utiecť, pričom tebe prikazuje, aby si vytiahol stoličku spod nôh svojho syna. Ak to neurobíš, vyhráža sa, že zabije aj tvojho druhého syna, ktorý je v tábore tiež väzňom a ty vieš, že to myslí vážne. Čo urobíš?*
    - *Šoféruješ auto, keď zrazu nastane kolízia a ty sa staneš spolu s ďalším autom účastníkom nehody, pri ktorej zomrie chodec na prechode. Zatiaľ čo vystupuješ z auta, pribehne k tebe šofér z druhého auta so slzami v očiach, presvedčený, že nevinného chodca zrazil on sám. Neexistujú žiadne dôkazy o vinníkovi, ale ty si si istý/á, že chodca si zabil práve ty a nie druhý vodič. Je isté, že vinník pôjde za svoj čin do väzenia. Čo urobíš – priznáš sa alebo necháš vziať do väzby druhého, nevinného šoféra?*

6. V závere aktivity pedagóg v prípade potreby zreflektuje silné, ako aj kontroverzné body.

Hodnotenie

Pedagóg ocení morálne správne rozhodnutia žiakov.

Maslowova pyramída potrieb v každom z nás

Ciele

- *Pochopiť dôležitosť vlastných potrieb a ich prioritizáciu*
- *Zistiť, že iní majú tiež svoje potreby*
- *Pochopenie rozdielov vo „vyšších" a „nižších" potrebách*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Práca s Maslowovou pyramídou, debata

Čas a priestor

45 minút + možnosť predĺžiť na 90 minút

Pomôcky

-

Priebeh aktivity

1. Pedagóg v úvode hodiny nasimuluje (slovne, pomocou krátkeho filmu a pod.) a uvedie žiakov do kritickej situácie v ohrození života (opustený ostrov, povodeň, hladomor, vojna a i.).

2. Požiada žiakov, aby v stanovenom krátkom čase napísali na papier 5 vecí alebo milovaných bytostí, ktoré by ako prvé zachraňovali, vzali si so sebou a pod., príp. 5 najdôležitejších potrieb, ktoré by si chceli v danej situácii uspokojiť. Pedagóg ubezpečí žiakov, že neexistuje nesprávna odpoveď, a preto majú byť vo svojich úvahách maximálne úprimní a realistickí.

3. Nasleduje diskusia, počas ktorej žiaci postupne odkrývajú svoje identifikované potreby, porovnávajú ich so spolužiakmi, hľadajú a diskutujú zhody, rozdiely, dôvody, pre ktoré sú práve tie-ktoré potreby pre nich najdôležitejšie. Zároveň tak získavajú spätnú väzbu na svoje „priority", diskusiou a s pedagogickým usmernením prehodnocujú to, čo je v živote a v kritických situáciách skutočne dôležité.

4. Pedagóg nakreslí na tabuľu Maslowovu pyramídu potrieb a vysvetlí jej podstatu a hierarchiu ľudských potrieb.

5. Odporúčame v diskusii poukázať aj na krízové situácie, ako napr. na migračnú krízu, kedy sú utečencom ich mobily pri úteku takmer zbytočné, keď nemajú vodu, jedlo či strechu nad hlavou.

6. Kľúčová je konečná reflexia – čo si môže každý zo žiakov individuálne odniesť z hodiny? Čo nové pochopil?

Aktivita môže voľne pokračovať riadenou diskusiou o tom, ako robiť dobré rozhodnutia, čím sa pri rozhodovaní riadiť, čo sú to kľúčové rozhodnutia, podľa čoho zistíme, či sme sa rozhodli správne alebo nie, ako zobrať za svoje rozhodnutia zodpovednosť, ktoré z motívov ovplyvňujúcich naše rozhodovania sú dôležitejšie ako iné, na čo a na koho je potrebné brať pri rozhodovaní v rôznych situáciách ohľad atď. Je dôležité myslieť na to, že nie iba my máme potreby, ale že ich majú aj všetci okolo nás. Niektorí ľudia môžu mať naplnené „nižšie" potreby (napr. mobil, internet), ale nemusia mať to šťastie, aby mali naplnené aj tie „vyššie". Každý si pritom zaslúži mať naplnené všetky typy potrieb, najmä pokiaľ to považuje sám za dôležité.

Hodnotenie

Pedagóg ohodnotí najaktívnejších žiakov.

Nie je názor ako názor alebo Názor nie je zákon

Ciele

- *Získať poznanie o relatívnosti názorov*
- *Spoznať rôzne kvality názorov, ako aj ich dopad na spoločnosť*
- *Získať schopnosť vyhodnotiť rôzne stránky názoru*
- *Reflektovať spôsoby, ako vznikajú názory*

Metódy a formy

Práca vo dvojici, rolová hra, individuálna práca, sokratovské spytovanie, prednes pedagóga, analytická debata

Cieľová skupina

8. - 9. ročník ZŠ, SŠ

Čas a priestor

2 x 45 minút

Pomôcky

Papiere, škála nakreslená na tabuli tak, aby sa žiaci mohli postaviť k jednotlivým číslam podľa toho, čo si myslia.
Škála naznačuje kvalitu názoru a vyzerá nasledovne: (slabý) -2 -1 0 +1 +2 (silný)

Príklad:
Názor: Môj názor je, že škola nepripraví mladého človeka na reálny život.

Tabuľa:	-2	-1	0	+1	+2
Počet žiakov pred tabuľou:	3	1	0	7	4

Priebeh aktivity

1. Pedagóg začne aktivitu krátkym „skúšobným" kolom, kedy bude žiakom na vopred pripravených tvrdeniach prezentovať svoj fiktívny pohľad na svet, napr.:
    - *"Myslím si, že by nemali mať domáce zvieratá, lebo je to týranie a obmedzovanie ich života a slobodnej voľby."*
    - *"Myslím si, že keď iní môžu podvádzať i ja môžem, lebo je to tak fér."*

2. Následne žiakov inštruuje, aby sa postavili k škále od -2 do +2 nakreslenej na tabuli podľa toho, do akej miery s tvrdeniami, resp. názormi, výrokmi, súhlasia alebo nesúhlasia.

3. Tento postup pedagóg podľa uváženia opakuje 3-5x.

4. Pedagóg rozprúdi v triede diskusiu, ktorú podľa potreby koordinuje, otázkami:
    - *Čo sa dialo pred tabuľou?*
    - *Prejavovali ste svoje názory, tie boli rôzne. Prečo je to tak?*
    - *Ktorý z názorov prezentovaných na škále bol podľa vás ten správny? Podľa čoho by sme ste to usúdili? (Podľa postavenia žiaka?)*
    - *A ktorý z názorov prezentovaných na škále bol podľa vás dobrý? Podľa čoho by sme ste to usúdili?*

5. Pedagóg predstaví tému: Môj názor.
    - *Čo je to názor? Prečo mám na niečo názor? Na základe čoho si ten názor (napr. názor na to, či na pizzu patrí ananás) vytvorím? Žiakov nabáda, aby sa vyjadrili.*
    - *Ako sa tvorí názor? Žiakov vedie, aby načrtli tvorbu názoru od vzniku (konfrontácia s nejakým predmetom/ideou) až k utvoreniu názoru.*

6. Pedagóg celou aktivitou smeruje žiakov k samostatnému porozumeniu základných otázok:
Ako je možné, že mám názor? Ako si ho tvorím? Čím upevňujem a skvalitňujem svoj názor? Prečo obhajujem a šírim svoj názor? Má každý názor rovnakú hodnotu? Aký je rozdiel medzi názorom a zákonom? Je zodpovedné šíriť aj "nepodložený" názor? Prečo niečo takéto ľudia robia? Ako proti tomu bojovať? Je názor zodpovednosť? Čo je to zodpovednosť?

7. Následne pedagóg vyzve žiakov, aby vytvorili dvojice. Vezme si jedného dobrovoľníka, aby názorne predviedol ďalší priebeh aktivity (tento príklad je iba hypotetická situácia):

a) Pedagóg a žiak-dobrovoľník si sadnú oproti sebe, každý má pred sebou list papiera.
b) Pedagóg povie, napr.: "Myslím si, že by sme nemali držať v domácnosti domáce zvieratá, lebo je to týranie a obmedzovanie ich života a slobodnej voľby."
c) Vyzve žiaka, aby si tento názor napísal na papier a skúsil v krátkom čase vyabstrahovať, na čom daný názor stojí - aká je jeho kvalita, aké argumenty používa atď.
d) Potom sa žiak pedagóga opýta, prečo si to myslí. O čo opiera tento svoj názor?
e) Pedagóg: "Lebo zvieratá sú živé bytosti a ako také majú rovnaké práva ako my ľudia."
f) Žiak sa musí zamyslieť nad tvdením a pozrieť sa bližšie na argument, ktorý pedagóg používa (v našom prípade: živé bytosti - rovnaké práva) a zistiť, ako k nemu dospel. O čo sa toto tvdenie opiera?
g) Pedagóg reaguje: „Ja tomu verím, lebo zvieratká sú pekné a tak by to malo byť!"
h) Pedagóg vyzve žiaka, aby toto jeho tvrdenie zanalyzoval: o čo sa opiera viera? Na čom stojí? Je dané tvrdenie vedecky podopreté? Používa pritom techniku sokratovského spytovania.

8. Cieľom pedagóga je dosiahnuť, aby si žiak uvedomil tento proces a vedel ho použiť ako „autocenzúru" svojich názorov, ktoré máme niekedy tendenciu pokladať za zákon. Papier slúži na to, aby si žiaci robili malé poznámky o tom, na čom stojí názor ich spolubesedníka. Nakoniec sa sám pýtajúci sa pokúsi vyjadriť svoj postoj k tomu názoru: súhlasím, pretože je legitímny; trochu súhlasím, pretože na tom niečo bude; neviem sa vyjadriť, pretože o danej téme nemám dostatok informácií; nemyslím si, že je dobrý a korektný; nesúhlasím s ním, pretože...

9. Pedagóg môže pri ukážke poukazovať na zaujímavé fenomény, ako napr. vplyv rôznych faktorov na identifikovanie sa s názorom bez ohľadu na jeho kvalitu, napr. emócií, kultúrneho zázemia, historického pozadia, vedeckého prístupu, akceptácie právnych noriem a pod. Je dôležité, aby si pedagóg jednotlivé témy prispôsobil schopnostiam triedy a dostupnému času.

10. Je pritom mimoriadne dôležité, aby vyzdvihol rolu právneho štátu, vedy a pod.: ak môj názor prekračuje právny rámec, resp. spoločenský konsenzus, ak sa riadi pseudovedeckými zisteniami alebo strachom, môže byť potrebné ho prehodnotiť.

11. Po predvedení modelovej situácie a ukotvení základných princípov tvorby názorov pedagóg vyzve žiakov, aby formou rolovej hry vo dvojiciach podobným spôsobom vzájomne otestovali svoje názory. Počas ich práce sleduje žiakov, načúva jednotlivým diskusiám, ktoré môže podľa potreby usmerňovať.

12. Diskusné tvrdenia pritom môžu byť naozaj rôzne, napr. jablká sú najlepšie ovocie, Nemecko je najlepšia krajina, náboženstvo je pliaga ľudstva, malí ľudia sú agresívni a pod. Každé tvrdenie možno rozobrať do detailov.

13. V závere aktivity pedagóg vyzve žiakov k reflexii pomocou konkrétneho príkladu, ku ktorému si pripraví podrobné informácie, pričom zhrnie predložené tvrdenia, fakty, pocity, naučené alebo získané informácie a pod., ktoré následné konfrontuje s vedeckými čo štatistickými zisteniami:

- V čom je rozdiel?
- Aké argumenty alebo typy informácií žiaci hodnotili, zvažovali, spochybňovali a ako sa posúvali ďalej?
- Aké zmeny názorov alebo postojov nastali počas debaty?

Aktuálne námety na diskusiu: celotelové plavky (burkini) na verejných kúpaliskách, legálne zväzky homosexuálnych párov, grand hotel v národnom parku a i.

Hodnotenie

Pedagóg hodnotí úroveň debatu a kvalitu argumentov za a proti jednotlivým tvrdeniam.

Ako chutí moc?

Ciele

- *Rozvíjať kritické myslenie*
- *Vyzdvihnúť dôležitosť občianskej kontroly a participácie a ich nevyhnutnosť pre zachovanie demokracie*
- *Vysvetliť riziká koncentrácie moci*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Rolová hra, prezentácia, diskusia

Čas a priestor

2 x 45 minút

Pomôcky

-

Priebeh aktivity

1. V úvode aktivity pedagóg vyzve žiakov, aby krátko diskutovali o tom, čo to znamená mať moc. Ich odpovede zásadne nekoriguje, aby neprezradil zámer aktivity.

2. Pedagóg rozdelí žiakov do 3 skupín. Úlohou každej skupiny bude predstaviť si, že majú zákonodarnú moc (tu je možné v krátkosti objasniť jej funkciu a nositeľa v SR – Národnú radu SR) a v rámci jej výkonu predstaviť 3 návrhy zákonov, ktorými upravia život vo svojej triede. V úvode pedagóg nestanoví žiakom žiadne hranice týkajúce sa tématického zamerania zákonov, len podľa potreby odpovedá na otázky žiakov. Je dôležité žiakov vhodnou (nie demotivujúcou) formou tiež upozorniť, že ide o hru na túto vyučovaciu hodinu a zákony po jej skončení platiť nebudú, keďže túto možnosť nemajú prediskutovanú s riaditeľom školy ani žiackym školským parlamentom či radou.

3. Po uplynutí stanoveného času zástupca každej skupiny zapíše návrhy na tabuľu tak, aby ich videli všetci žiaci.

4. Všetky 3 skupiny môžu spoločne schváliť iba 3 z týchto celkovo 9 návrhov zákonov. Ďalšou úlohou žiakov je preto v stanovenom čase ľubovoľnou formou presadzovať návrhy svojej skupiny, lobovať za ich schválenie a dohodovať s ostatnými žiakmi zo svojej aj ostatných skupín, ktoré zákony by mali byť schválené, prečo a za akú cenu. Pedagóg sleduje individuálne diskusie a zapisuje si poznámky týkajúce sa jedinečných javov, ktoré žiaci demonštrujú a ktoré budú následne predmetom spoločnej diskusie a reflexie.

5. Žiaci hlasujú o 3 návrhoch triednych zákonov, ktoré budú následne schválené, a to tak, že každý zo žiakov má 3 hlasy: všetky návrhy sa zapíšu pod seba, žiaci po jednom prichádzajú k tabuli a čiarkou označia 3 z týchto návrhov. Schválené sú tie zákony, ktoré získali 3 najvyššie počty hlasov (čiarok). Pedagóg poďakuje žiakom za prácu a hlasovanie a opäť ich upozorní, že tieto zákony nie sú záväzné, ale po spoločnej diskusii môžu byť pozitívnou inšpiráciou pre celú triedu.

6. Nasleduje veľmi dôležitý moment aktivity – otvorená reflexia na celý priebeh aktivity, ktorú pedagóg povzbudzuje nasledujúcimi otázkami:

- *Ako postupovali jednotlivé skupiny pri rozhodovaní o svojich vlastných návrhoch? Boli objektívni a zvažovali jednotlivé návrhy podľa ich obsahu a účelnosti alebo podľa toho, kto bol ich navrhovateľom?*
- *Ako využili „moc", ktorú mali? Ako ju zneužili?*
- *Aké argumenty používali na presvedčenie ostatných spolužiakov v prospech svojho návrhu? Akú protihodnotu im ponúkli za ich hlas?*
- *Bolo jednanie v každej situácii etické alebo sa správali aj neeticky? Prečo?*
- *Prihliadali na dobro celej skupiny alebo iba na vlastné výhody?*
- *Ktoré návrhy zákonov mali pro-občiansky a ktoré mali reštrikčný charakter? Prečo? Ktorými sa môžeme inšpirovať pre lepšiu atmosféru v našej triede?*
- *Aké formy má moc? Aké negatívne, resp. nebezpečné, prejavy môže mať?*

7. Pedagóg zhrnie výsledky aktivity a vysvetlí žiakom, že ten, kto má moc, ju nesmie zneužívať vo svoj vlastný prospech, ale má zodpovednosť voči tým, ktorí mu tú moc dali – v prípade reprezentatívnej demokracie voči občanom. Povinnosťou občanov je zas tých, ktorým bola moc zverená, kontrolovať a sledovať, ako so zverenou mocou nakladajú a podľa potreby vyvodzovať dôsledky pomocou rôznych občianskych aktivít (napr. vo verejných diskusiách, demonštráciách, občianskych iniciatívach, voľbách atď.).
Aktivita môže byť spojená aj s čítaním úryvku z rovnomennej knihy L. Mňačka alebo diskusiou o nástrojoch, výkone a zneužívaní moci za totality a aj dnes.

Hodnotenie

Pedagóg pozitívne ohodnotí aktívne zapájanie sa do diskusie a reflexie a porozumenie podstaty aktivity.

Sloboda jednotlivca končí tam, kde začína sloboda niekoho ďalšieho

Ciele

- *Rozvíjať porozumenie v to, že sloboda a zodpovednosť sa nedajú oddeliť*
- *Rozvíjať porozumenie v to, že sloboda bez pravidiel je anarchia, ktorá môže niekomu ďalšiemu ublížiť*
- *Rozvíjať kreativitu a manažment rol v tíme*

Cieľová skupina

9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Rolová hra

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

-

Priebeh aktivity

1. Pedagóg inštruuje žiakov, aby sa rozdelili na 6-členné skupiny.

2. Všetkým vzniknutým skupinám dá pedagóg za úlohu v stanovenom čase na hodine vytvoriť krátku 5-minútovú scénku na tému: „*Sloboda jednotlivca končí tam, kde začína sloboda niekoho ďalšieho.*" Do jej tvorby sa pritom zapája každý člen tímu, na čo pedagóg priebežne dohliada.

3. Žiakov zároveň informuje o kritériách hodnotenia jednotlivých scénok, ktorými sú:
   - *Kreativita,*
   - *Obsahová blízkosť zadaniu,*
   - *Zapojenie všetkých členov tímu v príprave aj v dramatizácii,*
   - *Úroveň prejavu,*
   - *Dodržanie časového limitu.*

4. Pre lepšie porozumenie žiakov môže pedagóg uviesť príklad situácie, kde sloboda jedného končí a druhého začína, napr. keď niekto pri parkovaní obsadí dve parkovacie miesta, a tým obmedzí niekoho iného. Môže navrhnúť aj viac príkladov, tie však už žiaci nemôžu zinscenovať.

5. Po uplynutí pracovného času žiaci v skupinách prezentujú svoje scénky pred ostatnými spolužiakmi.

6. Nasleduje reflexia, ktorú pedagóg podnecuje otázkami:
   - *Čo mi napadlo ako prvé pri téme slobody a zodpovednosti?*
   - *Aké pravidlá platili počas dnešnej hodiny? Čo by sa stalo, ak by neplatili žiadne pravidlá - ako by hodina vyzerala?*
   - *Prečo by som mal dodržiavať pravidlá v spolužití s inými?*
   - *Ako som bol zapojený do prípravy a realizácie scénky? Vyhovovalo to mojim prirodzeným schopnostiam a mojej osobnosti?*

Hodnotenie

Pedagóg hodnotí žiakov podľa vopred stanovených hodnotiacich kritérií. Môže vyzdvihnúť osobitnú snahu žiakov alebo mimoriadne originálne či výstižné nápady.

Rozdelenie rol medzi mužmi a ženami

Ciele

- *Upevniť povedomie o rodovej rovnosti*
- *Budovať vzájomné porozumenie medzi rodmi*

Cieľová skupina

SŠ

Metódy a formy

Hra, diskusia

Čas a priestor

15 - 30 minút
Bežná trieda, v prípade potreby možno posunúť lavice tak, aby sa po nej dalo lepšie pohybovať.

Pomôcky

-

Priebeh aktivity

1. Pedagóg vyzve všetkých žiakov, aby sa postavili pred tabuľu. V prípade, že je to potrebné, presunú sa v triede lavice tak, aby mali všetci dostatok miesta a mohli sa pred tabuľou voľne pohybovať.

2. Pedagóg vysvetlí žiakom, že priestor pred tabuľou je akoby rozdelený na štyri časti. Na jednej strane (napr. pri okne) je časť označená ako "úplne súhlasím", vedľa nej "čiastočne súhlasím", nasleduje "čiastočne nesúhlasím" a na opačnej strane miestnosti (napr. pri dverách) je "úplne nesúhlasím".

3. Pedagóg prečíta žiakom pripravené výroky. Keď vetu vysloví, preskupia sa žiaci v triede tak, aby svojím postojom vyjadrili, ako veľmi s vetou súhlasia či nesúhlasia. Výroky sa týkajú rodových tém, stereotypov, rozdelení rol v rodine a medzi pohlaviami a pod. Napríklad:
   - *Ženy by mali častejšie umývať riad ako muži.*
   - *Ženy v našej domácnosti častejšie umývajú riad ako muži.*
   - *Ženy by sa mali starať viac o domácnosť ako muži.*
   - *Muži nesmú nikdy plakať.*
   - *Muž je hlava rodiny.*
   - *Mama je u nás doma hlava rodiny.*
   - *Muži zarábajú viacej ako ženy.*
   - *Muži by mali zarábať viacej ako ženy.*
   - *Na materskú dovolenku by mali chodiť len ženy.*
   - *O svoj vzhľad by sa mali viac starať ženy.*
   - *Ženy by nemali robiť kulturistiku.*
   - *Ženy môžu nadávať rovnako ako muži.*
   - *Chlapci by sa nemali hrávať s bábikami.*
   - *Muži by mali podržať ženám dvere.*
   - *Ženy by sa nemali vyzývavo obliekať.*
   - *Na prvé rande by mal vždy pozvať muž ženu.*

4. Vždy, keď sa žiaci v triede preskupia a svojím postojom vyjadria súhlas či nesúhlas s prečítanou vetou, môže pedagóg vyvolať diskusiu medzi jednotlivými názorovými skupinkami v triede, a to pomocou otázok:
   - *Prečo s danou vetou súhlasia alebo nesúhlasia?*
   - *Je tvrdenie vo vete podľa nich spravodlivé, fér?*
   - *Je potreba niečo zmeniť?*
   - *Pozerajú sa na niektoré veci inak chlapci a inak dievčatá?*
   - *Prečo si občas nerozumejú?*

5. Nasleduje reflexia, kedy pedagóg vyzve žiakov, aby pomenovali, v čom sú muži a ženy rovnakí, v čom sú si rovní a v čom sú ich odlišnosti. Mali by sa zamyslieť nad tým, ktoré nerovnosti a odlišnosti sú prirodzené a ktoré sú nespravodlivé.

Hodnotenie

Pedagóg pozitívne ocení snahu hľadať stereotypy v chápaní rodovej rovnosti a postrehy žiakov v reflexii, ktoré zohľadňujú ciele.

Významné ženy, o ktorých sa v škole neučíme

Ciele

- *Pomocou prekvapivých príbehov inšpirovať*
- *Upevniť hodnoty rodovej rovnosti*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Debata, premietanie dokumentárneho filmu

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Facebooková stránka z dokumentárneho cyklu „*Prvá*", v prípade realizácie 3. kroku projektor a reproduktory

Priebeh aktivity

1. Pedagóg vyzve žiakov, aby menovali (historické alebo súčasné) významné osobnosti a zapisuje na tabuľu mená, ktoré mu žiaci diktujú. Po približne 30 menách farebne zvýrazní mená žien. Je pravdepodobné, že ženských mien bude výrazne menej. Opýta sa žiakov, prečo si myslia, že to tak je. Ich odpovede si môže zapisovať na papier.

2. Pedagóg pred žiakmi uvedie otázku spoločenského uznania žien a ich postavenia v porovnaní s mužmi, rodovej rovnosti a vzájomného rodového uznania. Aktivita tiež významne poslúži ako inšpirácia formou ženských vzorov, a tým má potenciál pozitívne ovplyvniť sebavedomie a sebahodnotenie dievčat v triede.

3. Pedagóg žiakom premietne vybrané časti z dokumentárneho cyklu „*Prvá*", príp. iný film o úspešných ženách podľa ich dostupnosti.

4. Nasleduje diskusia:
   - *V čom sa tieto ženy pričinili o spoločenský, technický alebo iný vývoj?*
   - *V akom období žili, aké prekážky museli prekonať?*
   - *Akým osobným alebo profesionálnym dilemám pravdepodobne čelili?*
   - *Aké špecifické charakterové vlastnosti museli preukázať – odvahu, vytrvalosť, pracovitosť?*
   - *V čom sú príbehy inšpiratívne, čo by sme si z nich mali zobrať alebo zapamätať?*

5. Na záver hodiny pedagóg vyčlení čas na reflexiu, pričom sa žiakov pýta na nové náhľady na tému, nové inšpirácie, príp. čo podľa nich z tejto aktivity vyplýva.

Aktivita môže byť doplnená hosťom počas diskusie.

3. kapitola

MEDIÁLNA GRAMOTNOSŤ

Ako pracujú médiá

Ciele

- *Porozumieť novinárskej práci*
- *Rozvíjať kritické myslenie*
- *Podporiť úctu k pravdivosti*

Cieľová skupina

9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Hra, diskusia

Čas a priestor

30 - 45 minút

Pomôcky

Lístočky s názvami činností, ktoré novinári realizujú pri príprave spravodajského materiálu, konkrétne: výber témy; rešeršovanie a získanie základných informácií; oslovenie respondentov; oslovenie "druhej strany"; získanie informácií; overenie informácií z nezávislého zdroja; overenie informácií z druhého nezávislého zdroja; písanie článku; dbanie na to, aby sa do textu nedostal súkromný názor novinára; uvedenie zdrojov informácií v článku; priznanie konfliktu záujmov, ak je to potrebné; skrátenie článku; pridanie vhodnej a nemanipulatívnej fotografie k článku; kontrola článku editorom; odstránenie nedostatkov, ktoré v článku našiel editor; kontrola článku jazykovým redaktorom; zverejnenie článku; uverejnenie opravy, v prípade, že v článku bola chyba.

Priebeh aktivity

1. Pedagóg uvedie tému novinárskej práce:
    - *Aké sú jej základné princípy a čo znamenajú (pravdivosť, vecnosť, nestrannosť, objektivita)?*
    - *Na aké otázky by mala správa v médiách odpovedať (kto, kde, kedy, ako, prečo)?*
    - *Aký je rozdiel medzi správou a komentárom?*

2. Pedagóg rozdelí triedu do skupín po 5-6 žiakov, príp. do iných skupín, ak uzná za vhodné. Do každej skupiny rozdá celú sadu zamiešaných lístočkov s činnosťami novinárov. Vyzve žiakov, aby si lístočky prečítali a pokúsili sa ich v skupinách zoradiť tak, ako majú po sebe nasledovať.

3. Kým žiaci pracujú, pedagóg prechádza medzi skupinami a pomáha im riešiť prípadné konflikty. Ak je to potrebné, vysvetlí žiakom, že v niektorých situáciách môže byť poradie činností rôzne, a teda sa nedá urobiť jedno definitívne, ktoré platí vždy. Niektoré drobné odchýlky sú prípustné a neskôr o nich môžu študenti medzi sebou diskutovať.

4. Keď sú všetky skupiny hotové, spoločne si prejdú svoje výsledky a diskutujú o prípadných rozdieloch v poradí, ktoré vypracovali. Pedagóg zapisuje na tabuľu činnosti v takom poradí, na ktorom sa trieda dohodne. Pedagóg dáva žiakom doplňujúce otázky a pýta sa ich, prečo sú jednotlivé činnosti v spravodajstve dôležité.

5. Následne pedagóg vyzve žiakov, aby na tabuli preškrtli činnosti, ktoré nemusí dodržiavať zlý novinár, teda novinár, ktorý šíri lži, polopravdy, neoverené skutočnosti a konšpirácie. Vždy, keď chce žiak nejakú činnosť preškrtnúť, vysvetlí, prečo to robí a prečo je nesprávne, ak novinári túto činnosť vynechajú. Čo to môže spôsobiť?

6. V rámci záverečnej reflexie žiaci spolu s pedagógom skúsia vymenovať, aké prvky si má človek pri čítaní článku všímať. Zároveň spoločne pomenujú momenty, kedy má čitateľ zbystriť pozornosť a pri ktorých vie, že novinár nepostupoval správne.

Sociálne médiá a sociálne bubliny

Ciele

- *Porozumieť fungovaniu Facebooku*
- *Spoznávať svoju vlastnú sociálnu bublinu*

Cieľová skupina

SŠ (aktivita je vhodná len pre triedu, kde všetci žiaci aktívne používajú Facebook.)

Metódy a formy

Analýza vlastného správania na Facebooku, diskusia, brainstorming

Čas a priestor

30 minút
Práca na doma + vyhodnotenie na hodine

Pomôcky

Všetci žiaci musia aktívne používať Facebook a mať prístup k internetu.

Priebeh aktivity

1. Pedagóg žiakom zadá úlohu: doma si otvoria zoznam facebookových stránok, ktoré majú "lajknuté" (tzn. ktorých sú fanúšikmi, zoznam je dostupný v ich profile alebo po prihlásení na adrese www.facebook.com/pages/?category=liked). Za domácu úlohu žiaci roztriedia svoje "lajknuté" stránky do nižšie uvedených kategórií (viď 2. krok) a vypracujú tabuľku, ktorá bude obsahovať počet stránok v jednotlivých kategóriách a celkový súčet facebookových stránok, ktorých sú fanúšikmi.

2. Tabuľka bude obsahovať tieto kategórie (príp. možno pridať ďalšie podľa potreby): Politika; Kultúra; Zábava a vtipy; Šport; Hobby, životný štýl a voľný čas; Osobnosť alebo celebrita; Značka alebo firma; Slovenské médiá; Zahraničné médiá; Veda a vzdelávanie. Každá facebooková stránka môže byť len v jednej z uvedených kategórií. Ak je teda obsahovo na hrane viacerých kategórií, žiak ju zaradí do podľa neho najvhodnejšej z nich.

3. Pedagóg zdôrazní, že na ďalšiu vyučovaciu hodinu budú mať všetci žiaci pripravenú tabuľku s jedenástimi (v prípade pridania kategórií s viacerými) riadkami - v desiatich budú jednotlivé kategórie a počet stránok, ktoré do nich spadajú, v jedenástom riadku bude súčet všetkých stránok. Pedagóg tiež upozorní žiakov, že vypracovanie úlohy a roztriedenie stránok môže trvať dlhšie ako očakávajú - niektorí žiaci totiž majú "lajknutých" len pár (desiatok) stránok, niektorí ich ale môžu mať až niekoľko stoviek, a to bez toho, aby si to uvedomovali.

4. Na nasledujúcej hodine otvorí pedagóg diskusiu o stránkach, ktoré majú žiaci lajknuté:
   - *Koľko ich majú, zdá sa im to veľa alebo málo?*
   - *Zrušili "lajk" (tzn. „páči sa mi to") niektorým stránkam, keď ich kategorizovali? Aké to boli stránky? Prečo už nechceli byť ich fanúšikmi?*
   - *Ktoré kategórie dominujú? Ktoré neboli medzi žiakmi také populárne?*
   - *Majú žiaci okrem zábavy a koníčkov "lajknuté" aj nejaké stránky, ktoré im môžu pomôcť vo vzdelávaní, sebapoznaní, v ich ďalšom štúdiu či kariére? Aké? Môžu nejaké odporučiť spolužiakom?*
   - *Vedia študenti o tom, že Facebook im neukazuje príspevky všetkých ich blízkych, kamarátov a stránok, ale len tie, o ktorých systém usúdi, že by ich mohli najviac zaujímať? Vedia, že Facebook rozhoduje o tom, čo by sa im mohlo páčiť, čo majú vedieť, na čom sa majú baviť?*

5. Nasleduje reflexia, ktorú môže pedagóg so žiakmi zrealizovať vo forme brainstormingu o tom, či vedia žiaci určiť kroky, akými by mohli svoj Facebook vylepšiť:
   - *Čo by mali žiaci urobiť, aby im Facebook okrem zábavy servíroval aj viac praktických informácií do života či aby skvalitňoval ich každodenný život a budúcnosť?*
   - *Aké facebookové stránky sa im môžu zísť v ich ďalšom štúdiu, kariére alebo pri prijímacích pohovoroch na vysokú školu?*
   - *Aké výhody má sledovanie zahraničných stránok?*
   - *Čo iné sa dá ešte urobiť, aby mali žiaci z Facebooku viac benefitov?*

Výsledkom aktivity môže byť ďalšia domáca úloha, ktorej cieľom bude implementovať niektoré z nápadov na svoj vlastný Facebook. Žiaci môžu na ďalšej hodine povedať, čo v nastaveniach svojho Facebooku zmenili, ako a prečo.

Odhaľovanie základných metód manipulácie

Ciele

- *Rozvíjať kritické myslenie a čítanie s porozumením*
- *Podporovať úctu k pravdivosti*

Cieľová skupina

9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Analýza vzorového textu, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Kópie vzorového textu (viď príloha). Kópií by malo byť toľko, aby mal každý žiak jednu alebo aby bola aspoň jedna pre každú skupinu žiakov.

Priebeh aktivity

1. Pedagóg rozdelí žiakov na 3-4-členné skupiny.

2. Pedagóg rozdá žiakom, buď každému zvlášť alebo do každej skupiny jeden, vzorový text (viď príloha). Žiaci dostanú za úlohu nasledovné: *Pozorne si prečítajte vymyslenú správu. Rozmýšľajte nad tým, prečo článok nie je pravdivý.* Špeciálne sa zamerajte na podčiarknuté pasáže textu a diskutujte so spolužiakmi o tom, prečo autor tieto pasáže v texte použil.

3. Nasleduje reflexia, v ktorej pedagóg žiakov podporuje otázkami:
    - *Ako ste zistili, že správa je klamlivá?*
    - *Na základe čoho ste odhalili nesprávnosť informácií?*
    - *Aký je zmysel textu, k čomu má čitateľa doviesť?*
    - *Viete si spomenúť na príklady, kedy ste niečo čítali online a text vás doviedol k tomu, aby ste si niečo kúpili?*

Príloha

Vzorový text z fiktívnej stránky
Zdroj: www.pravdaosvete.sk/zdravie/davajte-si-pozor-na-vodu Autor: admin

Dávajte si pozor, čo pijete, aby vás to nezabilo

Aj obyčajná voda z vodovodu môže vám a vašim deťom spôsobiť vážne choroby.
Pohár čistej vody. To je vec, ktorú si mnohí ľudia dávajú každý deň hneď po zobudení. Nevedia pritom, ako veľmi si tým škodia. Netušia, že čistá voda vlastne nie je úplne čistá. H2O z vodovodného kohútika je vlastne kokteilom rôznych látok a niektoré z nich sú doslova jedom.

Tieto látky sú pridávané do vody zámerne. Ich cieľom je zabezpečiť, aby voda zostala „nezávadná" aj po tom, čo k nám dorazí cez staré a hrdzavé potrubia. Účinky týchto látok na ľudské telo začali vedci skúmať už v 60. rokoch a výsledky sú jednoznačné. Jeden pohár vody nášmu telu nijak neuškodí, jej dlhodobá konzumácia ale spôsobuje migrény, bolesti svalstva, astmu, kožné problémy, srdcovo-cievne ochorenia či rakovinu.

Samozrejme, ak sa na to spýtate vášho farmaceuticky študovaného lekára alebo vedeckých "odborníkov", vysmejú vás a povedia vám, že je to nezmysel. V Kanade sa ale o tomto probléme už dlho a vážne debatuje. Denník Ontario Tribune nedávno informoval o výsledkoch výskumu na Kantovej univerzite v Toronte, podľa ktorých sa počet ľudí, ktorí zomreli na následky dlhodobého pitia „čistej" vody, odhaduje na tisíce.

Počet obetí každým rokom stúpa a problém sa netýka len vody z vodovodu, ale aj balenej vody. Je to pochopiteľné, všetci totiž veľmi dobre vieme, že voda vo fľašiach obsahuje ešte viac chémie.

Namiesto toho, aby začali politici, odborníci a médiá na problém upozorňovať, deje sa pravý opak. Kým kedysi sme boli informovaní, že človek má denne vypiť aspoň dva litre vody, dnes stále častejšie vychádzajú články o tom, že minimálna denná dávka sú tri, štyri, ba aj šesť litrov denne. Prečo? Každý rozumný človek vie, že firmy obchodujúce s vodou, minerálkami a nápojmi zarábajú veľké peniaze a svoje zisky chcú stále zvyšovať.

Odborníčka na chémiu Vivian Ann Flinth zo spomínanej kanadskej univerzity upozorňuje, že chemikálie vo vode najviac škodia deťom, mladým ľuďom a dôchodcom. Zodpovední rodičia by preto mali svojim deťom vodu filtrovať. Mnohé bežné filtre ale odstraňujú len hrubé nečistoty a baktérie. Odborníčka preto odporúča špeciálne filtre z aktívneho uhlia. Viacero takých filtrov nájdete aj v našom eshope.

Manipulácia, klamstvá alebo polopravdy?

Ciele

- *Rozvíjať kritické myslenie a čítanie s porozumením*
- *Precvičovať argumentáciu*
- *Podporovať úctu k pravdivosti*

Cieľová skupina

9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Hranie rol, diskusia

Čas a priestor

30 - 45 minút

Pomôcky

Lístočky s úlohami

Priebeh aktivity

1. Pedagóg uvedie tému manipulácie v médiách a požiada žiakov, aby vlastnými slovami vysvetlili, čo je to manipulácia a ako sa prejavuje. Vyvolá krátku diskusiu o tom, kedy klameme, hovoríme polopravdy alebo si prifarbujeme skutočnosti.

2. Pedagóg rozdá každému žiakovi jeden lístoček, na ktorom bude uvedená komunikačná situácia, ktorú bude mať za úlohu vyriešiť, napríklad:

- *Žiak sa má ospravedlniť pedagógovi, že nemá domácu úlohu,*
- *Dieťa má vysvetliť rodičom, prečo nebolo včera v škole,*
- *Chlapec/dievča vysvetľuje partnerovi/partnerke, prečo sa chce rozísť,*
- *Policajný hovorca vysvetľuje, prečo väzeň utiekol z väzenia,*
- *Politik vysvetľuje verejnosti, prečo treba zvýšiť dane,*
- *Politik vysvetľuje verejnosti, odkiaľ vzal peniaze na nové drahé auto,*
- *Reportér chce presvedčiť divákov, že dotyčný politik kradne,*
- *Majiteľ konšpiračného média vysvetľuje, prečo všetky profesionálne médiá klamú,*
- *Novinár dáva do článku nikým nepotvrdenú informáciu,*
- *Majiteľ obchodu vysvetľuje, prečo predával pokazené potraviny,*
- *Výrobca alkoholických nápojov chce v reklame ukázať verejnosti, že alkohol je sexi,*
- *Staviteľ vysvetľuje, prečo bude výstavba diaľnice dvakrát drahšia ako sa plánovalo,*
- *Tréner vysvetľuje, prečo jeho tím prehral, atď.*

3. Pedagóg požiada žiakov, aby si pripravili dva spôsoby, akými komunikačne vyriešia situáciu, ktorú majú na lístočku. Stačí pritom použiť 1-3 vety pri každom spôsobe. Dôležité pritom je, aby pri prvom spôsobe využili manipuláciu alebo lož, výhovorky, polopravdu, prifarbenie reality, niektoré veci môžu nafúknuť alebo zľahčiť. Pri druhom spôsobe sa žiaci snažia informáciu odovzdať čo najčestnejšie, najúprimnejšie a najpravdivejšie.

4. Žiaci jeden po druhom prezentujú dva spôsoby, ako sa dá informácia na ich lístočku odovzdať. V niektorých prípadoch môže pedagóg vyzvať aj ostatných žiakov, aby našli ďalšie spôsoby, ako sa dá daná situácia pomenovať. Žiaci môžu tiež vyjadriť, ako sa cítia, keď hovoria pravdu a keď klamú.

5. V záverečnej reflexii pedagóg vyvolá medzi žiakmi diskusiu o tom:

- *Kedy možno využiť manipuláciu, lož, polopravdu?*
- *Kedy možno nejaké skutočnosti prifarbiť, zamlčať, zveličiť?*
- *Prečo niekedy ľudia nehovoria úplnú pravdu?*
- *Ako môžeme ohýbanie pravdy odhaliť?*
- *Čo robiť, aby sme neuverili výmyslom a nepravdám?*
- *Čo robiť, ak niekto odhalí, že sme nehovorili úplnú pravdu?*

Populizmus alebo vieme, čo je populárne?

Ciele

- *Rozoznať populizmus či populistické tvrdenia*
- *Interpretovať a hodnotiť tvrdenia a postoje*
- *Komunikovať v skupine a spolupracovať na spoločnom cieli*
- *Rozvíjať schopnosť prezentovať skupinovú prácu*

Cieľová skupina

8. - 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Skupinová a individuálna práca, diskusia, tvorba a kritická analýza tvrdení

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Samolepiace papieriky, tabuľa, písacie potreby, projektor, reproduktory, 2 sety kvízov (druhý set - viď príloha), video: http://bit.ly/populizmus

Priebeh aktivity

1. Pedagóg rozdelí žiakov do skupín podľa svojho uváženia. Prácu jednotlivých žiakov v skupinách priebežne sleduje a snaží sa dohliadnuť na to, aby boli rovnomerne aktívni.

2. Následne skupinám rozdá 6 tvrdení (na papierikoch alebo napísaním na tabuľu, aby mohli žiaci nad tvrdeniami porozmýšľať), pričom žiaci majú napísať, ktoré z nich sa im páči, resp. s ktorým súhlasia. Napríklad:

a) Zabezpečíme každému prácu.
b) Nemecko zneužíva ekonomiku Európskej únie.
c) Riešenie problému nezamestnanosti si vyžaduje spoluprácu všetkých kompetentných inštitúcii, pričom výsledky sa dostavia v horizonte niekoľkých rokov a i.

3. Žiaci v skupine spoločne tvoria vlastnú definíciu populizmu tak, ako ho oni sami chápu. Následne svoje definície prezentujú pred triedou.

4. Následne im pedagóg odprezentuje oficiálnu definíciu populizmu: *Manipulovanie ľudí šikovným kladením otázok, populárnymi sľubmi a láskavosťami (chlieb a hry) na účet spoločného prospechu k osobnému upevňovaniu moci.* (zdroj: kniha Základy štátovedy)

5. Skupiny v krátkej moderovanej diskusii reflektujú, do akej miery sa ich definície zhodujú s oficiálnym výkladom.

6. Pedagóg pustí žiakom krátke video o populizme, na základe ktorého žiaci následne spresňujú svoje definície, reflektujú video a zisťujú, či poznajú uvedené praktické príklady.

7. Pedagóg zadá skupinám, aby sa pokúsili napísať na samolepiace papieriky krátke populistické a nepopulistické tvrdenia, ktoré potom prilepia na tabuľu. Každý žiak by mal vymyslieť aspoň jedno, pričom tvrdenia nemusia byť nevyhnutne politického charakteru. Pedagóg ich potom číta a žiaci sa snažia argumentovať, *či ono tvrdenie možno označiť za populistické alebo nie a prečo.*

8. Pedagóg požiada skupiny, aby prerobili populistické tvrdenia na konštruktívne tvrdenia.

9. Posledným krokom aktivity je kvíz, resp. test na rozoznávanie populistických tvrdení. Pedagóg pre tento účel môže využiť pripravené tvrdenia v prílohe, doplniť ich alebo spracovať vlastné podľa potrieb alebo záujmov žiakov. Kvíz tiež možno preniesť na začiatok nasledujúcej aktivity o populizme.

10. V reflexívnom závere aktivity pedagóg podporuje žiakov v tom, aby spoločne identifikovali rozdiel medzi populistickými a nepopulistickými, resp. konštruktívnymi, tvrdeniami. Diskusia sa tiež môže zamerať na rôzne účely používania populistických tvrdení a ich rizikovosť pre spoločnosť:

- *Čo je to populizmus?*
- *Aké sú znaky populizmu?*
- *Ako ho viem rozpoznať?*
- *Aký ma populizmus dopad na spoločnosť?*

Možnosť domácej úlohy: priniesť na ďalšiu hodinu článok, opis situácie alebo výrok, o ktorom si žiak alebo skupina žiakov (úloha môže byť taktiež vypracovaná v skupinách) myslí, že je do istej miery populistický. Domáca úloha môže byť úvodom k nasledujúcej aktivite o populizme.

Hodnotenie

Pedagóg pozitívne ohodnotí aktívny prístup žiakov. Zadaním podobnej úlohy v úvode a závere aktivity je možné kvantitatívne vyhodnotiť posun v poznaní u žiakov.

Príloha

Príklady tvrdení

Pozor: zdroje jednotlivých tvrdení či iné prvky textu je možné odstrihnúť, aby sa zachovala ich neutralita.

A. "Slušní občania na Slovensku musia stále častejšie krútiť hlavou nad smiešne nízkymi trestami pre páchateľov rôznych ohavných trestných činov. Často sa totiž stáva, že štátnemu prokurátorovi sa z rôznych dôvodov nechce zapodievať náročným vyšetrovaním a tak s obvineným radšej uzavrie miernejšiu dohodu o vine a treste. To znamená, že páchateľ sa výmenou za nižší trest k činu dobrovoľne prizná. Toto kupčenie s nástrojmi trestného práva je obojstranne výhodné a často má aj korupčné pozadie – prokurátor má menej práce a páchateľ dostane nižší trest. Takto dohodnuté tresty sú však často doslova urážkou pre obete trestných činov. Absolútnym vrcholom nespravodlivosti však je, že poškodený občan (obeť trestného činu) nemôže proti výške navrhnutého trestu pre páchateľa podať žiadny opravný prostriedok, ale samotný páchateľ trestného činu (kriminálnik) sa proti výške trestu odvolať môže."

(zdroj: Návrh zákona Kotleba ĽSNS)

B. "Monitorujeme každého jedného muslima, ktorý sa nachádza na území SR," povedal dnes v diskusnej relácii TA3 V politike predseda vlády Slovenskej republiky Róbert Fico. Poukazoval tým na opatrenia jeho vlády po piatkových teroristických útokoch v Paríži. Nepovedal, že monitorujú každého radikála, ani každého extrémistu. Povedal, že monitorujú každého jedného muslima. Naznačil, že časť občanov jeho vlastného štátu predstavuje hrozbu. Nie po rozhodnutí súdu, ani na základe obvinenia polície, ale preto, že majú iné vierovyznanie. Premiér verejne zbúral mýtus o Slovensku ako o demokratickej a slobodnej krajine. Veľký Brat vás sleduje, odkázal slovenským občanom Róbert Fico. Nateraz nie všetkých. Tentokrát sa rozhodol „posvietiť si" len na muslimov. Zajtra to môže byť iná náboženská, politická či názorová skupina. Skôr či neskôr môže prísť na každého."

(zdroj: http://www.islamonline.sk/2015/11/stanovisko-islamskej-nadacie-na-slovensku-k-sokujucemu-vyroku-predsedu-vlady-o-monitorovani-vsetkych-slovenskych-muslimov/)

C. Macron vo štvrtok po návšteve továrne spoločnosti Whirlpool v meste Amiens, ktorá má byť presunutá do Poľska, hovoril s regionálnym denníkom La Voix du Nord. Povedal mu, že ak sa stane prezidentom, podporí uvalenie sankcií EÚ na Poľsko, ktoré podľa neho "porušilo všetky pravidlá EÚ" a využíva fiškálne rozdiely vo svoj prospech.

(zdroj: http://www.topky.sk/cl/11/1625791/Polsko-utoci-na-Macrona--jeho-vyroky-su-vraj-cistym-populizmom)

D. Automobilky a výrobcovia elektroniky sa môžu kedykoľvek rozhodnúť a presťahovať svoje fabriky do zahraničia. Slovenská ekonomika preto musí stáť na tom, čo sa zo Slovenska odviezť nedá. Preto budeme ekonomicky podporovať podnikanie na pôde a v cestovnom ruchu. Naše polia, lesy, kultúrne a prírodné pamiatky, kúpele a termálne pramene nám nikto nevezme. Keď ich budeme ekonomicky efektívne využívať, na Slovensku vznikne v týchto sektoroch 100 tisíc nových pracovných miest.

(zdroj: Program Sme rodina)

E. Združenie zdravotných poisťovní považuje premiérove vyhlásenia o "vysporiadaní sa" so súkromnými poisťovňami a smerovaní k štátnej poisťovni za neuvážené a vysoko populistické. "Ide o vytĺkanie politického kapitálu na úkor súkromných poisťovní, ktoré v súlade so zákonom zodpovedne a dôsledne zabezpečujú zdravotnú starostlivosť pre 1,8 milióna poistencov.

(zdroj: http://www.pluska.sk/spravy/z-domova/premierove-vyhlasenia-statnej-poistovni-su-populisticke-tvrdia-sukromne-poistovne.html)

Ako rozoznám populizmus?

Ciele

- *Získať hlbšie poznatky o populizme*
- *Rozvíjať kritické myslenie*

Cieľová skupina

8. - 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Skupinová a individuálna práca, diskusia, tvorba a kritická analýza tvrdení

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Hárky s textami (viď príloha), tabuľa, papier na postery

Priebeh aktivity

1. V prípade zadania domácej úlohy z predchádzajúcej aktivity o populizme žiaci najprv individuálne alebo v skupinách prezentujú články a dôvody, prečo podľa nich ide o populistický článok, opis situácie alebo výrok. Pedagóg vyzve žiakov, aby sa pokúsili tvrdenia upraviť do nepopulistickej formy.

2. Pedagóg rozdelí žiakov do skupín podľa svojho uváženia a rozdá do každej skupiny hárky s textami novinových článkov a súvisiacimi otázkami v prílohe, pričom každá skupina dostane každý set článkov a otázok. V prípade záujmu môže použiť napr. aj programy jednotlivých politických strán.

3. Po ukončení skupinovej práce pedagóg vyzve náhodne vybrané skupiny k tomu, aby slovne opísali, k čomu dospeli pri niektorom z článkov.

4. Pedagóg ďalej vyzve skupiny, aby si vybrali jeden pálčivý problém (nie nevyhnutne z politiky), ktorý aktuálne rezonuje v spoločnosti či v ich okolí a napísali o ňom článok v populistickom štýle v rozsahu cca 100-150 slov. Môže pritom ísť o akýkoľvek žáner, napr. aj o návrh programu politickej strany. Články potom prezentujú pred ostatnými spolužiakmi.

5. Následne pedagóg otvorí debatu a požiada žiakov, aby vysvetlili:
   - *aké techniky, slová, témy a pod. vo svojich článkoch použili a prečo,*
   - *čo nimi chceli dosiahnuť,*
   - *aký by ich článok pravdepodobne mal dopad na spoločnosť či jednotlivca.*

6. Na odľahčenie situácie aj zistenie toho, či žiaci pochopili podstatu problému, na záver celá trieda spoločne vymyslí pre svoje texty nadpisy a ilustrácie.

7. Alternatívnou reflexiou môže byť záverečná diskusia na témy:
   - *Je populizmus ľahko rozoznateľný fenomén, keď sa používa v takom veľkom rozsahu?*
   - *Potrebujem poznať kontext ak chcem pochopiť populizmus?*
   - *Viem identifikovať populizmus a jeho prejavy v reálnom živote?*
   - *Môže mať populizmus i pozitívny charakter?*
   - *Je populizmus fenomén politiky alebo i ostatných sfér života?*

Výsledky môžu žiaci spracovať aj na nástenku vo svojej triede alebo v priestoroch školy.

Hodnotenie

Pedagóg hodnotí výstupy skupín, na ich základe a v následnej debate vidí, či žiaci používajú "marketingové" videnie, resp. kedy sa snažia predať "produkt" bez ohľadu na jeho reálnosť.

Príloha

Ficov populizmus počas osláv SNP

4. SEPTEMBRA 2016 11:54
O populistických rečiach nášho premiéra by sa pomaly dala napísať celá kniha. A hoci aktuálny trend medzi (budúcimi?) lídrami krajín vo svetovej politike je predbiehať sa v populistických rečiach, neznamená to, že nás aj Robert Fico musí zasypávať svojimi nezmyslami a robiť z nás hlupákov. Naposledy tak učinil počas osláv SNP.

Populizmus bol, je a vždy aj bude súčasťou vnútornej i medzinárodnej politiky. Nechcem polemizovať, čo presne populizmus znamená a aká je jeho definícia. Každý si pod ním môže predstavovať niečo iné, a preto sa v tomto blogu vyhnem generalizovaniu, zameriam sa na konkrétny príklad a ukážem, čo si predstavujem pod populizmom ja.

Pri termíne ,,populizmus" sa mne osobne vybavia pojmy ako zavádzanie, imidž a nebezpečenstvo. V posledných mesiacoch si tieto pojmy automaticky spájam s Robertom Ficom, pretože minimálne raz za mesiac povie náš premiér verejnosti niečo, z čoho sa musia všetkým politológom a expertom na medzinárodnú politiku ježiť všetky chlpy na tele. Ja osobne sa nepovažujem ani za politológa, ani za experta na medzinárodnú politiku, ale počas osláv SNP v Banskej Bystrici Robert Fico opäť predviedol bezchybný populizmus, ktorý tentokrát nenechal chladným ani mňa.

Spomenul som pojmy ako zavádzanie, imidž a nebezpečenstvo. Týmito tromi slovami by som zhrnul premiérov prejav na pódiu v Banskej Bystrici. Bez akejkoľvek hanby kritizoval slová, ktoré počul od britskej premiérky Theresy May. Tá sa na otázku ochoty použiť jadrové zbrane vyjadrila, že v prípade nutnosti by tieto zbrane, samozrejme, neváhala použiť. Robert Fico je v pozícii premiéra SR už dosť rokov na to, aby vedel, čo je to geopolitika a ako funguje. Preto nebudem brať toto jeho pohoršenie sa nad odpoveďou britskej premiérky ako neznalosť, ale ako bohapustý populizmus.

Prečo sú tieto premiérove slová vlastne populistické? V súčasnosti sa Európa morduje s vážnym problémom terorizmu. Teroristi z hnutia ISIS predstavujú obrovskú hrozbu už niekoľko rokov nielen pre Európu, ale pre celý svet. Každému je dnes jasné, že diplomaticky to s ISIS nepôjde. Preto je nevyhnutná silová hra. V medzinárodných vzťahoch neexistuje termín rovnováha moci (z anglického balance of power) len tak náhodou. Znamená to zjednodušene to, že krajiny sa snažia vyrovnať silu svojho nepriateľa. Nemusia tak robiť len skutkami, ale aj vyhláseniami alebo verejnými postojmi. Tu sa dostávam k tomu, nad čím sa náš premiér tak pohoršoval. Veľká Británia patrí medzi lídrov svetovej politiky a Theresa May si je toho vedomá. Preto nad otázkou ochoty použiť jadrové zbrane nemohla ani na sekundu zaváhať alebo nepriamo odpovedať. Aký signál by tým v súčasnom boji proti terorizmu asi vyslala, keby dala najavo, že v otázke jadrových zbraní si je neistá, nedajbože slabá? Určite nie som zástancom použitia jadrových zbraní, pointa je len v tom, že niekedy vedia byť slovné vyhlásenia silnejšie ako akékoľvek skutky.

Veľká Británia svojím slabým a neistým postojom v medzinárodnej politike už raz výrazne zlyhala. Bolo to presne v polovici 30. rokov 20. storočia, kedy sa aj ona pričila o to, čo nasledovalo v Nemecku a neskôr v celej Európe. Preto je možno paradoxné a smutné práve to, že Robert Fico kritizoval tento silový a jasný postoj britskej premiérky akurát v deň osláv Slovenského národného povstania.

Ficove reči a kritika sa tak opäť raz radia medzi jeho populistické skvosty. Využil situácia, kedy si väčšina verejnosti pravdepodobne neuvedomí, že tieto slová Theresy May nie sú hodné kritiky. Práve naopak. Náš premiér tak pokračuje vo svojej hre šírenia strachu, zavádzajúc verejnosť a budujúc si imidž veľkého mača, ktorý Slovensko pred všetkým ochráni. Škoda len, že svojimi vyjadreniami neposilňuje bezpečnosť ako sám tvrdí, ale pravý opak.

Zdroj*: https://dennikn.sk/blog/ficov-populizmus-pocas-oslav-snp/*

Diskutuj: *Analyzuj článok: súhlasíš s definíciou populizmu? Čo je potrebné na to, aby si sa k tomu vedel/a vyjadriť? Myslíš si, že autor je alebo nie je tendenčný?*

Populizmus na Slovensku

21. APRÍLA 2015 07:30
Hoc termín parlamentných volieb ešte oficiálne známy nie je, predvolebný boj sa už začal, ako inak - populisticky.

V prvom rade, by sme si mali ujasniť čo ten populizmus vlastne je? Vo viacerých slovníkoch môžeme nájsť význam: „úsilie o získanie priazne bez ohľadu na vec samotnú".

Tak si to rozmeňme na drobné, pre ľahšiu pochopiteľnosť.

Za prvé "usilovať sa o získanie priazne", snáď asi každý vie čo by pre neho mohol resp. mal urobiť štát aby sa mu v ňom dobre žilo. Len sa tak zamyslime, čo by sme každý chceli? Toto už je však každého subjektívny pohľad na vec. No napriek tomu môžeme s určitosťou tvrdiť, že sa medzi nami nachádza viacero skupín ľudí s podobnými názormi, pohľadmi na vec, ich počet neznajúc.

Dobrý populista musí vedieť, ktorá skupina je najväčšia a ktorú, či možno, ktoré svojimi činmi resp. vyjadreniami osloví najlepšie. Predsa mu ide o získanie priazne.

Tu sa dostávame k druhej časti významu slova a to: "bez ohľadu na vec samotnú". To znamená, že napriek tomu čo by bolo najlepšie a azda najracionálnejšie riešenie danej situácie si dobrý populista vyberie to, ktoré mu prinesie najväčšiu priazeň.

Populizmus v podmienkach SR

A tu sa už dostávame ku konkrétnym príkladom. Všetci isto vieme kto sú tí naši majstri v populizme, ak teda chcú byť.

No a predsa keď vám ako kapitánovi lode už tečie do topánok a viete, že vaša loď sa potápa pretože ju ťahá ku dnu veľká a široká váha, čo iné vám ostáva ako presvedčiť cestujúcich, že je vlastne všetko v úplnom poriadku, že sa nič vlastne nedeje. Samozrejme, ak chcete ostať pri kormidle čo najdlhšie. Iba, že by tomu tak nebolo. To by ste asi potom veľmi rýchlo vyhlásili poplach a povedali cestujúcim nech sa zachránia kým môžu. Ale to by ste museli byť skutočne dobrý a spravodlivý kapitán.

To, že sa na Slovensku veľmi dobre darí populizmu je nepopierateľné. Slováci sú národ veľmi hrdý, ba až tak hrdý, že už o 10 dní sa budú všetci od hlavy až po päty zahalený v národných farbách stretávať v tej svojej obľúbenej pri pive a borovičke a budú sa biť do pŕs, po každej výhre nášho národného týmu. Áno, to je jedno z mála tých období počas ktorých Slováci prejavujú svoju národnú hrdosť.

Myslieť si, že preferenciami momentálne najsilnejšej parlamentnej strany zamáva kauza ako reštrukturalizácia váhostavu, pôsobí v tomto kontexte až príliš naivne.

Prečo je tomu tak? Asi preto, lebo bežní človek ani nemá poňatia čo taká reštrukturalizácia vlastne znamená. Preto je tak jednoduché oháňať sa do éteru vyhláseniami ako 100% odškodnenie veriteľov a podobne. Toto je to čo ľudia vnímajú, nie to, že tieto peniaze nakoniec zaplatí každý daňový poplatník v tomto štáte alebo, že to bude mať negatívne dôsledky na podnikateľské prostredie v našej krajine, nie. Tu stačí povedať odškodníme všetkých a už máte v očiach ľudí kredit nebojácneho bojovníka proti nespravodlivosti. Škoda, že to tak v skutočnosti nie je.

Márne, prichádza opozícia s vecnými riešeniami, ktoré pomôžu v konečnom dôsledku oveľa viac. To im percentá nepridá, čo je škoda, a možno zároveň aj chyba. Obrovská chyba, z ktorej dobrý populista vyťaží to čo najviac chce - hlasy poslušných ovečiek, ktoré mu nielen odovzdajú hlas do volebnej urny, ale dokonca sa nájdu aj také ovečky, ktoré stlačia tlačidlo pri parlamentnom hlasovaní. To už však nie je len o populizme, ale najmä o demagógii a to je už niečo iné.

Ovce, ovce, všade samé ovce.

Tu by som sa chcel vrátiť k hypotéze s loďou a kapitánom a ešte ju rozviť. A to ak si položíme otázky, ako je možné, že cestujúci si nič neuvedomujú, prečo ešte loď neopustili, prečo sa nezachránia? Presne preto, prečo som použil, už tak zaužívané označenie - ovce. Poslušná ovečka počúva pastiera a verí mu, nemá najmenší dôvod myslieť si, že jej pastier klame alebo, že by jej chcel zle, božechráň. Pastier jej dá najesť, napiť na pašu ju vyženie a ovečka sa nemusí celý deň o nič starať a v podstate celý život. Nijako jej neprekáža, že pastier ju dojí a strihá a takto ju v trochu prenesenom význame využíva.

Celý populizmus je založený na jednom - dať ovečkám najesť, napiť a zabaviť ju tak aby si ani nevšimla, že bola podojená alebo, že jej vlna zmizla. Preto stačí tak málo aby ste sa pri kormidle udržali a boli tam až do poslednej chvíle, možno aj dlhšie. Už v starovekom Ríme poznali: dajte ľudom chlieb a hry a budú spokojní.

Už teraz sa môžeme tešiť na to, ako po vlakoch zadarmo, 13. dôchodkoch, zvýšeniach minimálnej mzdy a ďalších sociálno-populistkých opatreniach príde to najväčšie a to - cena plynu pre domácnosti pôjde dole, výrazne dole. Avšak tento krok môžeme považovať za najpopulistickejšie eso v rukáve súčasnej vládnej garnitúry a určite si ho ponechá až do chvíle, keď pôjde skutočne do tuhého.

Zdroj: *https://dennikn.sk/blog/populizmus-na-slovensku/*

Diskutuj: *Je tento opis populizmu iný ako predchádzajúci, ak áno v čom? Prečo autor použil pojem „ovečka"? Čo vieš o tomto slove, resp. kde si sa s ním stretol/la?*

Populizmus. Čo to slovo vlastne znamená?

1. MAREC 2010 10:50
Populizmus- Manipuluje ľudí šikovným kladením otázok, populárnymi sľubmi a láskavosťami (chlieb a hry) na účet spoločného prospechu k osbnému upevňovaniu moci. Toľko definícia citovaná z knihy základy štátovedy. O populizme sa v tejto knihe dočítate v kapitole Autokratická diktatúra. Bližšie je populizmus rozobraný v podkapitole plebiscitárne diktatúry. Poďme si teda prehodiť túto poučku na Slovensko.

To, že slovko populizmus označuje negatívny jav sa baviť ani nemusíme. S radosťou ho používajú novinári, blogeri, diskutujúci, skrátka sa dá povedať, že každý. Minimum z týchto ľudí ak vôbec niekto však vie čo toto slovko znamená. V dnešných podmienkach je najčastejšie spájané s stranou SaS, ktorej som členom. Poviem narovinu, že ma oslovovanie populistická strana ako člena uráža. Uráža ma o to viac, že takýto prívlastok nedostala asi žiadna iná strana okrem SMERU. To sme ale dopadli. Ako sa tak zamýšľam musím sa priznať, že negatívnym označením populizmus by som v programe strany či referende neoznačil žiaden bod.

Začnem referendom- 6 bodov, každý z iného súdka. Zrušenie koncesionárskych poplatkov- zavedenie spravodlivosti. Zrušenie priestupkovej imunity poslancov- rovnosť. Zníženie počtu poslancov- šetrenie. Stanovenie maximálnej ceny limuzín-zdravý rozum. Voľby cez internet- moderná doba. Zrušenie práva na odpoveď- Sloboda. 6 bodov, z ktorých každý vo mne evokuje pilier spoločnosti, ktorý je momentálne podkopávaný. Samozrejme takýchto bodov by sme našli oveľa oveľa viac.

Ak sa pozriem na poučku populizmu- sľuby či "chlieb a hry" v týchto bodoch nevidím.

Tak pokračujem teda programom strany, ktorý bol v jednom blogu označený za zmes populizmu a liberalizmu. Liberálne témy musím jednoznačne z populistického merítka vyhodiť, lebo registrované partnerstvá, dekriminalizácia marihuany či oddelenie cirkvi od štátu jednoznačne až také populárne témy na presviedčanie más na Slovensku niesú. Ostáva nám už teda iba zmes populizmu. Vyberiem len na príklade zopár bodov, ktoré istotne zaujmú. Do zmesi populizmu sa zaradí napríklad dostavba dialnice D1- smutné, že 6. vláda v ére samostatnosti Slovenska bude riešiť ako čo najrýchlejšie spojiť východ so západom. Populizmus ako vyšitý. Ďalej populizmom nepochybne bude podľa mnohých prijatie ústavného zákona, ktorým sa zavedie povinnosť zostavovať vyrovnaný štátny rozpočet. Čo tam po príklade Isladnu, Grécka, problémoch Portugalska atd? V Sulíkovej SaS iba zmes populizmu. Reforma odvodov a dôchodkového systému potrebná na Slovensku ako soľ zase iba populizmus, nakoľko dáva ľuďom viac peňazí za menej byrokracie. Takto môžme pokračovať a verím tomu, že snaživci by našli v každom bode populizmu ako maku.

Problém ktorý majú ľudia s SaS je ten, že sa pútavou formou snaží dostať ľudí na svoju stranu. Či si to niekto prizná alebo nie, populárnymi (nie populistickými) riešeniami sa snaží zaujať. Bez prezentácie progamu, hodnôt a cieľov by to jednoducho nešlo. Forma akou podáva verejnosti svoje názory musí byť pútavá, inak by nebola vo voľbách šanca dostať sa do parlamentu a presadiť svoj program, hodnoty a ciele. Áno, získanie moci a davu na svoju stranu je potrebné ak chce nie len SaS ale hociktorá strana presadiť svoj program. To, ako ho presadí a ako sa chopí svojej šance je na zhodnotení každého voliča pri voľbách.

Ak si vyvodím záver z názorov ktoré som prečítal za posledný cca rok na internete dospejem k tomu, že všetko čo má hlavu a pätu, čo je navrhnuté pre zlepšenie, čo by prinieslo krok vpred, čo by ušetrilo verejné financie, čo by zvýšilo slobodu, zjednodušilo život či možno iba potešilo je označované ako populizmus, negatívny jav ktorým sa označuje niečo zlé , nežiadúce. Tuto už nevravím iba SaS, jej referende či programe. Ide tu o ešte negatívnejší jav ako populizmus v tom najnegatívnejšom zmysle. Ide o to, že mnoho ľudí má problém prijať názor človeka či skupiny ľudí pre predsudky. Nie pre obsah názoru ale pre osobu, ktorá s týmto názorom prichádza. Takto aj dobré a rozumné názory dostávajú namiesto podpory podpásovky v podobe označenia- POPULISTICKÉ- nežiadúce. Snažme sa preto podporovať dobré nápady a zlepšiť život v naše krajine. Či už v tričku SaS, KDH, SDKU či inej strany. Osobne nebudem isto proti žiadnemu rozumnému návrhu hoci aj z dielne smeru. Len nech sa veci hýbu dopredu a nech získa celá spoločnosť, nie iba skupinka vyvolených.
Zdroj: zdroj: https://palencik.blog.sme.sk/c/221133/Populizmus-Co-to-slovo-vlastne-znamena.html

Diskutuj: Akým spôsobom autor obhajuje „nepopulizmus" svojej strany? Akými argumentmi podporuje svoj postoj? Autor používa dva termíny: populizmus a populárnosť, aký je medzi nimi rozdiel (ak nejaký je)? Čo rozumieš pod pojmom „pútavá forma"?

4. kapitola

OHĽADUPLNOSŤ

Každý sme iný, všetci máme svoju hodnotu

Ciele

- *Podporiť vnímanie rôznorodosti ako vzájomne obohacujúcej hodnoty*
- *Inšpirovať k tolerancii a práci na sebe samom*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Pozitívna spätná väzba

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Kópie menného zoznamu žiakov s tým, že pri každom mene je voľný priestor cca 3x4 cm v počte podľa počtu žiakov v triede, nožnice

Priebeh aktivity

1. Pedagóg v úvode otvorí debatu o tom, že všetci ľudia sú odlišní a že na svete nenájdeme dvoch ľudí s rovnakými vlastnosťami. Zároveň máme s rôznymi ľuďmi (aj s tými, ktorých nepoznáme) rôzne veci spoločné, pretože všetci máme niečo radi, niečo nás teší, niečo trápi atď., a preto je isté, že ak človek hľadá, nájde niekoho, s kým si osobnostne vyhovuje. Rovnako máme všetci aj vlastnosti, ktoré sa iným ľuďom nemusia páčiť. Naše vlastnosti, schopnosti a správanie sa ale dajú budovať a zlepšovať, čo nám dáva príležitosť byť lepšími ľuďmi, lepšie si navzájom rozumieť a i.

2. Následne pedagóg inštruuje žiakov: každý z nich dostane papier, na ktorom sú napísané mená ich spolužiakov. Úlohou žiaka je pritom ku každému spolužiakovi napísať:
   - *2 jeho alebo jej vlastnosti, v ktorých vyniká alebo v čom je jedinečný/á,*
   - *2 veci, ktoré má na ňom/nej rád,*
   - *1 vec, na ktorej ak by odporúčal mu/jej zapracovať, aby mal/a lepší život či aby viac v živote dosiahla – niečo, v čom má na viac.*

3. Dôležité je zo strany pedagóga formulovať zadanie tak, aby žiaci kritiku nevnímali negatívne, ale ako niečo, čo im v dobrom iní odporúčajú a čo ich môže inšpirovať k zlepšovaniu sa. Zároveň môže túto situáciu pedagóg využiť na vysvetlenie tzv. princípu spätnej väzby plus mínus plus, pri ktorom dávame spätnú väzbu „zabalenú" do pozitívneho hodnotenia, aby tak bola pre hodnoteného prijateľnejšia.

4. Žiaci sa nesmú na svoje hodnotenia podpisovať ani sa cielene pozerať, čo ktorý spolužiak okolo píše.

5. Dôležité je zo strany pedagóga formulovať zadanie tak, aby žiaci kritiku nevnímali negatívne, ale ako niečo, čo im v dobrom iní odporúčajú a čo ich môže inšpirovať k zlepšovaniu sa. Zároveň môže túto situáciu pedagóg využiť na vysvetlenie tzv. princípu spätnej väzby plus mínus plus, pri ktorom dávame spätnú väzbu „zabalenú" do pozitívneho hodnotenia, aby tak bola pre hodnoteného prijateľnejšia.

6. Aktivity sa môže zúčastniť aj učiteľ, čím sám poukáže na dôležitosť konštruktívnej kritiky a demonštruje vhodné spôsoby jej prijímania, ako aj prijímania pochvaly.

7. Keď budú mať žiaci napísanú spätnú väzbu na všetkých spolužiakov, rozstrihajú papier na časti s jednotlivými menami a prislúchajúcimi spätnými väzbami a dajú ich na katedru. Keď budú všetky papieriky na katedre, učiteľ ich rozdá ich adresátom a dá im niekoľkominútový priestor na to, aby si obsah papierikov prečítali a porozmýšľali nad ním. V prípade, že je to potrebné, individuálne konzultuje špecifické reakcie žiakov.

8. V poslednom kroku, ktorý môže byť spojený s reflexiou, pedagóg so žiakmi diskutuje o tom, ako sa cítia, čo ich prekvapilo, potešilo alebo inšpirovalo, či súhlasia so spätnou väzbou spolužiakov a pod. Pedagóg môže hodinu ukončiť myšlienkou o tom, že je príjemné a užitočné pre nás aj pre naše okolie, keď sa budeme snažiť byť vzájomne empatickí, budeme sa snažiť si vzájomne porozumieť a podporiť sa, počúvať viac než hovoriť, pomáhať si atď. V prípade, že niektorý žiak aj naďalej znáša prejavenú kritiku ťažšie, je potrebné zvoliť po skončení hodiny individuálny prístup.

Nálepkovanie

Ciele

- *Porozumieť tomu, ako vznikajú predsudky a stereotypy*
- *Prekonať stereotypizáciu a stereotypné vnímanie ľudí*
- *Rozvinúť toleranciu a rešpekt voči rozmanitosti*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Rolová hra

Čas a priestor

30 + 30 minút + v prípade realizácie bodu č. 7 niekoľko dní

Pomôcky

Nálepky s rôznymi jemne hanlivými nápismi prezentujúcimi predsudky, cielené urážky, vyzdvihujúce ľudské slabosti alebo rozdiely, napr. *„blondína“*, *„pako“*, *„slniečkar“*, *„Cigáň“*, *„černoch“*, *„bifľoš“*, *„dlháň“* a pod.

Priebeh aktivity

1. Pedagóg vstúpi do triedy a bez vysvetlenia začne žiakom lepiť na oblečenie nálepky s nelichotivými nápismi. Označí takto všetkých žiakov v triede. Prípadný prekvapený šum, otázky alebo protesty žiakov ignoruje.

2. Následne pomocou otázok podnecuje aktívnu žiacku reflexiu:
   - *Ako sa s nepeknými označeniami cítia? Je to príjemný alebo nepríjemný pocit?*
   - *Ako vnímajú to, že ich niekto bezdôvodne označil takýmito menami?*
   - *Ako takéto hanlivé označenia vznikajú?*
   - *Sú založené na skutočných vlastnostiach danej osoby alebo na predsudkoch?*
   - *Posmievajú sa takýmto spôsobom ľuďom okolo seba aj oni? Prečo áno a prečo nie?*
   - *Sú/boli oni alebo ich rodina terčom posmeškov?*
   - *Čo takéto správanie prezradí o osobnosti neúctivého človeka?*
   - *Je takéto správanie v poriadku? Prečo je nebezpečné?*

3. Pri tejto aktivite je potrebné, aby žiaci skutočne hlboko precítili vlastný zážitok a pocit krivdy, hanby a pod., preto môže debata podľa uváženia pedagóga viesť aj k „tvrdším“ či „citlivejším“ témam. Je tiež mimoriadne dôležité, aby žiaci pochopili moment toho, že „nálepky“ nie sú objektívnym obrazom skutočnosti, ale sú označeniami vymyslenými z ľubovôle tretej osoby.

4. Pedagóg, ideálne s využitím historických obrazov alebo v spolupráci s učiteľom dejepisu, vysvetlí paralelu s najväčšími zločinmi proti ľudskosti a z rasovej či inej nenávisti v modernej histórii (II. sv. vojna, občianska vojna v Juhoslávii a pod.) a so súčasnými pokusmi o obmedzenie práv a slobôd menšín na Slovensku.

5. Súčasťou reflexie je, najlepšie spolu so žiakmi, vysvetlenie pojmov stereotyp a predsudok a toho, že hoci v niektorých prípadoch môže stereotypizovaný človek alebo skupina ľudí spĺňať črty, ktoré stereotyp pomenúva, nie je dobré zovšeobecňovať (tak ako to ilustračne urobil pedagóg pri vstupe do triedy). Pedagóg si pomáha nasledujúcimi otázkami:
   - *Čo sú to predsudky a stereotypy? Ako vznikajú a kto ich vytvára a šíri?*
   - *Aké predsudky a stereotypy sú najbežnejšie (príp. v súvislosti s akou spoločenskou skupinou)?*
   - *Proti komu mávajú ľudia predsudky?*
   - *Kedy bývajú predsudky škodlivé a kedy môžu byť nebezpečné?*
   - *Ako sa asi cítia a čo prežívajú skupiny, ktoré sú terčom predsudkov?*
   - *Aké sú ich vlastné skúsenosti so stereotypizáciou, boli niekedy jej obeťou?*

Rozšírením aktivity môže byť niekoľkodňové zavedenie reštrikčných pravidiel na škole proti vybraným „menšinám“: napr. „blondíny“ môžu používať iba WC na 3. poschodí, „černosi“ nesmú sedieť v jedálni pri stole s inými žiakmi a pod. Debata a reflexia so žiakmi sa následne opakuje a je rovnako veľmi potrebná. Žiaci môžu zo zážitku spracovať krátku reportáž, napr. formou rozhovorov s účastníkmi experimentu alebo vlastej úvahy, ktorú uverejnia v školskom časopise. Ako doplnok k aktivite odporúčame aj film Vlna (orig. Die Welle, 2008).

Predsudky a stereotypy

Ciele

- *Identifikovať vlastné predsudky a stereotypy*
- *Posúdiť ich užitočnosť alebo neužitočnosť pre každodenný život*
- *Dedukovať možné zdroje predsudkov a stereotypov a pomenovať podnety pre ich vznik*

Cieľová skupina

7. - 9. ročník ZŠ, SŠ (v prípade zjednodušenia úloh je možné aktivitu využiť aj v 6. ročníku)

Metódy a formy

Skupinová práca, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Výber fotografií – v tlačenej aj elektronickej forme, projektor

Priebeh aktivity

1. Príprava na hodinu: Pedagóg si na internete vyhľadá rôzne fotografie od autora Petra Menzela zo série „*Material World*" (slov. Materiálny svet). Ukazujú rodiny patriace k strednej triede v rôznych krajinách, ktoré na požiadanie fotografa vyniesli pred svoj príbytok všetok svoj majetok. Na stránke fotografa si vyberie ľubovoľné krajiny, pričom vždy prvá fotografia z albumu o danej krajine zobrazuje kompletný majetok danej rodiny. Pri fotografovaní umiestnili dopredu alebo na dôležité miesto medzi seba to, čo má pre nich najväčšiu hodnotu. Vybrané fotografie bude pedagóg potrebovať v tlačenej aj elektronickej forme.

2. Pedagóg rozdelí žiakov do 3-5-členných skupín.

3. Každá skupina dostane tlačenú verziu inej fotografie spolu so základnou informáciou o tom, ako fotografie vznikli (viď 1. bod aktivity).

4. Žiaci dostanú nasledovné inštrukcie:
   - *Zorientujte sa vo „svojej" fotografii a zistite, čo je pre rodinu na nej najdôležitejšie,*
   - *Podľa fotografie skúste odhadnúť, čo robia členovia tejto rodiny cez víkend,*
   - *Odhadnite krajinu alebo aspoň svetadiel, odkiaľ fotografia pochádza.*

5. Jednotlivé skupiny po uplynutí stanoveného času referujú o svojich zisteniach. Pedagóg pritom premieta každú aktuálne diskutovanú fotografiu, aby ju videla celá trieda, a zároveň zisťuje, ako žiaci na svoje zistenia prišli:
   - *Odkiaľ to viete? Z fotografie? Z internetu? Od rodičov? Od kamarátov?*
   - *Na základe čoho predpokladáte vaše úsudky o danej rodine?*

6. Dôležité pritom nie je „*odhaliť pravdu*", ale priviesť žiakov k tomu, aby si uvedomili, že neznámych ľudí hodnotíme na základe veľmi nepresných informácií.

7. V reflexii na záver spoločne pedagóg a žiaci identifikujú, ako sa v diskusii prejavovali ich predsudky a stereotypy. Nájdu spolu aj príklady, kedy nám stereotypné posudzovanie pomáha orientovať sa v každodennom živote. Pedagóg tiež môže poskytnúť stručné vymedzenie obidvoch termínov:
   - *Predsudok: Neznámych ľudí posudzujeme kvôli nepodstatným vlastnostiam (napr. tento človek je špinavý, tak to musí byť nejaký bezdomovec).*
   - *Stereotyp: Jednotlivca posudzujeme na základe niekoľkých jeho (častokrát vonkajších) vlastností alebo zovšeobecňujeme svoj názor na celú skupinu (napr. bojíme sa moslimov, pretože predpokladáme, že spáchajú teroristický útok).*

Hodnotenie

Pedagóg pozitívne ohodnotí žiakov vtedy, ak poctivo hľadali vlastný pohľad na fotografie rodín. Identifikuje situácie, kedy sa v diskusii prejavili silné stereotypy alebo predsudky, avšak týchto žiakov neodsudzuje. Dá najavo, že predsudky i stereotypy máme všetci, dôležité je uvedomovať si ich a pracovať s nimi.

Privilégiá

Ciele

- *Porozumieť konceptu privilégií a privilegovanosti*
- *Diskutovať a mať možnosť vyjadriť názor na rozdiely medzi demografickými skupinami*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Experiment, diskusia, kooperatívne vyučovanie

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Smetný kôš, nepotrebné papiere

Priebeh aktivity

1. Pedagóg sa v úvode opýta žiakov, prečo podľa nich žijú ľudia, povedzme aj v tej istej krajine, odlišne. Prečo, ak, napríklad, na Slovensku máme školy pre všetkých zdarma a v podstate rovnakú možnosť zamestnať sa, niektorí možnosť vzdelávať sa nevyužívajú, rovnako ako ani možnosť pracovať (ak by žiaci v tomto momente začali poukazovať na Rómov, môže pedagóg poukázať na výskumy Inštitútu pre výskum práce a rodiny alebo Inštitútu ekonomických a spoločenských analýz, ktoré poskytujú presné dáta vyvracajúce tieto tvrdenia). Je ale dôležité dať žiakom možnosť vyjadriť svoj názor a usmerniť ich v tom, aby ho podložili vecnými argumentami či dátami.

2. Pedagóg položí cca 1 meter pred prvú lavicu smetný kôš. Dá žiakom inštrukciu, že o chvíľu môžu začať do koša hádzať papiere. Ten, kto trafí, získa odmenu, ten, kto nie, odmenu nezíska. Žiaci pri tejto aktivite musia sedieť alebo stáť pri svojich laviciach, nemôžu sa presúvať.

3. Je pravdepodobné, že nastane situácia, keď sa niektorí žiaci budú sťažovať na neférovosť aktivity a toho, že pre tých, čo sú bližšie ku košu, je aktivita jednoduchšia. Pedagóg sťažujúcich sa žiakov vyzve k tichu.

4. Pedagóg vo vhodnom čase podľa vlastného uváženia aktivitu ukončí a vyzve žiakov, aby si sadli späť na svoje miesta.

5. V tomto bode pedagóg podporuje diskusiu. Môže sa žiakov spýtať, či vedia, prečo robili túto aktivitu a nechať im priestor na odpovede. Vysvetlí im, že v živote je to často ako v tejto aktivite: niektorí ľudia sa narodia bližšie ku košu - v tomto prípade kôš znamená šancu, príležitosti, zdravie, stimulujúce prostredie a, v neposlednom rade, úspech - a ľahšie sa im doň triafa. Preto by sme sa mali zamyslieť skôr, než niekoho odsúdime za chudobu, pretože nikdy nevieme, čím prechádza a ako veľmi vo svojom živote bojuje.

6. Následne dá pedagóg žiakom priestor na reflexiu. Jej cieľom je pochopiť, že namiesto odsudzovania ľudí, ktorí mali menšie šťastie ako my, by sme mali rozmýšľať nad spôsobom, ako im podať pomocnú ruku a dostať ich bližšie k (nášmu spoločnému) úspechu.

Pedagóg tiež môže žiakov motivovať k tomu, aby sa zamysleli, ako by mohli spoločne pomôcť deťom vo svojom okolí, ktoré to potrebujú.

Hodnotenie

Učiteľ ohodnotí žiakov podľa zapájania sa do debaty a podľa vypracovanej (nepovinnej) úlohy.

S kým chcem bývať?

Ciele

- *Rozvíjať interkultúrne porozumenie*
- *Reflektovať vlastné postoje a predstavy o živote iných detí*
- *Rozvíjať schopnosti pre formulovanie argumentov a diskusiu*
- *Rozvíjať empatické schopnosti, predstavivosť a otvorenosť*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Introspekcia, diskusia, formulovanie argumentov

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

Výber fotografií – v tlačenej alebo elektronickej forme, projektor

Priebeh aktivity

1. Príprava na hodinu: Pedagóg si na internete vyhľadá rôzne fotografie od autora Jamesa Mollisona zo série „*Where Children Sleep*" (slov. Kde spávajú deti). Ukazujú detské izby, resp. prostredie, kam sa deti ukladajú na spánok v rôznych krajinách, v rôznych etnikách a v rôznych sociálnych vrstvách. Materiál by mal byť čo najpestrejší. Vybrané fotografie bude pedagóg potrebovať v tlačenej aj elektronickej forme.

2. Pedagóg so žiakmi zrealizuje zahrievaciu úlohu, ktorou ich uvedie do aktivity: Predstavte si prostredie, v ktorom sa cítite doma, napr. vaša izba, váš priestor v byte, v dome, miesto, kde by ste chceli tráviť čo najviac času, kde sa cítite spokojne a bezpečne. Nechá žiakov si toto prostredie, resp. miesto, len predstavovať, nemusia sa s predstavou zdôverovať, príp. si môžu napísať pár poznámok na papier.

3. Následne žiakom rozdá výber fotografií do skupín alebo tento pre celú triedu premieta jednu po druhej, pričom ku každej fotografii podnecuje u žiakov diskusiu pomocou úloh a otázok, napr.:
   - *Dobre si všimnite prostredie, v ktorom toto dieťa žije.*
   - *Chceli by ste bývať alebo spať v tomto priestore? Prečo áno, prečo nie? (diskusia môže prebiehať v celej triede alebo v skupinách).*

4. V záverečnej reflexii pedagóg žiakov vedie k tomu, aby si uvedomovali, čo im bráni a čo ich motivuje k spolužitiu s dieťaťom z inej, neznámej kultúry, príp. čo majú spoločné. Nie je dôležité priviesť ich k tomu, aby tam chceli bývať, ale aby si uvedomovali svoje dôvody pre aj proti:
   - *Prečo by ste chceli alebo nechceli v takomto prostredí bývať?*
   - *Prečo by vám to neprekážalo?*
   - *Čo pozitívne môžeme nájsť na týchto prostrediach?*

Hodnotenie

V žiadnom prípade pedagóg nehodnotí kladne iba tie odpovede, ktoré budú v prospech spolužitia. Dôležité je pozitívne hodnotiť tých žiakov, ktorí hľadajú viac argumentov, prejavujú snahu o hlbšiu sebareflexiu a snažia sa pochopiť rôzne stránky života detí na fotografiách. Negatívnejšie pedagóg hodnotí tie odpovede, ktoré budú paušálne odmietať deti na fotografiách kvôli vonkajším znakom života (neporiadok, špina, prílišný poriadok a pod.) Žiaci budú pravdepodobne hodnotiť druhých aj na základe vonkajších znakov, cieľom aktivity však je, aby prenikli za tieto povrchné pozorovania.

Spolužitie rôznych kultúr

Ciele

- *Kriticky uvažovať o procesoch globalizácie*
- *Pomenovať väzby medzi kultúrami*
- *Prepojiť problematiku občianskej náuky, dejepisu a geografie*

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ (po získaní zručností a schopností pre pochopenie udalostí v Rímskej ríši a po získaní základných vedomostí o Afrike, Ázii a Európe), SŠ

Metódy a formy

Práca s mapou, práca s časovou osou, vyhľadávanie na internete, tvorba posteru

Čas a priestor

A. jednoduchšia verzia: 45 minút občianskej náuky, po nej 1 týždeň na tvorbu posteru, 45 minút občianskej náuky na prezentáciu posterov a diskusiu o nich.

B. zložitejšia verzia: 45 minút dejepisu + 45 minút geografie + 45 minút občianskej náuky (zopakovanie Rímskej ríše, hlavne v dobe Caesara, geografie Európy a priľahlých oblastí Afriky a Ázie), po nich 1 týždeň na tvorbu posteru, prezentácia posterov na ďalšej hodine občianskej náuky, dejepisu a geografie. V tejto verzii je nevyhnutná spolupráca troch pedagógov.

Pomôcky

-

Priebeh aktivity

1. V oboch verziách aktivity pedagóg začne aktivitu stručným prehľadom o problematike: geografia a história Rímskej ríše počas pôsobenia G. I. Caesara.

2. Žiaci sledujú na mape a na časovej osi rozširovanie Rímskej ríše.

3. Žiaci pod vedením pedagóga vyhľadávajú hlavné znaky krajín, na ktorých sa vtedy rozkladala Rímska ríše, napr.:
   - *Aké to boli krajiny: aké suroviny tam poskytuje príroda, koľko je tam vody, aké pohoria, kde je možné pestovať plodiny a kde budú len pasienky a pod.,*
   - *Aké udalosti sa počas Caesarovho pôsobenia diali v Rímskej ríši, ako rozširovala svoje územie, aké súčasné krajiny sa do nej začlenili,*
   - *Najviac času pedagóg venuje kultúrnym rozdielom: Akými jazykmi sa rozprávalo v Rímskej ríši, čo si v nich obliekali, aké obydlia si stavali, ako sa dopravovali (cesty, rieky), odkiaľ a kam smerovali obchodné cesty, akých bohov vyznávali, akým písmom písali a pod. – dôležité je vyhľadávať čo najpestrejšie súčasti života v týchto krajinách.*

4. Základnú osnovu kľúčových faktov si žiaci urobia priamo na vyučovacej hodine.

5. Pedagóg rozdelí žiakov do menších skupín podľa vlastného uváženia. Počas nasledujúceho týždňa žiaci samostatne vyhľadávajú na internete a v iných zdrojoch ďalšie súvislosti tak, aby bol ich obraz krajín, ktoré tvorili Rímsku ríšu, čo najpestrejší. Spoločne vytvoria poster, v ktorom zhrnú svoje zistenia.

6. Na ďalšej hodine žiaci svoje postery prezentujú pred triedou. (Pri druhej, zložitejšej verzii prezentujú na hodinách občianskej náuky, dejepisu a geografie ten istý poster, ale vždy kladú dôraz na problematiku konkrétnej hodiny.)

7. Na záverečnej hodine pedagóg podnecuje formou diskusie žiacku reflexiu, ktorej cieľom je konfrontovať zistenia z jednotlivých posterov, viesť žiakov k tomu, aby si uvedomovali veľkú kultúrnu rôznorodosť Rímskej ríše, viesť ich k pochopeniu existencie rôznych kultúr vedľa seba ako normálnej súčasti ľudských dejín a hľadať analógie k súčasnosti (posledných 100 rokov).

Hodnotenie

Pedagóg žiakov upozorní na prípadné nepresnosti v zistených faktoch. Pozitívne hodnotí pestrosť posterov, negatívnejšie hodnotí tie postery, ktoré si len povrchne všimli jednu-dve stránky života v týchto krajinách.

Náboženská rôznorodosť

Ciele

- *Spoznať náboženskú rôznorodosť sveta*
- *Podporiť toleranciu voči príslušníkom rôznych náboženstiev*
- *Rozvíjať schopnosti čítať a interpretovať infografiku*

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ
Pedagóg musí vedieť po anglicky, žiaci musia aspoň porozumieť anglickému textu.

Metódy a formy

Štúdium infografiky, vyhľadávanie na internete (geografické údaje, symboly a pod.), diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

1. Infografika *World of Religions*: http://bit.ly/nabozenskaroznorodost1 . Dostatok exemplárov na vyplnenie formátu A3. (Na internete možno nájsť viacero podobných infografík, je možné využiť aj inú.)

2. Údaje zo sčítania obyvateľstvu SR v roku 2011 – Obyvateľstvo podľa pohlavia a náboženského vyznania: http://bit.ly/nabozenskaroznorodost2. (Na adrese http://bit.ly/nabozenskaroznorodost3 je možné nájsť aj konkrétne údaje o každej slovenskej obci.)

Priebeh aktivity

1. Príprava pedagóga: Vedomosti z religionistiky. Aspoň základné vedomosti o náboženstvách, ktoré sú uvedené v infografike (základné údaje z ich histórie, základy vierouky a kultu, základné symboly, základné etické normy). Schopnosť interpretovať veľkosti kruhov a vzťahy medzi nimi v infografike.

2. Pedagóg začne hodinu zahrievacími otázkami:
   - *O akých náboženstvách ste počuli?*
   - *Aké náboženstvá sa vyskytujú vo vašom najbližšom okolí, vo vašej obci, na Slovensku?*
   - *Skúste uviesť niekoľko charakteristík týchto náboženstiev.*

3. Pedagóg prijíma akékoľvek správne charakteristiky, dôležité je vyvarovať sa v tomto bode snahe o systematickosť, lebo by sa diskusia mohla prerušiť. Upozorňuje však počas aktivity žiakov na rozdiely medzi náboženstvom, denomináciou, kultom, zvykmi a pod.

4. Je mimoriadne dôležité, aby pedagóg nezisťoval, akú vieru vyznávajú žiaci v triede – naopak, jednoznačne dáva najavo, že to nie je dôležité.

5. Pedagóg žiakom premietne pripravenú infografiku a vysvetlí jej zmysel.

6. Pedagóg rozdelí žiakov do menších skupín, podľa možnosti po 3 žiakoch. Každá skupina dostane jednu infografiku.

7. Každá skupina si vyberie jednu farbu kruhov, pedagóg pritom dbá na to, aby sa v triede vyskytli všetky farby. V stanovenom čase skupina študuje „svoje" náboženstvo, prípadné detaily môže konzultovať na internete - pedagóg dbá na to, aby sa mobilné telefóny využívali iba na prácu k téme. Žiaci si všímajú tieto a iné aspekty daného náboženstva:
   - *Počty veriacich,*
   - *Geografické rozšírenie,*
   - *Podobnosti a rozdiely vo vierouke,*
   - *Vzťahy medzi kruhmi.*

8. Nasleduje prezentácia zistení jednotlivých skupín pred celou triedou.

9. V záverečnej reflexívnej diskusii pedagóg vedie žiakov k uvedomeniu si pestrosti náboženstiev na svete. Vedie diskusiu tak, aby žiaci sami upozorňovali na podobnosti vo vieroukách a situáciu konfrontuje so situáciou v blízkom okolí školy (obec, región alebo SR). Upozorní na priamu súvislosť judaizmu, kresťanstva a islamu.

Aktivitu je možné predĺžiť do niekoľkých hodín podľa toho, do akej hĺbky sa chce pedagóg venovať náboženskej rôznorodosti. Je možné rozvinúť spoluprácu s geografom (rozšírenie náboženstiev) a s dejepisárom (premeny náboženstiev).

Hodnotenie

Pedagóg pozitívne hodnotí hlavne tých žiakov, ktorí si všímali podobnosti a rozdiely vo vieroukách. V prípade úspešného vyhľadávania na internete pozitívne hodnotí skupiny, ktoré kombinovali rôzne charakteristiky náboženstiev.

Cudzinci u nás (alternatíva pre 6. – 8. ročník ZŠ)

Ciele

- *Vyjadriť a zhodnotiť, ako vnímame cudzincov*
- *Pomenovať naše predsudky a formulovať ich charakteristické črty*

Cieľová skupina

6. - 8. ročník ZŠ

Metódy a formy

Skupinová práca, tvorba modelových situácií

Čas a priestor

45 minút
Obsah diskusie z tejto hodiny možno využiť aj na iných hodinách.

Pomôcky

Výber fotografií 2-4 detí z úplne odlišných sociálnych prostredí i krajín v elektronickej forme, projektor

Priebeh aktivity

1. Príprava na hodinu: Pedagóg si na internete vyhľadá rôzne fotografie od autora Jamesa Mollisona zo série „*Where Children Sleep*" (slov. Kde spávajú deti). Ukazujú detské izby, resp. prostredie, kam sa deti ukladajú na spánok v rôznych krajinách, v rôznych etnikách a v rôznych sociálnych vrstvách. Fotografie by mali zobrazovať 2-4 deti z úplne odlišných sociálnych prostredí i krajín.

2. Pedagóg premieta vybrané fotografie po jednej, ďalšiu vždy až po tom, ako žiaci splnia nasledujúce úlohy. Počet fotografií volí podľa toho, ako sa hodina vyvíja, minimálne však 2, aby vznikol kontrast: jedna z nich musí byť taká, aby bola blízka našim zvyklostiam, druhá z celkom iného prostredia, príp. aj z inej krajiny (podľa uváženia pedagóga môžu byť aj z tej istej krajiny).

3. Pedagóg postupne zadáva žiakom nasledujúce úlohy:
   - *Skúste podľa fotografie opísať život tohto dieťaťa – kde žije, čo robia jeho rodičia, či chodí do školy a do akej, aký je jeho denný režim, čo jedáva a pod.*
   - *Predstavte si situáciu, že toto dieťa má prísť o mesiac do vašej triedy. Čo urobíte, aby ste sa pripravili na jeho príchod?*
   - *Predstavte si situáciu, že toto dieťa už prišlo do vašej triedy a rozumie po slovensky, takže sa bez problémov dohovoríte. Na čo sa ho budete pýtať, čo z jeho života vás bude zaujímať?*

Jednotlivé otázky pedagóg zapisuje tak, aby ich všetci žiaci videli. Postupne budú vznikať skupiny otázok k podobným témam.

4. Pedagóg zrealizuje dostatočne dlhú záverečnú reflexiu, v rámci ktorej spolu so žiakmi vyhodnotia skupiny otázok:
   - *Otázky ukazujú, čo považujeme v našom živote za dôležité. Dokážeme to pomenovať?*
   - *Ktoré z našich otázok nás pripravia na prijatie detí?*
   - *Ako budeme pripravení? Zanedbali sme niečo?*

Ak pedagóg posunie zadanie, môže namiesto týchto fotografií využiť akúkoľvek inú konkrétnu podobu detí a aktivitu využiť pre rozvoj komunikácie a spolupráce s inými etnikami, s veriacimi, chlapcov s dievčatami, dievčat s chlapcami, mladších so staršími a pod.

Hodnotenie

Pedagóg pozitívne ohodnotí hlavne tie otázky, ktoré vedú k lepšiemu pochopeniu prichádzajúcich detí. Rešpektuje detské vnímanie sveta (možno sa budú pýtať na veci, ktoré dospelí nepovažujú za dôležité, ale v živote detí dôležité sú).

Cudzinci u nás (alternatíva pre 9. ročník ZŠ a vyššie)

Ciele

- *Vyjadriť a zhodnotiť, ako sme pripravení na prijímanie cudzincov*
- *Skúmať rôzne situácie, ktoré vznikajú pri prijímaní cudzincov*
- *Naplánovať niekoľko možností pre riešenie týchto situácií*

Cieľová skupina

9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Skupinová práca, tvorba modelových situácií

Čas a priestor

45 minút (2. polrok školského roka, keď už žiaci majú absolvovaný skoro celý obsah občianskej náuky)
Obsah diskusie z tejto hodiny možno využiť aj na iných hodinách.

Pomôcky

Výber fotografií 2-4 detí z úplne odlišných sociálnych prostredí i krajín v elektronickej forme, projektor

Priebeh aktivity

1. Príprava na hodinu: Pedagóg si na internete vyhľadá rôzne fotografie od autora Jamesa Mollisona zo série „*Where Children Sleep*" (slov. Kde spávajú deti). Ukazujú detské izby, resp. prostredie, kam sa deti ukladajú na spánok v rôznych krajinách, v rôznych etnikách a v rôznych sociálnych vrstvách. Fotografie by mali zobrazovať 2-4 deti z úplne odlišných sociálnych prostredí i krajín.

2. Pedagóg premieta vybrané fotografie po jednej, ďalšiu vždy až po tom, ako žiaci splnia nasledujúce úlohy. Počet fotografií volí podľa toho, ako sa hodina vyvíja, minimálne však 2, aby vznikol kontrast: jedna z nich musí byť taká, aby bola blízka našim zvyklostiam, druhá z celkom iného prostredia, príp. aj z inej krajiny (podľa uváženia pedagóga môžu byť aj z tej istej krajiny).

3. Pedagóg postupne zadáva žiakom nasledujúce úlohy:
   - *Skúste podľa fotografie opísať život tohto dieťaťa – kde žije, čo robia jeho rodičia, či chodí do školy a do akej, aký je jeho denný režim, čo jedáva a pod.*
   - *Predstavte si situáciu, že toto dieťa má prísť o mesiac do vašej obce, mesta, ulice, domu (podľa miesta, kde aktivitu robíme). Aké opatrenia musíme prijať, alebo čo musí spoločnosť okolo vás zmeniť, aby sme sa pripravili na jeho príchod?*
   - *Vytvorte návrhy na štyri opatrenia:*
     a) v ekonomickom živote,
     b) v zákonoch,
     c) v škole,
     d) v každodennom živote vo vašom okolí.

4. Žiaci sa poradia, referujú o svojich návrhoch a pedagóg ich návrhy zapisuje tak, aby o nich mohla celá trieda spoločne diskutovať.

5. Pedagóg zrealizuje dostatočne dlhú záverečnú reflexiu, v rámci ktorej spolu so žiakmi vyhodnotia skupiny otázok:
   - *Čo z vašich návrhov skutočne pomôže tým deťom v ich novej situácii?*
   - *Ktoré z našich návrhov môžeme realizovať my, ktoré naši rodičia a blízke okolie, ktoré štát alebo verejné úrady?*

Hodnotenie

Pedagóg pozitívne ohodnotí tie opatrenia, pri ktorých žiaci brali rovnako do úvahy možné potreby prichádzajúcich detí ako aj naše vlastné možnosti.

Poznám ľudí okolo seba? Multigeneračný projekt

Ciele

- *Rozvíjať schopnosť komunikovať s osobami mimo vlastnej generácie*
- *Spoznávať iné generácie*
- *Rozvíjať schopnosť spracovať svoje aktivity a názory do malej "výstavy"*

Cieľová skupina

8. - 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Prieskum, analýza dát, syntéza poznatkov, prezentácia, individuálna práca, debata, interview (aktívna komunikácia), projektová práca, rovesnícke vzdelávanie

Čas a priestor

Práca mimo vyučovania v priebehu cca 1 mesiaca

Pomôcky

Internet, poster, tabuľa alebo nástenka na vystavenie výsledkov, video: http://bit.ly/multigeneracnyprojekt (video je v anglickom jazyku)

Priebeh aktivity

1. Pedagóg v aktivite zohráva úlohu facilitátora: môže žiakom poradiť s komunikáciou a celkovým smerovaním projektu.

2. V úvode aktivity položí žiakom nasledujúce otázky: *Bavíš sa so svojimi rodičmi, starými rodičmi, susedmi, širšou rodinou, známymi...? Ak áno, ako komunikujete? O čom sa bavíte? Čo ti to dáva, resp. o čo ťa to oberá? Viete si sadnúť s členom staršej generácie a porozprávať sa na rôzne témy? Chápu ťa a chápeš ty ich?* Takýto úvod je dôležitým vstupom do projektu, pri ktorom si žiaci uvedomia, či sú takéto aktivity súčasťou ich každodenného života. Zo strany pedagóga je pritom dobré použiť mládežnícky jazyk, aby aktivita nepôsobila stroho, ale aby vzbudil u žiakov záujem o ňu.

3. Podľa vlastného uváženia môže pedagóg následne premietnuť video o tom, kto "*sú*" naši starí rodičia alebo rodičia, čím vo svojom živote prešli, čo zažili, príp. využiť na tento účel podobný zdroj, pričom môže byť rôzne tematicky zameraný. Cieľom je, aby sa pomocou rozhovorov mladí ľudia viac spoznali s predstaviteľmi staršej generácie vo svojom najbližšom okolí.

4. Následne pedagóg zadá žiakom projektovú úlohu s názvom „*Môj obyčajný hrdina*", ktorá znie:

a) Každý žiak si vyberie blízkeho človeka alebo známeho z inej generačnej vrstvy.

b) Pripraví si náčrt tém, o ktorých by sa chcel alebo mohol s touto osobou rozprávať, napr. obdobie mladosti, školy, práce, voľný čas, šport, vojna, cestovanie a pod., tak, aby daná téma obom stranám vyhovovala, aby sa cítili komfortne a príjemne.

c) Žiak sa s danou osobou stretne aspoň 3x, z každého stretnutia zabezpečí fotografickú alebo filmovú dokumentáciu. Miesta stretnutí môžu byť rôzne, *genius loci* môže mať na pozitívny vplyv na atmosféru rozhovoru a jeho výstupy, rôzne miesta tiež môžu ponúkať rôznu mieru autenticity rozprávania.

d) Žiak dokumentuje interview s danou osobou. Formu dokumentácie prispôsobí situácií a svojim možnostiam, odporúčame, aby pedagóg formu neurčil, len ponúkol nápady, napr. fotografia, zápis, mapa obce a umiestnenie domu, rukou napísaný odkaz danej osoby a pod. Kreativite žiakov sa medze nekladú.

e) Žiak spraví hlbší historicko-kultúrny rešerš tak, aby bolo rozprávanie danej osoby vsadené do kontextu doby (napr. ak rodičia spomínajú spartakiádu, žiak musí zistiť viac o spartakiáde aj o období, kedy sa konala) a aby žiak rozprávanie v tomto kontexte aj chápal.

f) Je nevyhnutné, aby žiak dodržal aj estetickú stránku projektu, preto spracuje zozbieraný materiál do veľkého posteru s fotografiami (historickými, aktuálnymi, dobovými, rodinnými...) či iným obrazovým materiálom.

5. Následne svoje práce žiaci prezentujú pre ostatnými spolužiakmi. Na prezentáciu pedagóg vyčlení dostatok času podľa úrovne rozpracovanosti projektov. Počas prezentácie sa pritom pedagóg pýta *na úskalia prípravy projektu, na to, ako ich žiaci prekonávali, čo by robili inak a prečo, ale aj na pekné momenty a zážitky. Zmenilo sa niečo v žiakovom vnímaní staršej generácie či predchádzajúcich dôb, ktoré sám nezažil? Ako vníma prežívanie projektu na strane svojho respondenta?*

6. Pedagóg zabezpečí, aby boli postery inštalované v priestore školy, príp. aby žiaci mali možnosť zistené príbehy formou prezentácie, besedy alebo výstavy zdieľať v rámci rovesníckeho vzdelávania aj s ďalšími žiakmi.

7. Aktivitu pedagóg ukončí reflexiou, v rámci ktorej žiakom odovzdá ideu toho, že každý z nás nosí v sebe nejaký príbeh - bolestný či radostný, ktorý nás nejakým spôsobom formuje a namiesto súdenia druhých je dobré ten príbeh spoznať a porozumieť tomu, čo danú osobu formovalo a prečo je taká, aká je. Môže tiež aktivitu uzavrieť diskusiou o týchto otázkach:

- *Čo je to komunikácia (komunikácia nie sú rozkazy, odvrávanie, hmkanie a pod.)?*
- *Ako často komunikujete so staršími ľuďmi z inej generačnej vrstvy?*
- *Viete sa vžiť a vidieť svet mimo mojej generácie?*
- *Ako je možné to dosiahnuť?*
- *Je to dôležité?*
- *Dokážeme si z takejto formy zdieľania niečo pozitívne vziať pre seba?*
- *Ako pristupovať k nedorozumeniam, ktoré vznikajú medzi generáciami?*

Hodnotenie

Pedagóg hodnotí poster, žiakovu investíciu (čas, snaha) do tvorby a dosiahnutý pozitívny posun vo vnímaní medzigeneračnej komunikácie.

Pošli to ďalej

Ciele

- *Podporiť rozvoj empatie*
- *Motivovať k pomoci druhým a angažovanosti*

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy a formy

Zážitkové učenie, reflexia

Čas a priestor

1. fáza: 45 minút
2. fáza: 1 týždeň popoludní mimo vyučovania
3. fáza: 45 minút

Pomôcky

Úryvok z filmu „Pošli to ďalej" (video: http://bit.ly/poslitodalej), PC, projektor, špagát, štipce

Priebeh aktivity

1. Po krátkom motivačnom úvode o dobrých skutkoch pedagóg premietne žiakom úryvok z filmu „*Pošli to ďalej*".

2. Následne pedagóg rozdelí žiakov do 4-5-členných skupín, v ktorých žiakov motivuje k diskusii o návrhu chlapca z filmu o tom, ako spraviť náš svet lepším. Cieľom diskusie v skupinách je spoločne si ujasniť, čo vlastne vymyslel a aká je jeho myšlienka „*záchrany sveta*", resp. princípu „*pošli to ďalej*".

3. Po ukončení diskusie skupiny stručne informujú ostatných spolužiakov o tom, k čomu dospeli. Pedagóg riadi tieto prezentácie a výpovede skupín zapisuje na tabuľu. Výsledok na tabuli môže vyzerať napr. takto:
   - *každý pomôže 3 ľuďom s vecami, ktoré oni sami nedokážu,*
   - *tí 3 zas pomôžu ďalším 3 a tak ďalej,*
   - *pomoc nerobím s očakávaním, že sa mi vráti, ale že na oplátku ten druhý pomôže niekomu ďalšiemu, resp. ďalším 3 ľuďom,*
   - *keď mi daná osoba ďakuje za pomoc, namiesto vety: „Nie je za čo", poviem: „Pošli to ďalej".*

4. Pedagóg zadá žiakom, ale aj sebe, takéto zadanie:
Každý z nás, vrátane mňa, vášho pedagóga, sa samostatne pokúsi v priebehu nasledujúceho týždňa, ktorý si sami pre seba môžeme nazvať napr. „Týždeň, v ktorom pomáham", tzn. do najbližšej vyučovacej hodiny, nezištne pomôcť 3 ľuďom, ktorí budú našu pomoc potrebovať. Nejde o to, spraviť niečo, čo ľudia nepotrebujú, len preto, aby som splnil domácu úlohu, ale skutočne pomáhať tam, kde je naša pomoc potrebná. Vo filme sa tiež uvádza, že by malo ísť o niečo, čo daný človek sám nedokáže. Ak sa tento bod nepodarí splniť, nevadí. Pomáhať môžeme doma, v škole, na ulici. Po poskytnutí pomoci nezabudnime vždy povedať: „Pošli to ďalej". Doma si každý z nás pripraví jeden A4 papier (výkres), kde zaznamená svoje 3 pokusy pomôcť druhým. Záznam urobíme v nasledovnej štruktúre:
   a) Komu som pomohol,
   b) Ako som pomohol,
   c) Ako zareagoval ten dotyčný/á na moju pomoc,
   d) Ako som sa pri tom cítil,
   e) Akýkoľvek komentár k tomu zážitku.
Po zadaní nechá pedagóg priestor na žiacke otázky a ich vyjasnenie.

5. V rámci „*Týždňa, v ktorom pomáham*" sa v škole, doma i na ulici pedagóg aj žiaci snažia pomôcť tým, ktorí to potrebujú. Každý žiak aj pedagóg samostatne pomáhajú a zaznamenávajú svoje aktivity.

6. Na začiatku ďalšej hodiny žiaci aj pedagóg zavesia svoje A4 výsledky na špagát a spravia si vlastnú mini výstavu. Najprv prebieha výstava voľne (v pozadí môže znieť relaxačná hudba), žiaci aj pedagóg voľne chodia po triede a čítajú si jednotlivé záznamy z pokusov pomáhať . Následne si všetci sadnú do kruhu a reflektujú priebeh aktivity. V reflexii možno položiť tieto otázky, ktoré pedagóg volí podľa konkrétnej situácie:

- *Aké pocity u mňa prevládali počas pomoci druhým?*
- *Ako reagovali ľudia na moju pomoc?*
- *Ako reagovali na vetu „Pošlite to ďalej"?*
- *Čo sa mi na aktivite „Pošli to ďalej" páčilo?*
- *Čo sa mi na aktivite „Pošli to ďalej" nepáčilo?*
- *Čo si z tejto aktivity odnášam?*

7. Hodinu môže pedagóg zakončiť citátom: „*Kto nezištne pomôže jedinému človeku, pomôže celému svetu.*" a podaním ruky s poďakovaním každému žiakovi.

Možné rozšírenie aktivity:
Mini výstavu možno inštalovať v priestore školy, nie triedy, a tým inšpirovať k dobrý skutkom aj ďalších žiakov, príp. celú aktivitu zrealizovať v prostredí školy, a tým zasiahnuť väčšiu skupinu žiakov.

Alternatívne riešenie aktivity:
V prípade, že týždeň je málo času a časť, väčšina alebo žiadne z detí nestihne pomôcť 3 ľuďom alebo na úlohu zabudne, môže pedagóg predĺžiť čas na splnenie úlohy z 1 týždňa napr. na 1 mesiac, pričom žiaci môžu svoje A4 papiere pribežne dopĺňať na špagát natiahnutý v triede.

Hodnotenie

Nakoľko hodnotenie žiakov v prípade nezištnej pomoci druhým by mohlo pôsobiť kontraproduktívne, odporúčame ich nehodnotiť. Zo strany pedagóga bude dostatočným prejavom ocenenia, keď každému žiakovi osobitne poďakuje (viď 7. bod).

Čo sa dá ešte na škole robiť, aby sme vychovávali aktívnych občanov?

Sme presvedčení, že každému pedagógovi, ktorý nahliadol do tejto metodickej príručky, záleží na tom, aby boli jeho žiaci aktívni, aby dokázali samostatne a nezávisle premýšľať a aby preberali zodpovednosť za seba a za svoje okolie. Námety z predchádzajúcich kapitol metodickej príručky sú vynikajúcim nástrojom na to, ako tieto ciele dosahovať počas vyučovacích hodín.

Zároveň je však dôležité budovať u žiakov porozumenie toho, že aktívny záujem o okolie, kritické myslenie a pocit zodpovednosti nepatria iba na vyučovanie (alebo neskôr do práce), ale že je dôležité byť všímavým a citlivým voči svojmu okoliu aj vo voľnom čase, keď naše konanie nikto priamo nehodnotí. Vy ako pedagógovia máte možnosť tento priestor vytvárať na škole v rámci extrakurikulárnych, resp. dobrovoľných, aktivít.

Na nasledujúcich stránkach preto nájdete niekoľko námetov na aktivity, ktoré prispievajú k angažovanej atmosfére na vašej škole a ktoré pomáhajú žiakom preberať kompetenciu a spoluzodpovednosť za jej tvorbu. Pedagóg je v týchto aktivitách prítomný predovšetkým ako facilitátor komunikácie medzi žiakmi a vedením školy, ako poradca, pomocník či konzultant; rozhodne nie ako vedúci, líder či rozhodca. Vedie žiakov k tomu, aby sami viedli, k dialógu a k vlastným zodpovedným rozhodnutiam tým, že sa pýta, nie tým, že prikazuje.

Dajte žiakom priestor spolurozhodovať o dianí na škole

Žiacka školská rada či školský parlament by sa mala na škole zapájať do všetkého relevantného, čo sa deje. Žiaci sú pre školu partnermi a spolutvorcami kreatívneho, príjemného a inkluzívneho školského prostredia. Pre vytvorenie rady je potrebný pedagóg – koordinátor. V ideálnom prípade sú v rade zastúpení žiaci všetkých ročníkov, ktorí sú demokraticky zvolení svojimi spolužiakmi a stávajú sa poslancami dobrovoľne. Toto všetko však viete, a preto by sme radi vyzdvihli len dva dôležité momenty, ktoré môžu významne napomôcť dopadu rady na demokratickú atmosféru na vašej škole.

Po prvé, je dôležité, aby sa členovia rady stretávali na pravidelnej báze, ale podľa potreby aj operatívne nad rámec pravidelných stretnutí, čím sa rada stane akcieschopnejšou, dôveryhodnejšou a schopnou flexibilne reflektovať aktuálne školské témy.

Po druhé, odporúčame, aby rada svoje aktivity a výsledky svojej činnosti dokumentovala a aktívne komunikovala spolužiakom. Môže na to okrem tradičných nástrojov využiť napr. sociálne siete, ktoré sú pre mladých atraktívnejšie a dokážu efektívnejšie rozšíriť informácie o aktuálnom dianí. Propagácia rady prispeje k lepšej informovanosti a povedomia ostatných spolužiakov o jej činnosti, komunikácii podnetov a požiadaviek žiakov a učiteľov (prostredníctvom koordinátora a predsedov tried), a tým k zvýšeniu participácie na vašej škole.

Urobte si tematický deň a zapojte naozaj všetkých

Zrealizujte v spolupráci so žiakmi celodňové školské aktivity, pomocou ktorých poukážete na konkrétnu tému, ktorú spoločne na vašej škole považujete za dôležitú, napr. Deň boja za slobodu a demokraciu, Deň Zeme, Komunitný deň, mestské/obecné dni, Pamätný deň obetí holokaustu a rasového násilia, Medzinárodný deň žien a dievčat vo vede, Deň bez diskriminácie, Medzinárodný deň vody, Medzinárodný deň bez tabaku, Európsky deň jazykov, Medzinárodný deň učiteľov a i. Pokojne však môžete vyhlásiť za tématické aj úplne bežné dni, z ktorých si takto na škole urobíte vlastné „sviatky". Počas týchto dní na škole rôznymi spôsobmi poukazujte na vybranú tému aj počas, ale aj mimo vyučovacích hodín. Jednoducho, mali by to byť dni, kedy celá škola „žije" vybranou témou. Žiaci vo svojich triedach organizujú vlastné výstavy tématických plagátov, divadlo, diskusie moderované samotnými žiakmi, besedy so zaujímavými hosťami, aktivity v areáli školy, hudobný program, občerstvenie a pod. V ideálnom prípade sú do takýchto dní zapojení aj rodičia a zamestnanci školy.

Zažite spolu so žiakmi aktívne občianstvo na vlastnej koži

Nezáleží na tom, či so žiackou školskou radou, skupinou aktívnych žiakov alebo vlastnou triedou – zorganizujte spoločne vlastnú dobrovoľnícku aktivitu! Garantujeme vám, že budete mať vy aj vaši žiaci po jej realizácii dobrý pocit a že upevníte kolektív a spolupatričnosť na vašej škole. Jedná sa o aktivitu, kde žiaci za pomoci koordinujúceho učiteľa s využitím metódy brainstormingu najskôr identifikujú problém vo svojom okolí, ktorý považujú za dôležitý a ktorý dokážu zmierniť alebo vyriešiť (napr. v oblasti ekológie, pomoci slabším, pomoci zvieratám, organizácie verejnej zbierky, spolupráce s miestnou samosprávou a i.), a následne navrhnú a zrealizujú vlastnými silami jeho riešenie. Do akcie môžete zapojiť aj žiakov z iných tried. Určite by ste pritom mali svoje aktivity zdokumentovať a odprezentovať ostatným „obyvateľom" školy, ale nezabudnúť aj aktívnych žiakov nemateriálne odmeniť (napr. zorganizovaním neformálnej opekačky po úspešnom zvládnutí akcie). Ešte dôležitejšie je však túto aktivitu so žiakmi reflektovať a nadobudnúť pocit, že ste spoločne strávili svoj čas zmysluplne a užitočne a že zanechali vo svojom okolí pozitívnu stopu, a tým zmenili svet.

Pozrite sa na prsty poslancom a ukážte, že aj žiaci majú riešenia

Pre úspech aktivity odporúčame kontaktovať mestské, resp. obecné zastupiteľstvo a nájsť kontaktnú osobu, ktorá bude koordinátorovi aj žiakom počas celého procesu pomáhať. Pedagóg so žiakmi sa informujú o programe najbližších zasadnutí mestského, resp. obecného zastupiteľstva a identifikujú tie témy, ktoré považujú za zaujímavé a ku ktorým sa dokážu relevantne vyjadriť. Koordinátor vedie žiakov, aby problému hlbšie mu porozumeli, prípadne zapojili do premýšľania aj rodičov. Žiaci do termínu zasadnutia rozpracujú návrh riešenia konkrétnej otázky a vytvoria akčný plán. Na zasadnutie prídu pripravení a vyzbrojení argumentami, konštruktívnym prístupom a vhodným spôsobom prezentácie návrhu. Po účasti na zasadnutí pedagóg so žiakmi aktivitu reflektuje, analyzuje postoj poslancov a starostu či primátora a diskutuje so žiakmi o vzťahu občan - štát. Jednoduchšou verziou aktivity je navštíviť so žiakmi zasadnutie bez realizácie vlastného návrhu, sledovať jeho priebeh, položiť poslancom žiacke otázky, a následne aktivitu reflektovať.

Urobte si školský časopis alebo YouTube kanál

Túto aktivitu by mala koordinovať dobrovoľná skupina žiakov z rôznych ročníkov pod vedením šéfredaktora, ktorým je tiež žiak. Pedagóg žiakom radí alebo ich pomocou otvorených otázok vedie procesom tvorby obsahu, čím ich zároveň môže nabádať k zaradeniu občianskych tém. Časopis sa môže venovať rôznym témam, napr. občianstvu, spravodajstvu zo života na škole, diskusii o školských témach, ale aj zábavným a vtipným témam. Mal by ostatných žiakov aj učiteľov aktívne zapájať do tvorby obsahu pomocou rozhovorov, ankiet a pod. Odporúčame vydávať časopis v pravidelných intervaloch, pričom môže ísť o jeho tlačenú alebo elektronickú verziu. Skutočnosť, že dnes väčšina žiakov trávi veľa času na internete, celý školský časopis sa dá zrealizovať na podstránke školskej webovej stránky. Jeho obsah môžu žiaci rozšíriť o populárne videoblogy. Ak sa nájdu dosť odvážni žiaci, môžu sa z nich stať aj školskí youtuberi.

Debatujte, diskutujte, rozprávajte sa

Či už na spôsob inšpiratívnych konferencií TED a TEDx alebo formou klasických debát, tieto aktivity rozvíjajú u žiakov schopnosť vhodne a slušne prezentovať svoje názory, porozumieť perspektíve ľudí s iným názorom, kriticky myslieť, zručne argumentovať a rozoznávať kvalitu informácií. Realizácia školských debát môže v strednodobom horizonte podporiť odmietanie konšpiračných teórií (ktoré sú často plné argumentačných faulov), manipulačných ideológií a demagógie. Žiaci môžu vytvárať vlastné inšpiratívne TED príhovory (návody na ne nájdete aj na YouTube), kde môžu prezentovať svoje myšlienky, organizovať školské konferencie, inšpirovať sa zaujímavými filmami či knihami, ktoré videli/čítali alebo založiť školský debatný klub. Príručku o debatách a o tom, ako ich realizovať, nájdete napr. na stránke Slovenskej debatnej asociácie www.sda.sk v sekcii Dokumenty.

Často kladené otázky

1. Na ktorých vyučovacích predmetoch môžem príručku využiť?

Aktivity z tejto príručky môžete aplikovať na ktoromkoľvek vyučovacom predmete, ktorý vyučujete, a ich zaradenie do vyučovania odporučiť aj Vášmu kolegovi alebo kolegyni na iných predmetoch. Väčšina aktivít je veľmi flexibilná a variabilná, preto môžu byť do vyučovania zaradené v rôznych obmenách v závislosti od vyučovacieho predmetu.

Vo všeobecnosti odporúčame aktivity využívať na týchto vyučovacích predmetoch:

- občianska náuka,
- spoločenskovedný seminár,
- etická výchova,
- mediálna výchova,
- multikultúrna výchova,
- iné umelecké a kultúrne predmety,
- regionálna výchova,
- osobnostný a sociálny rozvoj,
- dejepis,
- geografia,
- slovenský jazyk a literatúra,
- cudzie jazyky a literatúra,
- a iné.

Rovnako ich môžete využiť:

- na triednických hodinách,
- na úvodných a záverečných hodinách na začiatku a konci školského roka,
- počas suplovaných hodín,
- počas mimoriadnych udalostí, akými sú napr. testovanie deviatakov, maturity a pod., kedy je potrebné vytvoriť nezainteresovaným žiakom zvlášť program,
- kedykoľvek na ne nájdete priestor.

2. Sú aktivity presne naviazané na preberané učivo alebo ich môžem aplikovať podľa vlastného uváženia?

Niektoré aktivity sa svojím zameraním a cieľmi prirodzene „hodia" na jednotlivé vyučovacie predmety a témy viac ako iné, vo všeobecnosti však platí, že aktivity nie sú naviazané na žiadne konkrétne učivo a je na Vašom uvážení na základe Vašej pedagogickej praxe pri ktorom učive ich uplatníte. Formát aktivít môžete využiť pri preberaní viacerých tém, nielen tej, na ktorú sa viaže v tejto príručke, preto ho aplikujte podľa vlastného uváženia a tvorivosti aj pri iných témach.

3. Ako často môžem aktivity zaraďovať do vyučovania?

Bude vynikajúce, ak sa Vám bude dariť aktivity zaraďovať do vyučovania čo najčastejšie (jednoducho, čím viac, tým lepšie), či už v rozsahu celej vyučovacej hodiny alebo len jej časti, pričom by sa mali stať integrálnou súčasťou vyučovacieho procesu.

4. Pre ktoré ročníky sú aktivity určené?

Aktivity sú určené pre druhý stupeň základných škôl a pre stredné školy. Jednoducho si ich pritom môžete upraviť podľa potrieb ročníka alebo špecifík triedy, ktorú vyučujete. V prípade, že úroveň aktivity nevyhovuje aktuálnym potrebám Vašich žiakov, využite ju ako odrazový mostík a aktivitu, resp. jej tému, buď zjednodušte (pre nižšie ročníky) alebo ju spravte sofistikovanejšou (pre vyššie ročníky). Pri každej aktivite však nájdete cieľovú skupinu, pre ktorú je v jej originálnom znení určená.

5. Môžem Vám dať na aktivity alebo celú príručku spätnú väzbu? Ak áno, ako?

Samozrejme, budeme radi, ak sa od Vás dozvieme spätnú väzbu na jednotlivé aktivity alebo príručku ako takú. Svoje postrehy a návrhy nám môžete zasielať na e-mail info@ipao.sk. Ďakujeme!

„Tož demokracii bychom už měli,
teď ještě nějaké ty demokraty.“

Tomáš Garrigue Masaryk

**“Najväčšou slabinou demokracie je,
že stojí na aktívnom a uvedomelom občanovi.”**

- učiteľka občianskej náuky

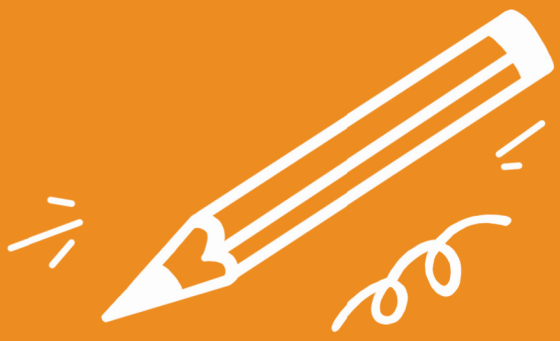

Táto príručka vznikla vďaka:

ANwell

Nadácia ESET

ARTFORUM